Ukraińskie Pismo Podlasia

4 (182) 2022

Cena 6,00 PLN VAT 5%

NAD BUHOM
I NARWOJU
www.nadbuhom.pl

НАД БУГОМ І НАРВОЮ

ISSN 1230-2759 04
9 771230 275926

epi-asp.pl 7c177cab0b

Пи́шемо по-свойому — бо на сі́те ніколи́ не пу́зно!

По-свойому, або кажучи бу́льш по-науковому – пудляськи́м варіантом української мови, говорили́ батьки́ наши, діди і прадіди. Нам тая мова тоже добре знайома й серцьові нашому дорогая. Тому годи́ться й на пи́сьмо її́ переноси́ти́, бо слово пи́сане то можли́вость розмови по-нашому зо всі́м сві́том – як з людьма зусі́м чижими́, що живут далёко, так і нашими́ ру́дними́, котори дорастут чи народяться тогди, коли́ ми вже за горизонт нашого життя одийдемо. Так як ми тепер говоримо з Шевченком, читаючи його «...і живим, і ненародженим дружнє посланіє» зо словами́: «Моліте́сь Богові одному, моліте́сь правді на землі, а більше на землі нікому – не поклоніте́сь!» То й ми тепер не поклоняймося, не прислухуймося до тих всі́х дурни́ць, котори про нашу мову й досю́ль ще верзут, а хватаймо за перо – коб в історії слід сву́й остави́ти́, а ще й за нагороду у конкурсові «Пи́шемо по-свойому» поборо́тися.

Отож надсилайте:

— твори з поетичним духом, з римом або й без риму

— прозою пи́сане: оповіданя, новелі, повісті

— спогади: з життя свойого або може й чийогось, бо кажде життє цікаве і так само ж вели́кої історії части́на

— казки́ й розповіді: з власної голови згадане або й од інших зачуте

— репортажне

— публіцистичне (коли́ думки́ важни хочеться сві́тові розказати́)

— всякé інше, аби літературний характер показувало і коб було напи́сане *мовою батькувського порога* – якою говорат од Бога на полудньові до парафії Риболи над Нарвою, що на пу́вночи і до Білові́зької пущи, що на сході.

Твори на конкурс надсилайте до 31 грудня 2022 року **(юг)**

Од думки до слова, од слова — до ді́ла! А ді́лом — нехай слово буде!

Образ Свободи на реверсах американських срібних монет, що увічнюють прагнення українців захистити свою незалежність та суверенітет. На першій монеті – синьо-жовтий прапор, на другій – одяг Свободи в українських кольорах та квіти соняшника, який вважається символом любові українців до Батьківщини. Його суцвіття стали також символом скорботи за загиблими на Донбасі українськими героями та символічним втіленням Дня пам'яті захисників України, який щорічно відзначається 29 серпня (Музей грошей Національного банку України).

Podlaski Konkurs Literacki „Piszemo po swojomu"

Celem Podlaskiego Konkursu Literackiego „Piszemo po swojomu" jest zachęcenie osób znających i używających ukraińskich gwar Podlasia do twórczości literackiej we własnym języku. Warunkiem uczestnictwa jest nadesłanie jako pracy konkursowej co najmniej jednego oryginalnego utworu literackiego napisanego ukraińską gwarą Podlasia.

Do konkursu można zgłaszać różnego rodzaju utwory, np. utwory poetyckie, utwory prozatorskie (opowiadania, nowele, powieści), wspomnienia (własne lub spisane wspomnienia innej osoby), bajki, opowieści (własne lub spisane opowieści innej osoby), utwory reportażowe, utwory publicystyczne, a także inne utwory mające charakter literacki w szerokim tego znaczeniu. Wybór gatunku literackiego zostanie pozostawiony uczestnikom, aby pobudzić ich kreatywność w poszukiwaniu formy wyrazu literackiego. Nie ma ograniczeń związanych z objętością utworu literackiego. Można przesyłać prace pisane zarówno cyrylicą, jak i alfabetem łacińskim.

Prace z dopiskiem „Konkurs literacki" można przesyłać do 31 grudnia 2022 r. na adres:

Stowarzyszenie „Podlaski Instytut Naukowy"
skr. poczt. 26
17-100 Bielsk Podlaski

lub na adres mailowy konkursu:

poswojomu@gmail.com

Każdy uczestnik ma prawo nadesłać na konkurs nie więcej niż trzy utwory literackie (w tym stanowiące całość cykle wierszy, poematy, cykle opowiadań itp.). Każdy z utworów (cykli) będzie oceniany oddzielnie.

Elementem łączącym się ściśle z promocją konkursu, zachęcającym i przygotowującym do udziału w nim, będą warsztaty literackie dla potencjalnych uczestników konkursu – osób piszących utwory literackie gwarami języka ukraińskiego oraz ukraińskim językiem literackim. Warsztaty prowadzić będą uznani pisarze oraz filologowie, specjalizujący się w problematyce ukraińskich gwar Podlasia. Odbędą się warsztaty o różnorodnej problematyce, ich tematyka obejmować będzie w szczególności zagadnienia związane z ukraińskimi gwarami Podlasia oraz techniką pisania utworów literackich.

Organizatorem Podlaskiego Konkursu Literackiego „Piszemo po swojomu" jest Stowarzyszenie „Podlaski Instytut Naukowy" z siedzibą w Bielsku Podlaskim. Partnerem przy organizacji konkursu jest Związek Ukraińców Podlasia.

Konkurs odbywa się jako jedno z trzech działań zadania publicznego „Promocja języka i kultury ukraińskiej Podlasia", finansowanego przez Narodowy Instytut Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego ze środków Rządowego Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich NOWEFIO na lata 2021-2030.

KOMITET DO SPRAW POŻYTKU PUBLICZNEGO
NIW

Sfinansowano ze środków Narodowego Instytutu Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego w ramach Rządowego Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich NOWEFIO na lata 2021-2030

Rządowy Program Fundusz Inicjatyw Obywatelskich na lata 2021-2030
NOWE FIO

eprasa.pl 7cd77cab0b

Нічого даром нема, алє як захочемо — то зробимо!

Літо... На полях час жнив і пожинання засіяного. В культури – час показуваня на сцені раній задуманого і заплянованого. Бо як каже народна мудрость: «Що засіяв, тоє й пожнеш». В агрокультури сього року в нашуй околиці новинка – появилися мнугогектарови поля сонечників. Такая, можна б сказати «украінізація крайовиду», бо велики сонечникови лани типови саме для українського степу (сам сонечник родом з Америки), то ще один елємент ланцюга змін – найперше пропав льон, потум пошірився рипак і виглядає, що недовго на полях будут передусім промислови олійни рослини і кукуруза, а зернови управи станут маргінальними. Добре, що на традиційни овсяний кисіль можна купити в маркеті płatki górskie...

Що ж – такая економічна конюнктура. На жаль, зовнішня конюнктура має вплив не оно на тоє, як люде використовуют свою ниву, котору орут і засівают, алє й на справи з нйви духовної. Саме вона стала причиною того, що ось недавно одна гайнов'янка на реклму нашого журналу, в которому «пишемо про наш регіон і по-нашому», зареаговала словами: «Уважаю, що наше поколінє довело до того, що молодиє не говорат по-нашому». Зусім з тим погоджуючися, можемо ще й додати, що «наше поколінє» – люде, скажемо, між 40 і 65 – «довело» й до того, що «десь пропала» й наша культура.

Фото Ю. Гаврилюка

Беручи слово *довело* в лапки, не хочу нікого оправдувати – що нібито всьому винувата оно «вижша сила» і «Божа воля». Не можна однак зусім промовчувати того, що саме у 60-х – 90-х роках залила нас хваля змін, формуючих нову цивілізаційну ситуацію, до которої оказались ми зусім неприготовляни морально. Одставляючи в найтемнійши куток клуні зусім вже непотрібни ціп, чи просто виїжджаючи до міста, не подумали, що рудна мова, пісня чи приказка то цінность.

Алє є тоже й рух опору тій руйнуючуй конюнктури – історикі, котори одшукуют факти про наше минуле, фолькльористи і музично обдаровани люде, котори запису́ют і співают стариє і нови пісні, організуют ансамблі, ще інши по-своєму пишут і видают книжки. Зрештою, коб прислужитись будованьові позитивного образу самих себе, не конечне ставати учоним, артистом чи письменником. Добру справу роблят так само люде, котори «оно» організуют бульши й менши культурни імпрези, створюют хоч би й невелички музеї чи просто ініціюют будову в селі порадочної сцени, коб мілі де виступити «Ранок», «Родина» чи «Гілочка». Всі ми разом будуємо фундамент пуд тоє, чого нам досюль не хватало – твердого переконаня про престижность «свойого». Бо то ж у йому – наша духовна сила!

РеД.

НАД БУГОМ І НАРВОЮ
NAD BUHOM I NARWOJU

№ 4 (182) ЛІТО 2022 ❁ Nr 4 (182) LATO 2022

ЗМІСТ НОМЕРА ❖ SPIS TREŚCI

Ju. Hawryluk, *Ukraina 2022 – krach iluzji* 2
S. Sawczuk, *Rajsk, który też chciano unicestwić* 5
Ю.Г., *Бо не гоже на Купайла сухому бути!* 7
Ju. Hawryluk, *Siohodni Kupała, a zawtra Iwana: „Ogniowa kąpiel" w Kleszczelach około 1750 roku* 10
L. Łabowicz, *Wieści nie tylko z podlaskich miast i wsi* 11
Ju. Hawryluk, *Krajobraz* naszoji mowy – *z okazji konkursu „Piszemo po-swojomu"* 15
Міевши такую богату культуру, треба їі показувати. Розмова з Я. Антиповічом 18
РеД., *Ой вернітесь, літа мої, хоч до мене в гості!* 20
Ю. Гаврилюк, **** Старовинний фотоальбом* 20
Ю. Плєва, *Повісті з нашого села: Кравець влюбівся* 21
ЛХ, *Київська Софія – найдавніша українська книга* 24
Л. Лабович, *Про нашу мову просту – непросту: «Награбала би курка пазуром»* 26
A. Kulgawczuk, *Smaki dzieciństwa* 27
K. Kościewicz, *Howoru po-swojomu – i wziałaś pisati! Sі tym razom bude pro kisі* 28
(рд) *Українська кисельова історія* 30
R. Mikołajewicz, *Paweł Tetera – kozacki hetman wpisany w historię Milejczyc. Nieznany dokument* 31
Ju. Hawryluk, *Skąd nadeszła Rosja i dlaczego właśnie taka?* ... 34
W. Prymost, *Edyp Zaleski. Epilog* 37
(РеД.), *Головне, щоб усі були живі...* 41
Д. Сафронов, *Ми або переможемо, або загинемо* 41
ред., *З організованого життя над Бугом і Нарвою* 43

eprasa.pl 7cd77cab0b

W 2019 roku na ekranach kin pojawił się film biograficzno-historyczny, w którym z ust głównego bohatera pada fraza „Wojna z Moskalami to w Polsce święto!". Teraz Ukrainie takie „święto" urządziła klika rządząca od ponad dwudziestu lat Federacją Rosyjską (Rossijskaja Fiedieracija – RF), zaś niepowodzenia planowanej przez nią jako kilkudniowy blitzkrieg „specjalnej operacji wojskowej", mającej Ukrainę niby to „denazyfikować" (wybacz, Boże, że musiałem zacytować tę brednię), a także „demilitaryzować", stworzyły sytuację geopolityczną, którą można ująć frazą **„Sława Ukrajini! Smert´ iluzijam!".**

Ukraina 2022 — krach iluzji

Przyznam się, że Rosja – zarówno jako przeszłe, jak i aktualnie istniejące państwo – nie była przedmiotem mojego szczególnego zainteresowania. Uwagę na jej istnienie zwracałem niejako przy okazji, gdy w jakiś sposób wpisywała się czy to w naszą lokalną, czy też w szerszą ukraińską i globalną przeszłość i teraźniejszość. Teraz, gdy obserwuję to co wyprawia Federacja Rosyjska w Ukrainie i świecie, jak i to co wyprawia się w niej samej, przypomina mi się dawna refleksja, że realnym – nie wymyślonym na potrzeby propagandy – największym wrogiem Rosji są w istocie ludzie, którzy nią rządzą.

Bo jedno z największych, a może i największe, nieszczęście każdego społeczeństwa, zwłaszcza w polityce (ale też każdej innej strukturze powszechnej, np. religijnej), to pełni ambicji i zapału ludzie-wydmuszki. Ludzie, którzy mają małe albo żadne kwalifikacje i kompetencje, ale chcą kierować i rządzić. Ludzie, którzy nie mają nic ciekawego i nowego do zaproponowania, ale obsesyjnie pragną, aby ich słuchano i popierano, np. podczas wyborów. Ludzie, którzy mają marne pojęcie o przeszłości i niespecjalnie rozumieją teraźniejszość, ale chcą nam urządzać przyszłość. Właśnie dlatego że ludzie takiego pokroju opanowali ster rządów w Moskwie, pół roku temu kierownictwo Federacji Rosyjskiej bezmyślnie rozpoczęło skazaną na niepowodzenie kampanię wojenną, która miała zlikwidować niepodległe państwo ukraińskie. I przez to samo siły rosyjskie – chociaż gdzie tylko mogą pozostawiają za sobą zgliszcza, ruiny i groby, a nawet marzy im się *radioaktiwnyj piepieł* – nie są w stanie osiągnąć nakazanych im celów. Okazało się więc, że obecna Rosja z jej „drugą armią świata" to w istocie kolos na nogach iluzji. Nie tylko zresztą iluzji jej politycznego kierownictwa, iluzji jej mieszkańców, zapatrzonych w telewizyjny obraz świata, ale też iluzji polityków i biznesmenów Zachodu (zwłaszcza Herren i Damen, ale też Messieurs, czy Signori), Wschodu i Południa, którzy z różnych przyczyn chcieli widzieć w RF dobrze rokującego partnera i kontrahenta, a nawet sojusznika (a Chiny podobno wasala).

Oczywiście część spraw szła po myśli uosabianego przez Władimira Władimirowicza kierownictwa kremlowskiego. Wprawdzie nie udało mu się Rosji zmodernizować i uczynić rzeczywistą potęgą technologiczną, bo łatwiej wszystko kupić, niż coś innowacyjnego wynaleźć i wdrożyć do produkcji. Ale dochody ze sprzedaży surowców energetycznych, które na przełomie tysiącleci zaczęły szybko drożeć (wielu zapewne pamięta, że wiosną 1999 roku benzyna kosztowała zaledwie 1,80 zł) pozwoliły w jakimś stopniu zaspokajać potrzeby konsumpcyjne rosyjskiego społeczeństwa. Potem obozowi władzy to społeczeństwo stosunkowo szybko udało się stłamsić i podporządkować. Jednych zadowalano finansowo i łechtano propagandą, która zaczęła pokazywać „równoległy" do rzeczywistości obraz rosnącej w siłę Rosji i nikczemniejącego zachodniego świata. Innych niszczono i nękano represjami, ogłaszając ich ekstremistami i zagranicznymi agentami. Pewne sukcesy osiągano też na drodze wojennej, klasycznie lub hybrydowo – w Czeczenii, Gruzji, na Krymie, na Donbasie, w Syrii, armia rosyjska miała tam bowiem do czynienia albo z przeciwnikiem mało licznym i słabo uzbrojonym, albo też zupełnie nie przygotowanym do odparcia agresji. Ostatnia sytuacja miała miejsce w 2014 roku w Ukrainie, gdy zbrojna napaść na Krym i Donbas była reakcją na kolejną klęskę sił prorosyjskich i proautorytarnych, poniesioną w starciu ze społeczeństwem ukraińskim – Euromajdan, czyli Rewolucję Godności (był to krach rewanżu po Majdanie, inaczej Pomarańczowej Rewolucji w 2004 roku).

Tutaj warto odwołać się do wypowiedzi znanego w Polsce lwowskiego historyka Jarosława Hrycaka, który w wywiadzie dla portalu „Українська правда" (1.05.2022) poruszył też kwestię „genezy Putina" i jego stosunku do Ukrainy: „Putin wyszedł z KGB, ale do polityki rosyjskiej wszedł nie przez KGB, a przez rosyjską opozycję. Wykreowali go Sobczak [*mer Leningradu – Sankt-Petersburga*] i Jelcyn – dwaj czołowi opozycjoniści okresu pierestrojki Gorbaczowa.

Aleksander Cypko, były doradca Gorbaczowa, mówił, że gdy w 1991 roku dyskutowano w otoczeniu Jelcyna, co zrobić z Ukrainą, postanowiono dać jej możliwość odejścia. Uważano bowiem, że jest niezdolna do funkcjonowania jako państwo i dlatego prędzej czy później wróci, ale już na kolanach. A wtedy Rosja podyktuje jej nowe, twardsze warunki. Czas mijał, a Ukraina wciąż nie wracała, ani na kolanach, ani wyprostowana. U Putina, gdy zastąpił Jelcyna u władzy, zaczął narastać strach, że Rosja może stracić ją raz na zawsze. Najbardziej obawiał się, że w Ukrainie dorośnie nowe pokolenie, które ani nie pamięta Związku Radzieckiego, ani nie czuje szczególnego przywiązania do Rosji. Za kilka lat dojdzie do władzy, a wtedy będzie już za późno, żeby coś zrobić z Ukrainą. Pierwszy Majdan, w 2004 roku, Putin potraktował bardzo poważnie. Postrzegał go jako osobiste zagrożenie, ponieważ jest osobą myślącą autorytarnie i jak każdy władca autorytarny uważa, że nie ma społeczeństwa i opinii publicznej niezależnej od rządu. Wszystko, co nazywa się niezależnym, jest albo manipulowane, albo kupowane. W związku z tym Putin uważał Majdan za manipulację Zachodu wymierzoną osobiście przeciwko jego rządowi. Ponieważ Ukraina jest geograficznie i historycznie powiązana z Rosją, to co wydarzyło się w Ukrainie, może wydarzyć się w Rosji".

Oczywiście jeszcze większy lęk wywołał następny Majdan, który zaczął się w listopadzie 2013 roku, po tym jak prezydent Janukowycz pod presją z Moskwy odmówił podpisania umowy stowarzyszeniowej z Unią Europejską (kilka miesięcy później podpisał ją nowo wybrany prezydent Petro Poroszenko). Ponieważ wiosną 2014 roku władze rosyjskie w swoich usiłowaniach, którymi starały się wymusić „powrót Ukrainy", przeszły od działań w sferze polityczno-ekonomicznej do agresji militarnej, zmieniła się też kremlowska narracja propagandowa. Patriotyczna i aktywna politycznie część społeczeństwa ukraińskiego to teraz „naziści", rząd w Kijowie to „junta", a wszystko – to już po staremu – oczywiście z winy agresywnego i upa-

eprasa.pl 7cd77cab0b

Żołnierze 93 Samodzielnej Brygady Zmechanizowanej „Chołodnyj Jar”, kwiecień 2022 r. Fot. Anna Rybakova

dającego Zachodu, dla którego prężna Rosja jest pełną dobroci i wysoce moralną alternatywą, więc na wszelkie sposoby stara się zdeprawować „nieodgadnioną duszę rosyjską” – a to demokracją, a to prawami człowieka, prawami kobiet czy – O tempora! O mores! – karaniem za przemoc w rodzinie (sama demokracja zresztą nie jest taka zła, pod warunkiem jednak, że to demokracja suwerenna, a więc zapewniająca niezależność władzy od społeczeństwa).

Bajdurzenie o zniewoleniu Ukrainy przez „nazistów”, połączone z mającym siać strach zaklęciem „Możemy powtórzyć!” (wojnę), ma oczywiście źródło w głównym projekcie propagandowym RF – kulcie zwycięstwa nad rządzoną przez rzeczywistych nazistów III Rzeszą, które w propagandzie radzieckiej miało być zasługą prawie że wyłącznie ZSRR, zaś w obecnej rosyjskiej – wyłącznie Rosji, w pojedynkę przynoszącej wolność całemu światu. „Władimir Putin – pisze w książce mającej dociec „Co ma Putin w głowie?” filozof i eseista Michel Eltchaninoff, mieszkający we Francji potomek Jełczaninowów, uciekinierów z opanowanej przez bolszewików Rosji – jest tym bardziej wojowniczy, że nigdy nie poznał wojny. Jeśli lubi występować w roli bardzo męskiego bohatera, to dlatego że jest przez tę myśl prześladowany. (...) W swoim rosnącym wysławianiu armii, i towarzyszącym mu wzrostem jej budżetu, Władimir Putin, z początkiem swego trzeciego mandatu w 2012 roku opiera się na zwycięstwie nad nazizmem, aby przypisywać Rosji rodzaj moralnej wyższości w stosunkach międzynarodowych. W przemówieniu wygłoszonym podczas parady 9 maja obwieszcza: »Mamy nadzwyczajne prawo moralne do obrony naszych pozycji w sposób fundamentalny i trwały. Ponieważ właśnie nasz kraj doświadczył największej nazistowskiej ofensywy ... i przyniósł wolność narodom całego świata«. Nikt nie przypuszczał jeszcze, że tradycyjna retoryka przeciwstawiająca żołnierza wyzwoliciela narodów »faszyście«, zgodnie z terminologią uświęconą w ZSRR, pojawi się później, by uzasadnić rosyjską interwencję na Ukrainie. Ale argument już istnieje”.

W 2014 roku propagandowa mieszanka kłamstwa i absurdu, wsparta mitem o przyszłym stabilnym i bogatym życiu pod rosyjskim niebem, która okazała się skuteczna w stosunku do znacznej części mieszkańców ukraińskiego Krymu i Donbasu, nie mogła jednak zneutralizować przestrogi „Ukrajina – ne Rosija”, będącej tytułem książki wydanej w 2003 roku pod nazwiskiem ówczesnego prezydenta Leonida Kuczmy. Nie rozumiejąc tej właśnie przestrogi, jak i faktu, że zarówno Krym (60% Rosjan), jak i Donbas (przemysłowa strefa obwodu donieckiego i ługańskiego, szczególnie przemielona rusyfikacyjną sowietyzacją, a potem kryminalnymi latami dziewięćdziesiątymi), w żadnym razie nie są reprezentatywne dla całej Ukrainy, zapewne też w jakiejś mierze wierząc w obraz Ukraińców uciśnionych przez „nazistów” i „juntę”, w Moskwie podjęto decyzję o ich „wyzwoleniu”.

Trwająca już pół roku „dwu-trzydniowa” „specjalna operacja wojskowa” rzeczywiście przyniosła wyzwolenie – można powiedzieć, że wreszcie dokonała się demilitaryzacja całego arsenału iluzji. W pierwszym rzędzie iluzji żywionej przez wielu Ukraińców, że można się domówić z agresorem i aby zakończyć trwające od 2014 roku walki w Donbasie, „wystarczy przestać strzelać” (był to oczywiście skutek naiwnej wiary w mającą te same rosyjskie korzenie tezę propagandową, że wojna z tzw. prorosyjskimi separatystami trwa, bo się na niej bogaci prezydent Poroszenko i jego otoczenie). Druga iluzja, która też pękła jak bańka mydlana, to przekonanie – także zachodnich ekspertów – że pomiędzy militarnymi możliwościami Rosji i Ukrainy jest na tyle ogromna dysproporcja, iż Siły Zbrojne Ukrainy (Zbrojni Syły Ukrajiny – ZSU) nie będą zdolne do skutecznego oporu, więc Kijów szybko padnie, nastąpi okupacja całego państwa i jakakolwiek dalsza walka będzie miała charakter partyzancki. Obrazowano tę dysproporcję biblijnym obrazem wielkiego i zaprawionego w bojach Goliata i mikrego wyrostka Dawida. Okazało się jednak, że jeśli wyposażoną w masę „żelastwa” armię rosyjską porównać do Goliata, to trzeba zastrzec, że jest to „Goliat” w znacznym stopniu porażony starczą atrofią, zwłaszcza organów poznawczo-decyzyjnych. Stąd też pewne sukcesy w walce bezpośredniej odnosi tylko wtedy, gdy może zastosować młócką maczugą – typowe dla sposobu prowa-

eprasa.pl 7cd77cab0b

Żołnierze Sił Operacji Specjalnych Sił Zbrojnych Ukrainy podczas szkolenia, 2020 r. Фото Військове телебачення України

dzenia walki jeszcze przez Armię Czerwoną niszczenie wszystkiego artylerią, co umożliwiają ogromne zapasy amunicji, szykowanej w czasach sowieckich na III wojnę światową.

Niedostatek artylerii, zarówno lufowej, jak i rakietowej, a zwłaszcza amunicji do niej, jest jedną z głównych bolączek armii ukraińskiej, m.in. dlatego że po 2014 roku zostało zniszczonych kilka dużych składów amunicyjnych, w tym z najbardziej deficytowymi pociskami dużych kalibrów. Niedostatek ten w pewnym stopniu dawał się nadrobić większymi umiejętnościami w wykorzystaniu sprzętu bojowego. Potem w sukurs przyszły sojusznicze dostawy haubic, w tym polskich „Krabów", wprawdzie niezbyt licznych, ale bardziej dalekosiężnych i celniejszych, wreszcie amerykańskich wyrzutni rakietowych, też niezbyt licznych, ale umożliwiających precyzyjne wymłócanie dalej położonych rosyjskich składów amunicji i punktów dowodzenia oraz przecinanie szlaków zaopatrzenia. Głównym ukraińskim atutem, oczywiście poza naturalną ludzką motywacją – *Oboroniajemo swoju zemlu i simju!* – jest dokonywane od 2015 roku zerwanie przez ZSU z anachronicznymi zasadami wojskowości sowieckiej i przejście w organizacji i sposobie dowodzenia na standardy typowe dla wojsk państw NATO, czemu służyły zarówno międzynarodowe ćwiczenia na poligonach w Ukrainie, jak i zaangażowanie do szkoleń instruktorów z armii zachodnich. Przynosi to w chwili obecnej wymierne efekty, m.in. dzięki temu, że ukraiński młodszy oficer samodzielnie i na bieżąco podejmuje decyzje, dla których w dowodzonej nadal po sowiecku armii rosyjskiej potrzebne jest angażowanie generała.

Wymiar symboliczny ma pozbycie się z nazw jednostek wojskowych wszelkich sowieckich tytułów honorowych, połączone z nadaniem imion wybitnych postaci historycznych, poczynając od czasów Rusi Kijowskiej i Halicko-Wołyńskiej aż do walk w obronie Ukraińskiej Republiki Ludowej przed bolszewicką Rosją – np. 24 Brygada im. Króla Daniela (koronacja w 1253 roku w Drohiczynie), 30 Brygada im. księcia Konstantyna Ostrogskiego (m.in. dowódca w zwycięskiej bitwie pod Orszą w 1513 roku; nie należy mylić go z synem Wasylem, który przyjął imię sławnego ojca), 58 Brygada im. hetmana Iwana Wyhowskiego, 28 Brygada im. Rycerzy Pochodu Zimowego (kampania oddziałów Armii URL na tyłach oddziałów Armii Czerwonej i Sił Zbrojnych Południa Rosji, rozpoczęta 6 grudnia 1919 roku).

Zmiany te wymusił pierwszy akt rosyjskiej agresji, który miał miejsce w 2014 roku, gdy okazało się, że po ponad dwóch dziesięcioleciach formalnej niepodległości i kilku latach prezydentury Janukowycza wojsko ukraińskie jest nie tylko postsowieckie, ale też w stanie prawie że całkowitej dezorganizacji, by nie powiedzieć demontażu. Jednostki zachowujące zdolność bojową liczyły wtedy zaledwie nieco ponad 30 tys. żołnierzy, a sytuację na froncie musiały ratować formacje ochotnicze, w propagandzie rosyjskiej nazwane – a jakże – „neonazistowskimi". Teraz, po kolejnej „inicjatywie pokojowej" (no bo przecież – „demilitaryzacja") kierownictwa RF, znowu mamy ilościowy i jakościowy skok w Siłach Zbrojnych Ukrainy, które obecną kampanię wojenną – niezależnie od tego gdzie i kiedy – zakończą jako armia prawie że całkowicie „natowska", także pod względem uzbrojenia.

Jeszcze 21 lutego prezydent RF wystąpił w telewizji z orędziem, w którym zapewnił o gotowości pokazania, „co oznacza dla Ukrainy prawdziwa dekomunizacja". Groźba ta została poprzedzona wywodem, że tzw. Ukraina Radziecka powstała na skutek polityki bolszewickiej, a jej autorem i architektem jest Włodzimierz Illicz Lenin, „co w pełni potwierdzają dokumenty archiwalne". Zatem była to po prostu zapowiedź zniszczenia Ukrainy jako niepodległego państwa, albowiem jego ogólnie uznane granice zbiegają się z granicami USSR w momencie jej likwidacji w 1991 roku. Ale jak to w starym, chyba właśnie rosyjskim, powiedzeniu, że „...a wychodzi jak zawsze" – więc i w tym wypadku nie doszło do upragnionego anszlusu. Rzeczywiście – został zrobiony kolejny krok w unicestwianiu na ukraińskich przestrzeniach skutków „dzieła Illicza", ale w sposób zupełnie inny niż sobie życzono w Moskwie. Pomniki Lenina, które najeźdźcy skądś wywlekają i ustawiają na placach okupowanych miast obwodu chersońskiego, tego procesu nie zahamują.

Jurij HAWRYLUK

eprasa.pl 7cd77cab0b

Rajsk, który też chciano unicestwić

W letni upalny dzień, przy dźwiękach cerkiewnych dzwonów, żwirową drogą, między zielonymi w czerwcu polami szła procesja. Na czele mężczyźni z chorągwiami, potem duchowieństwo, chór, wierni. Kroczyli drogą, którą można nazwać krzyżową. 80 lat wcześniej podążali nią rodzice, dziadkowie i pradziadkowie wielu z uczestników uroczystości, które odbyły się 16 czerwca 2022 roku w Rajsku.

— *To simi[e]jna istorija* – mówi napotkany przy cerkwi mężczyzna. – *W tuoj pacyfikaciji zhinuli naszy predki. Szanujemo jichniu pamet', prychodimo na mohiły. Pometaju, szto rozkazuwała babcia, didy, koli howoryli, szto wstali z rania i ne znali, szto z jimi stanet'sia. Pryszli Ni[e]mci i kazali odiahatiś.*

Pometaju, jak babcia zhaduwała, szto prababa skazała do pradi[e]da, kob odiahnuwsia. A Ni[e]meć – „Wże was tam wsi[e]ch odiahnut". To trahedija. Buolszost' z tych zamordowanych mohła dali[e]j żyti, wychowuwati di[e]ti. A tyje, kotory pereżyli, jak moji[e] didy, musili ji[e]chati na prymusowy roboty.

Do fatalnego czerwca 1942 roku we wsi było prawie sto gospodarstw, których mieszkańcy starali się prowadzić normalne, jak na warunki wojennej okupacji, życie. Większość z nich pracowała na roli, na świat przychodziły dzieci, a modlitwy zanosili w położonej na wzgórku, górującej nad wsią, cerkwi św. Welikomuczenici Paraskiewy.

W nocy z 13 na 14 czerwca w Rajsku nocował sowiecki oddział partyzancki pod dowództwem „Wasila". W „podzięce" partyzanci ostrzelali na drodze Rajsk – Chraboły, w okolicy cmentarza, cywilny niemiecki samochód. W trakcie wymiany ognia zginęło dwóch Niemców, a dwie towarzyszące im kobiety zostały ranne. Akcja partyzantów oznaczała dla wsi wyrok śmierci.

— *W mojuoj simji[e] zhinuli bat'ka braty – odin z synom i druhi z synom* – wspomina Maria Fiedoruk. – *Tato pereżyli, bo my żyli na koloniji. Nekotory utikali, ale szto z toho – koli wtiuok brat, to zabili joho sestru...*

Rozkaz pacyfikacji wydał komendant Policji Bezpieczeństwa i SD na Okręg Białostocki Werner Fromm. Jej przebieg opisano m.in. w książce „Białostocka wieś oskarża. Ze studiów nad eksterminacją wsi na Białostocczyźnie w latach wojny i okupacji hitlerowskiej", autorstwa Michała Gnatowskiego, Waldemara Monkiewicza i Józefa Kowalczyka: „...wieś otoczyły oddziały SS, Gestapo i Wehrmachtu oraz żandarmeria, m.in. z posterunków w Chrabołach i z Bielska Podlaskiego. Mieszkańców wypędzono na plac przed cerkwią. Zabierano z domów całe rodziny, łącznie ze starcami i małymi dziećmi. Przetrzymywano ich od rana do godzin popołudniowych. Następnie przeprowadzono selekcję, wybierając młodzież w wieku od 14 do 16 lat oraz młode kobiety i ustawiając oddzielnie. W następnej grupie znaleźli się mężczyźni powyżej 16 roku życia i te kobiety, których mężów bądź synów nie było w tym czasie we wsi".

Tę grupę popędzono za wieś, gdzie były doły wykorzystywane do przechowywania ziemniaków. Powiększone kopce stały się zbiorową mogiłą 149 mieszkańców Rajska. Rozstrzeliwano po 10 osób, a wśród zidentyfikowanych ofiar doliczono się 24 kobiet.

Zgodnie z zamierzeniami okupantów po Rajsku miało nie pozostać śladu. Wieś została doszczętnie zrujnowana, spłonęły domy i budynki gospodarcze, zniszczono cerkiew i cmentarną kaplicę, wcięto drzewa i zawalono studnie.

— *My żyli na koloniji, tam koło Haćkuow, to jak Rajśk hory[e]w, to my stojali i diwilisie* – mówi Maria Fiedoruk. – *Wsieniutko było spalane. Z cerkwy ostaw ono mur, ale i z joho Ni[e]mci zrobili w Chrabołach posterunok.*

Potem zemsta dotknęła nie tylko mieszkańców samej wsi, ale także tych, którzy żyli na koloniach.

eprasa.pl 7cd77cab0b

— *Na druhi deń rano pryjiechali i nas, na koloniji, spalili. Kazali jichati...* – mówi pani Maria. – *Moja tiota, bat´kowa sestra, żyła w Haćkuow, to zabrali nas do sebe. I my tam żyli, pokuol aż Sowiety ne pryszli. Jak kuonczyłasia wujna, to wże postawili chatu tut, w Rajśku. Ostałasia tatowoho brata żuonka sama, bo zabili diad´ka i zabili syna, szto od mene ruok staryjszy byw. Wona samaja ostałasia i prosiła, kob pobudowalisie na sietum placewi, kob jeji dohodowati.*

Ci, którym udało się przeżyć, zostali bez niczego. Grupę młodych osób wywieziono na roboty do Niemiec, a resztę wysiedlono w okolice Brańska i Bociek. Do Rajska nie można było wrócić – ten zakaz obowiązywał aż do lipca 1944 roku, gdy na te tereny wkroczyła armia radziecka.

— *Trudno, straszno było żyti, bo spalili wsio, do tła* – wspomina Eugenia Szumska. – *Bruk wyrwali, derewinu wyrwali, naszu cerkowku biełu, kotora stojała na sietum zhuorkowi, wywezli do fundamentuw. Wsio było zniszczane... Nas, maleńkich diti, kotora mati mieła małych diti, to mohła na ruki wziati, wynesti zsiuol – do deweti liet, koho za ruczku... Po druhich gminach skitalisie... Z hołodu czasom za hołoju kroszkoju chlieba musili matery jti szukati... Barzo trudno było żyti. Po pjatioch lietach zaczali woroczatiś z druhich gmin, chotia na zgliszcza, na tyje popjoły, ale tiahnulisie matery z nami, sztob tuta zemelku tuju obrobiti, chlibcia dostati z teji zemelki. Jak wernulisie, to ciłowali tuju zemlu, kotora tryskała, bo puwżywych ludi tyje diki bestyji pchali do teji zemlie... I my zadowolony, szto Rajśk ne zhinuw, szto protiw tym, kotory chotieli inaczej, my zaczali żyti i żytiom swojim tieszytisie.*

Symbolem odrodzenia wsi i wspólnoty tragedii jest cerkiew Świętych Apostołów Piotra i Pawła, w której nabożeństwu upamiętniającemu 80. rocznicę pacyfikacji Rajska przewodniczył biskup bielski Grzegorz. Trafiła ona do Rajska z Chełmszczyzny, z Poturzyna koło Tomaszowa Lubelskiego. Tam od 1912 roku, gdy została pobudowana, służyła ludziom, którzy jak i mieszkańcy Rajska wyznawali prawosławie i mówili gwarą ukraińską. Po wysiedleniach zabużańskich Ukraińców do Związku Radzieckiego i ich deportacji w ramach akcji „Wisła" opustoszałą świątynię zamieniono na magazyn nawozów. W 1962 roku mieszkańcy Rajska pod wodzą proboszcza ks. Stefana Iwankiewicza przewieźli cerkiew do siebie, zrekonstruowali i od 1971 roku „usynowiona" świątynia służy im jako cerkiew parafialna.

Jej proboszczem od 40 lat jest ks. Jarosław Godun, który rokrocznie, 16 czerwca, prowadzi procesje – modlitewne marsze pamięci – na miejsce kaźni i spoczynku mieszkańców Rajska.

— *80 lat to już następne pokolenia, które wyrosły po wojnie* – mówił proboszcz rajskiej parafii na tegorocznej uroczystości. – *Wspomnienia ludzi zapisane są w księgach, ale najważniejsze, aby pamięć została w sercach bliskich. Dlatego dziś czynimy tę modlitwę i wznosimy do Boga modlitwę za ich dusze. Dziś w wolnym chrześcijańskim świecie mamy chrześcijańskie pogrzeby. Ci ludzie byli pozbawieni chrześcijańskiego pogrzebu i dopiero później zabrzmiała tu modlitwa i postawiono krzyże.*

Rajsk nie zginął – zmartwychwstał, podobnie jak jego cerkiew. Dowodem tego są tłumy jego obecnych i byłych mieszkańców, którzy w słoneczny czerwcowy dzień, 80 lat po tragedii, przebyli w procesji drogę ostatnich chwil życia ich przodków. Byli wśród nich młodzi i starsi, ci których ze względu na wiek trzeba było już podwieźć do pomnika samochodami i najmłodsi, których rodzice wieźli w spacerówkach.

Dziś pozostało już tylko kilkunastu uczestników tych tragicznych wydarzeń. Wśród nich Eugenia Szumska:

— *Koli stałasie taja trahedija, ja mieła dwa lieta i z teji bidy wyszła u mamy na rukach. Nas, wynesianych na rukach z teji strasti, mało wże ostałosie, ono 14 ludi. Ale sława Bohu, za tuolki liet wyrosło wże tretie – czetwerte pokolienie, kotore nas tutakaj spomahaje, ochoroniaje tuju mohiłu...*

Sławomir SAWCZUK
Fot. Ju. Hawryluk, S. Sawczuk

eprasa.pl 7cd77cab0b

Бо не гоже на Купайла сухому бути!

Фольклорно-фолькова імпреза Союзу українцюв Пудляша «На Івана, на Купала» то нагода пригадати найромантичнійшу літню подію в традиційному обрадовому календарові наших предкув. Сього року, 16 липня – як завжди в першу суботу послі свята Петра і Павла, пополудні нахмарилося, а потум і дощ пошов. Сталося такоє не перший вже раз і можна б подумати, що пора на імпрезу пуд одкритим небом недобра, бо ж дощ людям, котори сюди приїжджают, мішає, а мнугох од приїзду наветь одлякує. Коли однак вчитаємося в етнографічну, народознавчу літературу, довідаємося, що традиційне свято Купала то ритуальне очищуванє – як огньом, так і водою, тому всі, що прийшли «справляти Купала», мусили бути покроплями водою, найліпш дощовою. Тому й дощ на «дубицькому Купалі» то не оно не біда, але й дотриманє традиції. Хоч, зрозуміла справа, що у всьому треба міру знати, в тому числі й небесам – коб за муцно однак з хмарув не кропило, адже пересада ніколи на добро не йде. Хоч артисти на сцені пуд дахом схована, тому кривди великої їм нема, людям перед сценою мокнути довго не треба, бо коли хмарно й дощ, то й холод. На жаль, сього року дощ з пувтори години йшов, преч мокро стало, тому, для прикладу, пишучий тиї слова, так в ноги змерз, що прийшлося додому втікати зразу послі пусканя вінкув, на виступ «Тугай Бея» не ждучи. Ще й фотоапарат, бо ж відомо – тепер всьо високотехнольогічне, од такої сиростi потерпів, тому й некотори фотографії вишлі, м'ягко кажучи, специфічно артистични...

Для люди музично обдарованих, «На Івана, на Купала» є нагодою показатися зо своїми досягненями. В минулих роках на сцені над Орлянкою були завжди ансамблі й гурти з України, часто широко відоми, а напевно цікави, як хоч би «Go_A» (переможець Євробачення у 2021 р.), «Kozak System», «Luiku», «The Doox», «TaRuta», «Йорий Клоц», «Ot Vinta», «Карпатіянs/Karpatiyany» з Тарасом Компаніченком, «Володар», «Флайза» (як бачимо, тоже

eprasa.pl 7cd77cab0b

немало назв – цікавих не менш). Сім разом, як зробила на тоє наголос голова Союзу українцюв Пудляша Марія Рижик, культурне міроприємство було присвячене Україні, яка змагається з російським загарбником, що анонсовали й плякати – за звичайним взором, але з доданими словами «...а ми тую червону калину підіймемо,...». Однак через умови воєнного стану перед глядачами виступила оно Галина Куришко з Сарн, фіналістка вокального телешоу «Голос країни», якая раній приїжджала на Пудляше у складі житомирського етно-гурту «Дуліби». Тому фінальними виконавцями, яких заданьом є заграти «гоже й голосно» – для забавлянярозважаня глядачув, которих чим пузній, тим больш, були ольштинські гурти, а саме «Горпина» і «Тугай Бей», що вже не один раз виступали на Пудляшу.

Тому «Купала '2022» був передусім презентацією досягнень місцьового музичного середовища – як найближей зв'язаних з українською організацією ансамблюв «Гілочка» (Черемха), «Добрина» (Білостук), «Ранок» (Більськ) і «Родина» (Дуб'яжин з околицьою), так і «іншої приналежності» солістув і ансамблюв з Білостоку, Більська, Гайнувки, Вурлі, Парцьова, запрошаних до виступу, як лавреати сьоголітного Конкурсу української пісні «З пудляської криниці».

Найактивнійша була, звістно, молодь – з Більська і Черемхи. Спочатку повела вона традиційний вже хоровод, який одкриває імпрезу, а послі кільканадцеть разув виходила на сцену. Сам концерт одкрила хореографічна композиція «Купальська привітальна» у виконанні керованої Борисом Буньом танцьовальної групи «Ранку», якая з-посеред більщан напрацьовалась найбульш, бо ще показала 7 танцюв: «Полька з перетупом», «Весільна труйка», «Їхали козаченьки», «Притупи», «Полісянка», «Гопак», «Подоляночка». Остатній з танцюв був вже елементом кульмінації імпрези – нав'язаня до традиційного купальського обраду, з наступним хороводом кругом палаючого огнища і пусканя вінкув. Тут знов виконавцями була молодь – з «Гілочки», «Добрини» і «Ранку».

eprasa.pl 7cd77cab0b

eprasa.pl 7cd77cab0b

Виконавці-лавреати, які показались на купальській сцені, були вже ширшої вікової палітри – од діточок, через дорослу вже молодь, до сеньйорув. З числа солістув виступили Мартина Сахарчук, Ніколя Голодок, Ліда Панасюк, Олександра Волчик, Софія Филип'юк, Вікторія Масальська, Вікторія Гаць, співак-акордеоніст Ярослав Антипович, з ансамблюв – Хор міста Гайнувка, «Мікрон», «Луна», ансамбль Студії ГДК (Гайнувського дому культури), «Вервочки» і «Золото» (співаюча по-українському частина ансамблю «Фарт»).

– *«На Івана, на Купала»* – пудкреслювали ведучи концертну частину – *то найбульша імпреза, якая презентує українську культуру в нашому регіоні. Свято має вже довгу історію, бо одбувається од 1996 року... Ми збираємось тут не оно по тоє, коб добре побавитися. Хочемо продовжувати традицію, культуру, якую передали нам наши предки. Важне, коб ми паментали, що наша мова і культура є частєю культури, якую колись називали «рускою», а од понад ста літ називают вже «українською». Сіта мова і культура жила і живе на великих територіях Європи – од Нарви по Карпати, од Дубич-Церковних до Києва і Харкова.* **ЮГ**

Фото автора статті

Siohodni Kupała, a zawtra Iwana: „Ogniowa kąpiel” w Kleszczelach około 1750 roku

Badacze kultury ludów słowiańskich nadal się zastanawiają, czy Kupała, Kupało, Kupajło to słowiańskie bóstwo płodności, czy tylko „bezwstydne” hulania w najkrótszą noc roku? Jeden z pierwszych etnografów ukraińskich, Mykoła Kostomarow, przywoływał cytaty z naszej XVII-wiecznej literatury, m.in. historycznego kompendium „Synopsis” (I wyd. – Kijów 1674): „W wigilię Narodzenia św. Jana Chrzciciela młodzieńcy płci męskiej, żeńskiej i dziewczęcej, którzy zbierali się wieczorem, wyplatają sobie wieńce z pewnego ziela, zakładają je na głowy i przepasują się nimi. A jeszcze na tym demonicznym igrzysku rozpalają ogień i wokół niego, trzymając się za ręce, bezwstydnie chodzą, pląsają i śpiewają piosenki, często powtarzając obrzydliwe imię Kupały i skacząc przez ogień”. Negatywny stosunek do „biesa Kupały” widzimy też w innych dziełach tego okresu, jak „Latopis hustyński” (Hustynia – wieś z monasterem na wschód od Kijowa) czy „Żytije (Żywot) św. Włodzimierza”, co nie dziwi, albowiem ich autorami byli nie dociekliwi ludoznawcy, lecz osoby duchowne (np. za autora wydanego anonimowo „Synopsisu” uważany jest archimandryta Ławry Peczerskiej w Kijowie). Niezależnie od tego opis ludowych obrzędów kupalskich jest tam w istocie identyczny z obrazem malowanym przez współczesnych znawców kultury ludowej, np. przez Wasyla Skuratiwskiego, autora kulturoznawczego kompendium „Rusaliji” (Kijów 1996), który poświęcił im rozdziały „Kupało” i „Rytualne oczyszczennia wohnem i wodoju”.

Jedyny znany nam opisu rytuału kupalskiego na terenie pow. bielskiego zawarty jest w artykule „Wiadomość o Kupalnicach na Podlasiu”, opublikowanym w 1846 r. przez bielszczanina Józefa Jaroszewicza. Uważał on, że „starożytny obrzęd Słowian ruskich *Kupalnice* ... był jak się zdaje pewnym oczyszczeniem przez ogień, kąpielą niejako ogniową, skąd może i jego nazwisko *Kupalnica* pochodzi”. Jako ilustrację owej „kąpieli ogniowej” podał on przekaz uzyskany od proboszcza parafii prawosławnej św. Mikołaja w Kleszczelach:

„Niejednokrotnie słyszał ksiądz Antoni Sosnowski z ust swojego dziada w Kleszczelach 1716 r. zrodzonego i tamże 1800 zmarłego, iż ten mając lat 10 widywał w tym mieście zabawy ludu, które się tak odbywały: w wigilię ś. Jana na zmroku zbierała się młodzież obojga płci na placu, gdzie się dwie przecinały ulice. Tu każdy przychodzący przynosił ze sobą stare gospodarskie naczynia, jako to faski, wiadra, niecki itp., i składał to na gromadę; po czym to wszystko zapalano, a kiedy się ogień dobrze już rozniecił, otaczali go kołem i rozpoczynali śpiewy, wśród których parami lub pojedynczo skakali przez ogień, osobliwie zaś wtenczas, gdy cały chór śpiewaków powtarzał w strofach wyrazy: *Ej Kupała, Kupała ty boże nasz*. Wielka szkoda, że tej piosneczki, w której taka była o Kupale wzmianka, nie można już dzisiaj dośledzić.

Powiadał dziad księdza Sosnowskiego, że gdy jednego razu podczas obchodu *Kupalnic*, dwie osoby skacząc razem z przeciwnych stron stosu, wśród samego ogniska uderzywszy się o siebie, na wznak padły i nim pośpieszono z ratunkiem mocno się popiekły, przypadek ten zrządził, iż odtąd ta zabawa jeszcze za lat jego młodości w Kleszczelach ustała. Lecz jeżeli w samem miasteczku zapomniano z czasem o *Kupalnicach*, bardzo długo się one zachowały w okolicy, a nawet dotąd jeszcze we dwóch wsiach do parafii ruskiej kleszczelowskiej należących, corocznie ponawiane bywają. Wszakże zabawy te straciły już niemało z dawniejszej swojej formy zewnętrznej, a nawet czas, w którym przypadały, zmieniony został; już bowiem nie na ś. Jan, lecz w tygodniu między Wielkanocą a Przewodnią Niedzielą obchodzone bywają. Może lud naganiany przez duchowieństwo, zaniechawszy świętojańskich wieczorów i palenia ognia (ale to tylko w okolicy Kleszczel), pieśni *Kupalnic* połączył z pieśniami śpiewanymi w równie dawnej uroczystości słowiańskiej, która z początkiem wiosny miała miejsce. Jakoż obok pieśni *kupalniczych* daje się słyszeć wezwanie ś. Jerzego, aby wiosnę przyśpieszył”.

Jurij HAWRYLUK

Ilustracja: Rytualne skoki przez ogień na obrazie Iwana Sokołowa (1856 r.).

eprasa.pl 7cd77cab0b

Wieści nie tylko z podlaskich miast i wsi

KLESZCZELE. 2 czerwca 1957 r., 65 lat temu, powołano do życia koło Ukraińskiego Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego w Kleszczelach. Odegrało ono ważną rolę w rozwoju ukraińskiego życia narodowego na Północnym Podlasiu w okresie powojennym. Działała przy nim biblioteka, chór, koło teatralne, zorganizowano także nauczanie języka ukraińskiego w miejscowej szkole.

Działalność koła w sposób szczególny rozsławiła kleszczelowska grupa teatralna, która wystawiała spektakle w języku ukraińskim. W 1966 roku jego aktorzy przygotowali sztukę „Nieszczęśliwa" Iwana Karpenki-Karego («Безталанна» Івана Карпенка-Карого), z którą zajęli I miejsce na Ogólnopolskim Przeglądzie Amatorskich Kół Teatralnych Ukraińskiego Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego w Przemyślu.

Koło UTSK prawie przez 10 lat rozwijało w Kleszczelach działalność kulturalną. Przestało istnieć po naciskach ze strony władz oraz działaczy białoruskich, próbujących przekonać, że w miasteczku nie ma Ukraińców.

BIAŁYSTOK. 3 czerwca w Szkole Podstawowej nr 9 im. 42 Pułku Piechoty w Białymstoku odbył się Dzień Integracji Polsko-Ukraińskiej. W ramach przedsięwzięcia odbywały się zajęcia sportowe, kulinarne, taneczne. Brały w nich udział dzieci uczące się w szkole, w tym dzieci uchodźców z Ukrainy. Tańców ukraińskich uczyła Aleksandra Iwaniuk, nauczycielka języka ukraińskiego w SP9. Zajęcia miały na celu przybliżenie kultury ukraińskiej oraz integrowanie uczniów z Polski i Ukrainy.

CZEREMCHA. 3 czerwca w Gminnym Ośrodku Kultury w Czeremsze ruszył cykl różnorodnych warsztatów w ramach projektu „Akademia Tradycji". Dwa razy w miesiącu chętni mogli wziąć udział w zajęciach z filcowania, warsztatach haftu oraz warsztatach śpiewaczych. Co tydzień odbywały się warsztaty garncarskie, a cztery razy w miesiącu warsztaty z techniki sitodruku.

1 lipca w ramach projektu w świetlicy wiejskiej w Kuzawie odbyły się warsztaty pieczenia babki i kiszki ziemniaczanej. **9 lipca** warsztaty wypiekania chleba zorganizowano w Berezyszczach.

Wszystkie działania w ramach projektu stanowiły doskonałą okazję, aby poznać zapomniane rzemiosła, przypomnieć smaki wiejskich potraw, odświeżyć tradycyjne, często zapomniane wzory, a także znaleźć zastosowanie elementów kultury lokalnej we współczesnym świecie. Na warsztatach śpiewaczych prowadzonych przez Irenę Wiszenko, kierownik Ukraińskiego Zespołu Folklorystycznego „Hiłoczka" z Czeremchy, można się było pouczyć tradycyjnych pieśni ukraińskich.

Projekt zakończy się we **wrześniu**, a zwieńczy go wydanie pocztówek z rękodziełem oraz wystawa prac wykonanych w ramach warsztatów.

Wszystkie działania w ramach projektu „Akademia Tradycji" zorganizowali Stowarzyszenie Miłośników Kultury Ludowej oraz Gminny Ośrodek Kultury w Czeremsze ze środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie.

SIEMIATYCZE. 5 czerwca w parku przy Siemiatyckim Ośrodku Kultury w Siemiatyczach odbył się „Koncert Zespołów Wschodnich – Solidarni z Ukrainą". Zaprezentowały się na nim lokalne zespoły: „Mielniczanie" z Mielnika, „Tęcza" i „Niezabudki" z Nurca-Stacji, „Nowina" z Moszczony Królewskiej. Siemiatycze reprezentowały: Zespół Klubu Seniora+, Zespół wokalno-recytatorski Uniwersytetu Trzeciego Wieku oraz Zespół „Omorfos". Nie zabrakło w ich wykonaniu piosenek ukraińskich. Gwiazdą wieczoru była Elena Rutkowska z zespołem „Cygańskie Czary".

Elena Rutkowska to ukraińska aktorka, piosenkarka, kompozytorka i twórczyni programów estradowych. Absolwentka Akademii Teatralnej w Kijowie. Urodzona w Jugosławii (obecnie Chorwacja), od wielu lat mieszka w Polsce. Doświadczenie zawodowe zdobyła, pracując w teatrze i telewizji w Polsce i Ukrainie. Prowadziła także programy telewizyjne dla mniejszości ukraińskiej („Sami o Sobie", obecnie „Przegląd Ukraiński") i rosyjskiej w Polsce. Zagrała epizodyczne role m.in. w polskich filmach i serialach „Pitbull", „Kasia i Tomek", „Lokatorzy".

Koncert zorganizowali Burmistrz Miasta Siemiatycze oraz Siemiatycki Ośrodek Kultury.

BIELSK PODLASKI. 5 czerwca pod hasłem „Wszystkie dzieci nasze są" w parku koło amfiteatru miejskiego w Bielsku Podlaskim odbył się „Dzień Dziecka z Babeczkami" organizowany przez bielskich aktywistów zrzeszonych w stowarzyszeniu „Bielskie Babeczki" (*na zdjęciach u dołu*). Wzięły w nim udział dzieci, młodzież oraz ich mamy z Ukrainy, przebywający w Bielsku Podlaskim. Były animacje, gry i zabawy oraz inne atrakcje dla najmłodszych, propozycje skierowane do osób niepełnosprawnych, a także wspólne działania z ukraińskimi uchodźcami, takie jak wyplatanie flagi polsko-ukraińskiej. Podczas imprezy zbierano też przybory szkolne dla dzieci ukraińskich.

Fot. Bielskie Babeczki

eprasa.pl 7cd77cab0b

BIAŁYSTOK. 10 czerwca odbyła się „Podkoffa”, czyli Podlaska Odjazdowa Drezynownia Kolejowa. To impreza organizowana przez Stowarzyszenie Miłośników Kultury Ludowej w Czeremsze, Gminny Ośrodek Kultury w Czeremsze i PKP Polskie Linie Kolejowe SA. W ramach przedsięwzięcia odbywały się warsztaty plastyczne, prezentowano pojazdy wykorzystywane w kolejnictwie obecnie i dawniej, można się było przejechać starą drezyną kolejową, a także obejrzeć spektakl teatralny „Dziadek”, opowiadający o przyjaźni dziadka i wnuczka, oraz wystawę fotograficzną „Galerii Przechodniej”. Na koniec tradycyjnie zabrzmiała różnorodna muzyka – polska, białoruska, ukraińska i kenijska. Zagrała m.in. „Czeremszyna”.

Imprezy towarzyszące zorganizował zespół pracowni plastyczno-rękodzielniczej GOK w Czeremsze. Dzieci malowały „Mój wagon marzeń”, z którego powstał piękny pociąg zawieszony pod sufitem Drezynowni.

PODLASIE. 24 czerwca zakończył się rok szkolny 2021/2022. W placówkach oświatowych w całej Polsce był to kolejny trudny rok. Mimo że po okresie trwania pandemii i związanych z nią ograniczeń uczniowie powrócili do zajęć stacjonarnych, to **24 lutego 2022 r.** rozpoczęła się agresja rosyjska na Ukrainę, co spowodowało ogromną falę migracji do Polski oraz napływ dzieci ukraińskich do polskich szkół. Tak też było w przedszkolach i szkołach, w których jest nauczany język ukraiński na Podlasiu.

Placówki oświatowe starały się zorganizować dzieciom jak najlepsze warunki do nauki, np. Niepubliczna Szkoła Podstawowa św. św. Cyryla i Metodego w Białymstoku zapewniła kilkanaściorgu dzieciom z Ukrainy bezpłatne nauczanie (*na foto – zakończenie roku w tej szkole, z repertuarem ukraińskim wystąpił chór szkolny, z którym śpiewały też dzieci z Ukrainy*).

Organizowano liczne zajęcia integrujące uczniów polskich i ukraińskich. Odbywały się one m.in. w Szkole Podstawowej nr 4 w Bielsku Podlaskim, w Szkole Podstawowej nr 9 w Białymstoku i miały na celu przybliżenie kultury ukraińskiej oraz wzajemne poznanie się i zrozumienie.

W 2021/2022 roku szkolnym lekcje języka ukraińskiego w województwie podlaskim odbywały się bez zmian w porównaniu z latami ubiegłymi, a więc w czterech szkołach podstawowych: Szkole Podstawowej nr 4 im. A. Mickiewicza w Bielsku Podlaskim (w oddzielnych klasach ukraińskich), w Zespole Szkolno-Przedszkolnym w Czeremsze, w Niepublicznej Szkole Podstawowej św. św. Cyryla i Metodego w Białymstoku oraz w Szkole Podstawowej nr 9 im. 42 Pułku Piechoty w Białymstoku (w tych trzech placówkach – w klasach łączonych); a także w następujących przedszkolach: Przedszkolu Nr 9 Leśna Polana w Bielsku Podlaskim, Przedszkolu Niepublicznym „Aniołki” w Białymstoku oraz w międzyprzedszkolnym punkcie nauczania przy Przedszkolu Samorządowym nr 26 Integracyjnym im. Joanny Strzałkowskiej-Kuczyńskiej w Białymstoku. Łącznie języka ukraińskiego na Podlasiu w 2021/2022 roku szkolnym uczyło się ponad 430 dzieci.

PUSZCZA BIAŁOWIESKA. 26 czerwca zostały zainicjowane wydarzenia Akademii Dziedzictwa Puszczy Białowieskiej w ramach projektu „Transgraniczne dziedzictwo Puszczy Białowieskiej”, skierowanego do uczestników z Polski i Ukrainy. Miały one na celu promowanie walorów unikalnego w Europie kompleksu leśnego, zachęcenie do aktywnego spędzania czasu oraz integrację polsko-ukraińską.

26 czerwca odbył się pierwszy rajd rowerowy w ramach projektu. Wzięło w nim ok. 20 osób, w tym grupa Ukrainek z dziećmi, które, uciekając przed wojną, znalazły schronienie w Hajnówce (*na foto*). Rajdowicze pokonali ok. 20-kilometrową trasę przez Puszczę Białowieską. Przewodnik Małgorzata Karczewska opowiadała o życiu w lesie, przekazywała mnóstwo cennych informacji na temat roślin i zwierząt, pokazywała tropy wilków oraz dzieliła się ciekawostkami związanymi z Puszczą Białowieską.

Projekt jest realizowany w ramach Programu Współpracy Transgranicznej Polska-Białoruś-Ukraina 2014-2020.

HAJNÓWKA. 2 lipca odbył się pierwszy – z pięciu zaplanowanych – letni Mini-Jarmark wokół Hajnowskiego Domu Kultury. Oferowano na nim piękne wyroby rękodzielnicze, odbywały się też warsztaty oraz koncerty muzyczne. Na zakończenie chętni mogli potańczyć na potańcówce.

Na plenerowej strefie warsztatowej można było nauczyć się wielu umiejętności od rękodzielników z regionu, np. plecenia słomianych koszy, wyszywania wstążką obrazów, makatek, haftowania podlaskich wzorów ludowych, wyrobu świec z wosku pszczelego, lepienia glinianych dzbanków metodą wałeczków, tworzenia szmacianych lalek-motanek, tkania gobelinów, malowania regionalnych wzorów na ręcznikach ludowych, przyśpiewek ludowych przy akordeonie. Swoje obrazy prezentował znany z łamów „Nad Buhom i Narwoju” Mikołaj Janowski ze Starego Berezowa (*na foto w swojej pracowni*). Wystąpiły zespoły: Chór Miasta Hajnówka, Studio Piosenki Estradowej HDK, „Ruczajok” z Białowieży, „Czyżowianie” z Czyż i Mażoretki Shock Hajnówka z HDK. Na koniec można było wziąć

eprasa.pl 7cd77cab0b

udział w pierwszej letniej potańcówce na placu przy HDK. Kolejny MiniJarmark odbył się **23 lipca**.

Przedsięwzięcie jest realizowane w ramach zadania „Folklor Wschodniego Podlasia” dofinansowanego ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach programu Narodowe Centrum Kultury: EtnoPolska 2022. Zadanie „Plenerowa Strefa Warsztatowa” zrealizowano we współpracy ze Stowarzyszeniem Samorządów Euroregionu Puszcza Białowieska, a współfinansowano ze środków Województwa Podlaskiego.

DUBNO. 3 lipca odbyło się otwarcie Społecznego Muzeum Wsi Dubno. Można w nim oglądać dawne dokumenty i fotografie, a także zobaczyć zrekonstruowany piec, stare meble, makatki i wiele innych pamiątek, związanych z przeszłością miejscowości (*na foto*).

Na uroczystym otwarciu zaprezentowano zebrane i spisane wspomnienia najstarszych mieszkańców oraz ozdoby i przedmioty związane z lokalną tradycją, które zostały wykonane na warsztatach artystycznych.

Fot. Ju. Hawryluka

Zwiedzający muzeum mogą dopisywać historię swych rodzin lub domostw przodków, planowane są także warsztaty, które przybliżą dzieje wsi oraz rzemiosła ludowe. Ma to być miejsce przyjazne relacjom międzypokoleniowym, budowanym w odwołaniu do lokalnej historii.

Muzeum powstało w ramach projektu „Przebłyski pamięci – Dubno Społecznie”, który jest współrealizowany przez Towarzystwo Inicjatyw Twórczych „ę” w ramach programu „Uniwersytety Trzeciego Wieku – Seniorzy w akcji” ze środków Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności.

PILIKI. 10 lipca w ekologicznym gospodarstwie Arkadiusza Dobriniewskiego „Ekojagodnik Piliki” w gm. Bielsk Podlaski odbyła się pierwsza „Biesiada Ekologiczna”. Wzięli w niej udział ekologiczni producenci z regionu oraz goście, którzy mogli zasmakować ekologicznej kuchni. W asortymencie znalazły się pierogi z produktów ekologicznych, pasztet z królików karmionych koniczyną i mleczem, babeczki, jagodzianki oraz soki tłoczone. Królowała jagoda kamczacka, którą goście „Biesiady Ekologicznej” mogli sami zebrać. Była to również okazja do nabycia produktów ekologicznych – suplementów, warzyw, owoców, soków, jaj i miodów.

HAJNÓWKA. 17 lipca na scenie hajnowskiego amfiteatru pod hasłem „Prezentacje kultury ludowej pogranicza” odbył się Jubileuszowy XV „Jarmark Żubra”. Główna idea imprezy to promocja kulturowego dziedzictwa ludowego i wsparcie gospodarcze zaplecza regionu Puszczy Białowieskiej. To jedno z największych wydarzeń w mieście.

Na tegorocznym jarmarku zaprezentowali się wystawcy polscy, litewscy i ukraińscy: artyści i rzemieślnicy ludowi, pasjonaci rękodzieła, drobni producenci, rodzime stowarzyszenia i placówki przyrodniczo-turystyczne. Można było kupić m.in. wyszywane koszule i ręczniki ukraińskie. Wśród twórców ludowych znaleźli się przedstawiciele ginących zawodów: plecionkarze ze słomy i wikliny, hafciarki, koronczarki, garncarze i inni. Można było przyjrzeć się ich warsztatowi pracy oraz spróbować własnych sił w wybranym rzemiośle np. przejść krótki kurs na krośnie i wykonać tzw. „perebory”, podjąć próbę kucia żelaza kowalskim młotem lub przędzenia lnu na kołowrotku.

W strefie kulinarnej były miody, wędliny, pieczywa, słodkie wypieki, wyroby kuchni tatarskiej i litewskiej, domowe nalewki oraz hajnowski marcinek. Można było poznać zasady wytwarzania tego lokalnego ciasta.

eprasa.pl 7cd77cab0b

Koncerty muzyczne odbywały się w dwóch miejscach: w parku pośród straganów i w amfiteatrze. W zielonym plenerze zaprezentowali się: Chór Leśników, „Werwoczki" z Orli, „Cegiełki" z Lewkowa Starego, „Żawaranki" z Mochnatego, „Narewczanki" z Narewki, „Reczeńka" z Koźlik, „Czyżowianie" z Czyż, „Chabry", „Ruczajok" z Białowieży i „Echo Puszczy" z HDK. Później koncerty przeniosły się na scenę amfiteatru, gdzie wystąpili: Ukraiński Zespół Pieśni i Tańca „Ranok" z Bielska Podlaskiego, Chór Miasta Hajnówka, ZTL Przepiórka, Studio Piosenki HDK, „Kurpiowszczyzna" z Myszyńca, „Klezmafour" z Lublina oraz „Tuhaj-Bej" z Olsztyna, który dzień wcześniej był gwiazdą festiwalu „Na Iwana, na Kupała" w Dubiczach Cerkiewnych. Na zakończenie odbyła się potańcówka z zespołem „Souvenir".

Jubileuszowy „Jarmark Żubra" zorganizowali Urząd Miasta Hajnówka oraz Hajnowski Dom Kultury w ramach projektu „Kultura Regionu Puszczy Białowieskiej – poprzez wspólne dziedzictwo ku współpracy transgranicznej", współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej w ramach Programu Współpracy Transgranicznej Polska-Białoruś-Ukraina 2014-2020.

BIAŁYSTOK. 17 lipca w galerii Slendzinskich w Białymstoku pod hasłem „Dopóki miłość łączy świat" («Поки любов єднає світ») odbył się koncert Dimy Maklakowa (Дмитро Макляков), ukraińskiego barda, muzyka, aktora teatralnego i filmowego, członka grupy artystycznej Kijowskiego Teatru Pieśni i Poezji im. Włodzimierza Wysockiego (Ukraina).

BIAŁYSTOK i inne miejscowości regionu. 21-24 lipca odbyła się 14. edycja festiwalu „Podlaska Oktawa Kultur", organizowanego przez Podlaski Instytut Kultury. W tym roku na jedną z największych imprez promujących muzykę folklorystyczną i folkową w regionie zaproszono 17 zespołów z kraju i zagranicy, m.in. z Ukrainy, Słowacji, Estonii, Czarnogóry i Korei Południowej. Koncerty odbywały się w Białymstoku i ośmiu miejscowościach regionu.

Motywem przewodnim tegorocznej „Oktawy" był akcent ukraiński. Ze wspólnym projektem wystąpiły: zespół folklorystyczny „Dobryna" z Białegostoku oraz grupa folk-rockowa „Hoyraky" z Bielska Podlaskiego. Można było posłuchać tradycyjnej muzyki ukraińskiej w wykonaniu zespołu „Silśka Muzyka" z Ukrainy. Wystąpili też polsko-ukraiński zespół muzyki alternatywnej „Dagadana" z Poznania oraz grupa „Hylla" z Legnicy, łącząca elementy muzyki elektronicznej z motywami etnicznymi – łemkowskimi i bojkowskimi.

W ramach festiwalu odbyły się też warsztaty m.in. tańców litewskich i ukraińskich oraz śpiewu śląskiego. Warsztaty tańców ukraińskich prowadził zespół „Silśka Muzyka".

CZEREMCHA. 22-24 lipca odbył się XXVII Ethno Festiwal Wielu Kultur i Narodów. Tradycyjnie w programie były różnorodne wydarzenia związane z kulturą ludową: koncerty, spektakle, konferencja „Współczesne formy przekazu kultury tradycyjnej – edukacja formalna i nieformalna", odbyło się kilkanaście różnorodnych warsztatów (garncarskie, zielarskie, tkackie i inne), konkurs kulinarny, kiermasz rękodzieła, były spotkania z ciekawymi ludźmi, wystawy, wykłady i wiele innych wydarzeń. Zorganizowano VIII Przegląd Muzykujących na Harmonijkach Ustnych.

Na koncertach w plenerze Gminnego Ośrodka Kultury w Czeremsze rozbrzmiewała muzyka w wykonaniu zespołów z Polski, Czech, Węgier, Białorusi, Ukrainy, a nawet z Republiki Środkowoafrykańskiej. Ze wspólnym projektem polsko-białorusko-ukraińskim z „Todarem" oraz „Czeremszyną" wystąpił zespół folklorystyczny „Horyna" z Równego. Zespół ukraiński przygotował też pokaz obrzędów z Polesia rówieńskiego, z którym wystąpił w sali GOK-u, a także poprowadził warsztaty tańców ukraińskich. Na zakończenie głównych koncertów plenerowych zaprezentowali się Stasiuk&Haydamaky.

CZEREMCHA. 24 lipca w Gminnym Ośrodku Kultury w Czeremsze w ramach projektu „Smaki regionu – III edycja" odbyły się warsztaty kulinarne z udziałem Zbyszka Kmiecia i Jana Kuronia oraz konkurs kulinarny połączony z degustacją potraw.

Projekt realizował Gminny Ośrodek Kultury w Czeremsze w partnerstwie z Lokalną Organizacją Turystyczną „Region Puszczy Białowieskiej". Sfinansowano go w programu „Krajowa Sieć Obszarów Wiejskich".

TOPORKI (Topory). 24 lipca odbyła się prezentacja tradycyjnego obrzędu „perepelicia" (перепелиця). W programie wydarzenia był malowniczy pokaz tradycyjnych żniw. Mieszkańcy Toporków i okolicznych wsi pokazywali, jak żęto kiedyś sierpem i koszono kosą, śpiewali dawne pieśni żniwne oraz odtwarzali tradycyjny obrzęd stawiania „perepelicy", czyli niezżętego snopka zboża, ozdobionego kwiatami i jarzębiną, koło którego uroczyście kończono żniwa. Dodatkowo w ramach imprezy odbyła się prezentacja wyrobów ludowych z dawnych kufrów. Na wystawie „Dawne tkactwo" można było zobaczyć stare podlaskie kapy, chodniki, dywany i inne tradycyjne wyroby tkackie.

Była to już siódma prezentacja dawnych zwyczajów żniwnych. Została ona zorganizowana przez Koło Gospodyń Wiejskich w Toporkach, Sołtysa wsi Toporki oraz Miejski Ośrodek Kultury, Sportu i Rekreacji w Kleszczelach w ramach projektu „Wektor do przeszłości. Rozwój tradycyjnej kultury jako czynnika wzrostu potencjału turystycznego" z Programu Współpracy Transgranicznej Polska-Białoruś-Ukraina 2014-2020.

KNORYDY. 24 lipca koło świetlicy wiejskiej w Knorydach w gminie Bielsk Podlaski odbył się „Dzień truskawki". Była to największa impreza w historii wsi. Wystąpiły na niej zespoły lokalne: „Rodyna" z Dubiażyna, Ukraiński Zespół Pieśni i Tańca „Ranok" z Bielska Podlaskiego, „Podlaskie Kukułki" z Bielska Podlaskiego, „Łuna" z Parcewa, „Werwoczki" z Orli, „Dobryje Grajki" oraz „Siabry" z Białegostoku. Odbył się pokaz sprawności miejscowej OSP, zorganizowano też zbiórkę pieniędzy na zakup nowszego wozu bojowego dla knorydzkich strażaków. Na stoiskach można było kupić potrawy i owoce. Impreza zbiegła się z zakończeniem remontu świetlicy wiejskiej, która prawie pół wieku temu została przewieziona do Knoryd z Białegostoku.

Organizatorami imprezy było Koło Gospodyń Wiejskich „Knorydzkie smaczki" i OSP z tej wsi przy wsparciu władz Gminy Bielsk Podlaski.

DOBROWODA (Dobrywoda). 29 lipca w świetlicy wiejskiej w Dobrowodzie odbyło się kolejne spotkanie z „Ręcznikiem dla Kleszczel". To projekt mający na celu m.in. zebranie i udokumentowanie lokalnych ręczników obrzędowych oraz wyhaftowanie wielkiego ręcznika na bazie lokalnego wzornictwa „w intencji dobra, spokoju, pokoju, zgody i wszelkiego co dobre dla Gminy Kleszczele". W ramach projektu odbywa się też konkurs plastyczny dla dzieci.

Przedsięwzięcie jest realizowane przez Stowarzyszenie Kreatorzy Rzeczywistości, a dofinansowane ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach programu Narodowego Centrum Kultury: EtnoPolska. Edycja 2022.

Ludmiła ŁABOWICZ
Fot. autorki artykułu i innych

eprasa.pl 7cd77cab0b

Krajobraz *naszoji* mowy — z okazji konkursu „Piszemo po-swojomu”

W każdym tegorocznym numerze zamieszczamy informację o konkursie, którego celem jest zachęcenie do twórczości w podlaskich gwarach języka ukraińskiego. Przy tej okazji warto wspomnieć o cennej publikacji naukowej, pokazującej m.in. geograficzne rozmieszczenie i stan zachowania tych gwar. Chodzi oczywiście o „Atlas gwar wschodniosłowiańskich Białostocczyzny”, wydany przez Instytut Słowianoznawstwa Polskiej Akademii Nauk (seria „Prace Slawistyczne”, nr 14). Pierwszy tom „Atlasu...” pojawił się w 1980 r. (reprint w 2014), zaś wykorzystany w nim materiał dialektologiczny zbierano od końca lat 50. do początku lat 70. od informatorów urodzonych w ostatnich dziesięcioleciach XIX i w pierwszych dziesięcioleciach XX w. Zatem przedstawione w nim filologiczne zdjęcie terenu jest po względem chronologicznym tożsame z obrazem socjologicznym zarejestrowanym przez Włodzimierza Pawluczuka w jego znakomitej książce, która ukazała się przed półwieczem – monografii „Światopogląd jednostki w warunkach rozpadu społeczności tradycyjnej” (Warszawa, PWN, 1972).

We wstępie do pierwszego tomu „Atlasu...” poruszono zarówno kwestię rozmieszczenia lokalnych wariantów gwarowych języka białoruskiego i ukraińskiego, jak też ich zachowania: „Województwo białostockie (w granicach od 1 VI 1975 r. [*do 31 XII 1998 r.*]) nie jest jednolite pod względem językowym. Na znacznej jego części występują gwary wschodniosłowiańskie: na północy białoruskie, na południu ukraińskie, a pomiędzy nimi przejściowe białorusko-ukraińskie. W pasie zachodnim niemal wyłączne są gwary polskie, dalej na wschód ludność jest przeważnie dwujęzyczna, w wielu wsiach gwara polska współistnieje z gwarą białoruską lub ukraińską. Wzajemny stosunek dwóch współistniejących gwar układa się bardzo różnie. Są wsie, gdzie na co dzień mówi się po białorusku czy ukraińsku, a po polsku tylko w kontaktach z obcymi. Gdzie indziej znowu po polsku mówią prawie wszyscy mieszkańcy nawet na co dzień, a gwarą wschodniosłowiańską posługują się co najwyżej starzy ludzie w rozmowach między sobą. Są to wypadki krańcowe, poza tym spotykamy najrozmaitsze stopnie pośrednie. Na sytuację językową w poszczególnych wsiach niemały wpływ mają stosunki wyznaniowe i ściśle z tym związane narodowościowe... Krótkie informacje o charakterze gwary w poszczególnych wsiach podane są w rozdziale »Opisy wsi«”.

W opisach wsi znajdujemy nie tylko informację o charakterze gwary, a więc którego z języków jest ona lokalnym wcieleniem, ale też o tym, na ile jest powszechna i używana w poszczególnych pokoleniach mieszkańców. Ogółem jest tu opisanych i uwzględnionych na mapach 38 miejscowości, w których występują jakiekolwiek formy gwarowe języka ukraińskiego – 36 wsi i 2 dawne miasta, nazywane często osadami (Orla, Niemirów), przy czym anonsowaną we wstępie „gwarę przejściową białorusko-ukraińską” przypisano tylko do Makówki i Łosinki. Jednak gdy spojrzymy na mapę, która pokazuje główne cechy fonetyczne odróżniające język ukraiński od białoruskiego, widzimy, że jest to kategoryzacja raczej naciągana, bowiem jedyną innowacją typową dla języka białoruskiego jest tu tzw. ciekanie (np. ‘robici’, a nie ‘robiti’). Jeśli więc bardzo chcemy używać przymiotnika ‘przejściowa’, którego zasadność merytoryczna budzi wiele wątpliwości (patrz liczne artykuły prof. Michała Sajewicza), właściwa byłaby formuła „gwara przejściowa ukraińsko-białoruska”, zaś „gwarami przejściowymi białorusko-ukraińskimi” wypadałoby nazywać gwary wsi w gm. Narewka z twardą wymową spółgłosek przed ‘e’ (np. *paszła da spowedzi*) oraz pozbawione ‘akania’, a więc ‘okające’ gwary pod Białymstokiem (np. *chodzici*). Podobnie koniunkturalne jest używanie w stosunku do północnej części pow. bielskiego i hajnowskiego określenia „gwary o cechach ukraińskich”, uzasadniane rzekomym „nie dobadaniem” danych gwar, albowiem między „gwarą o cechach ukraińskich” mieszkańców Ryboł, Chrabołów czy Klenik a gwarą ukraińską mieszkańców Czyż, Andryjanek czy Dubna nie ma jakichś znaczących różnic.

Na zdjęciu: Mieszkańcy wsi Paszkowszczyzna (*Paszkłuowszczyna*) w gminie Orla przy tablicy ustanowionej dla upamiętnienia osób, które zginęły w czasie II wojny światowej. Włodzimierz Sosna o tym wydarzeniu napisał: „Postawyli tabliciu z napisom pro trahiczne neszczastie. Pryhanuli trahediju – czast´ zabuła, czast´ ne znaje. Tablicia odswi[e]żyła pamet´ toho czasu. Na tablici paszkuowśka mowa naszych pradyduw. Imena ludy jak jich zwali” («НБіН», 2011, № 5). Fot. Ju Hawryluka

eprasa.pl 7cd77cab0b

W kontekście konkursu „Piszemo/Pyszemo po-swojomu" ważne jest jednak nie to, jak co w jakiejś książce nazwano i czy słusznie, lecz to, czy na interesującym nas terenie obywało się niezakłócone przekazywanie *materyńskoji mowy bat´kuwśkoho poroha* kolejnym pokoleniom, a więc używanie jej nie tylko przez dorosłych, ale też przez dzieci i młodzież. W momencie gdy kończono zbieranie materiału językowego lub przeprowadzano weryfikację w terenie starszych zapisów, a więc na początku lat 70. XX w., taka pozytywna sytuacja – sygnalizowana formułą, że dla ogółu mieszkańców danej miejscowości podstawowym środkiem porozumiewania się jest gwara ukraińska lub „o cechach ukraińskich" – miała miejsce w 31 z opisanych wsi i osad. Przeważnie były to miejscowości jednolite pod względem wyznania, a więc zamieszkane w 90 – 100 procentach przez prawosławnych (wyjątkiem miała być Orla, gdzie odsetek prawosławnych oszacowano tylko na 70%, trzeba to jednak uznać za oczywistą pomyłkę). Były też wsie, gdzie po ukraińsku mówili także rzymscy katolicy, zapewne dawni unici, stanowiący około połowy populacji (Piliki; podobna sytuacja była w sąsiednich Knorydach), albo każdy mówił po-swojemu, a więc w Andryjankach (kilka rodzin katolickich), Maleszach (ok. 30% rz.-kat.) i w liczącym 114 domów Pokaniewie, gdzie po bieżenstwie 1915 roku i masowym wyjeździe do ZSRR w latach 40. pozostało tylko 13 rodzin prawosławnych.

W pozostałych 7 miejscowościach, położonych na peryferiach terenu zwarcie zasiedlonego przez ludność prawosławną, widzimy już różne stadia odchodzenia młodego pokolenia od używania gwarowego wariantu języka ukraińskiego, a nawet jego zanik. Pod względem wyznaniowym były to miejscowości bez wyjątku mniej lub bardziej mieszane, zaś Samułki Małe (nazwa od ukraińskiego imienia Samujło, czyli Samuel), od XVI w. stanowiące uposażenie łacińskiego plebana bielskiego, z czasem stały się już całkowicie katolickie, chociaż całkowita polskojęzyczność zapanowała dopiero w drugiej połowie XX w.

Zatem przed półwieczem zjawisko, które naukowo można nazwać międzypokoleniową transmisją języka ojczystego, zaś w zwyczajnym streścić słowami *po-swojomu wsi^{e}/wsi howorat i di^{e}ti/dity uczat*, obejmowało praktycznie cały obszar zwarcie zasiedlony przez ukraińskojęzyczną ludność prawosławną. Jego orientacyjną zachodnią granicę na terenie ówczesnego woj. białostockiego można wyznaczyć (na odcinku od Ryboł do Buga) wzdłuż szosy Białystok – Bielsk – Siemiatycze – Lublin). Decydujące znaczenie miała ukształtowana historycznie jednorodność wyznaniowa danej miejscowości, co potwierdzają przykłady Ogrodnik i Czarnej Wielkiej, w których – pomimo ich położenia na peryferiach, a w drugim wypadku nawet na swego rodzaju wyspie wśród ludności polskiej – porozumiewanie się gwarą ukraińską nadal było powszechne. Niezależnie więc od zmian w ostatnich dziesięcioleciach, skutkiem których obecna sytuacja nawet we wsiach pomiędzy Bielskiem, Kleszczelami, Hajnówką, Narwią i Rybołami coraz bardziej pasuje do charakterystyki „podstawowym środkiem porozumiewania się większości mieszkańców między sobą jest gwara ukraińska, młodzież mówi przeważnie po polsku", potencjał demograficzny osób mogących tworzyć *naszoju mowoju* nadal pozostaje znaczny.

Jurij HAWRYLUK

Stan zachowania około 1970 roku mowy ojczystej wśród ludności ukraińskojęzycznej nad Bugiem i Narwią

(wg „Atlasu gwar wschodniosłowiańskich Białostocczyzny", t. I, Wrocław i in., 1980)

Miejscowości, w których „podstawowym środkiem porozumiewania się mieszkańców między sobą jest gwara ukraińska" (*w nawiasach podane jest miejscowe brzmienie danej nazwy – na podstawie zapisu w „Atlasie..." – oraz numer na mapach; znak ˈ oznacza akcent*):

1. **Czyże** (*Czyżˈy^{e}*, 85),
2. **Mochnate** (*Mochnˈate*, 91),
3. **Dubicze Osoczne** (*Dˈubiczy*, 91a),
4. **Orzeszkowo** (*Orˈi^{e}szkowo*, 93),
5. **Malinniki** (*Malˈinnyki*, 94),
6. **Dubno** (*Dˈubno*, 95),
7. **Grabowiec** (*Hrˈaboweć*, 96),
8. **Suchowolce** (*Suchowˈulci*, 98),
9. **Śnieżki** (*Snˈi^{e}szki*, 99),
10. **Policzna** (*Polˈiczna*, 100),
11. **Czeremcha** (*Czerˈemcha* || *Czerˈemucha* [wieś], 102),
12. **Żerczyce** (*Żˈerczyczy*, 105),
13. **Tymianka** (*Tˈymianka*, 106),
14. **Ogrodniki** (*Horˈodniki*, 107).

Redakcja „Atlasu..." wyjaśniała: „Informacja »podstawowym środkiem porozumiewania się mieszkańców między sobą jest gwara białoruska (ukraińska itd.)« oznacza, że mieszkańcy posługują się nią najczęściej we własnym środowisku, natomiast w kontaktach z obcymi, zwłaszcza z dalszych okolic, mówią zazwyczaj po polsku".

Miejscowości, w których „podstawowym środkiem porozumiewania się mieszkańców między sobą jest gwara o cechach ukraińskich":

15. **Ryboły** (*Rˈyboły*, 69),
16. **Trześcianka** (*Trośćˈanka*, 70),
17. **Jacewicze** (*Jacewˈiczy*, 76),
18. **Chraboły** (*Chraboły*, 77),
19. **Klejniki** (*Klˈeniki*, 78),
20. **Stryki** (*Strykˈi*, 83),
21. **Proniewicze** (*Pronewˈiczy*, 84),
22. **Dubiny** (*Dubinˈy*, 86),
23. **Piliki** (*Pˈiliki*, 87),
24. **Hołody** (*Hołodˈy*, 88),
25. **Orla** (*Wˈurla*, 90).

Podział na „gwary ukraińskie" i „gwary o cechach ukraińskich" redakcja „Atlasu..." tłumaczyła w następujący sposób: „Określenie »gwara o cechach ukraińskich« oznacza, że w gwarze tej widoczne są cechy ukraińskie, co nie przesądza, że jest ona czysto ukraińska. Właściwy pogląd na charakter takiej gwary będzie można uzyskać dopiero po szczegółowych badaniach".

Miejscowość, w której „podstawowym środkiem porozumiewania się mieszkańców między sobą jest gwara ukraińska, mazurząca": 26. **Czarna Wielka** (*Cˈorna Dˈuza*, 97a).

Miejscowości, w których „podstawowym środkiem porozumiewania się mieszkańców między sobą jest gwara przejściowa białorusko-ukraińska": 27. **Makówka** (*Mˈakouka*, 73), 28. **Łosinka** (*Łosˈinka*, 79).

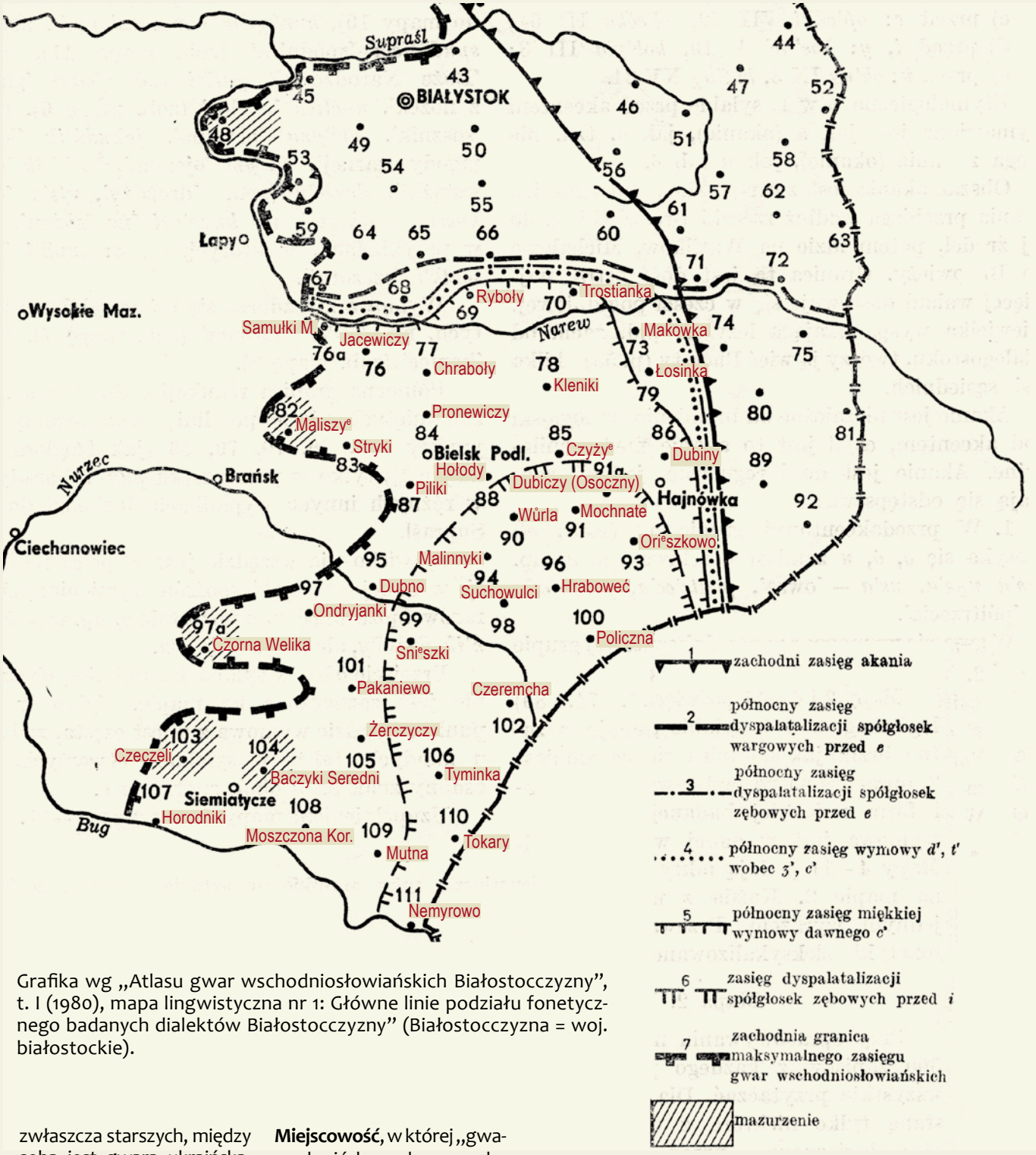
Miejscowość, w której „podstawowym środkiem porozumiewania się większości mieszkańców między sobą jest gwara ukraińska": 29. **Andryjanki** (*Ondryˈjanki*, 97; „większość prawosławna, kilka rodzin katolickich")

Miejscowość, w której „podstawowym środkiem porozumiewania się większ. mieszk. między sobą jest gwara o cechach ukraińskich, pozostali mówią stale po polsku": 30. **Malesze** (*Malisˈy^{e}*, 82; ok. 70% prawosławnych).

Miejscowość, w której „gwara ukraińska dawnych mieszkańców jest używana tylko w rodzinach, które mieszkały we wsi już przed I wojną światową, poza tym wszyscy mówią po polsku": 31. **Pokaniewo** (*Pakańˈewo*, 101).

Miejscowość, w której „podstawowym środkiem porozumiewania się mieszkańców,

eprasa.pl 7cd77cab0b

Grafika wg „Atlasu gwar wschodniosłowiańskich Białostocczyzny", t. I (1980), mapa lingwistyczna nr 1: Główne linie podziału fonetycznego badanych dialektów Białostocczyzny" (Białostocczyzna = woj. białostockie).

zwłaszcza starszych, między sobą jest gwara ukraińska, młodsi mówią przeważnie po polsku": 32. **Mętna** (*Mutna*, 109; „większość prawosławna, kilka rodzin katolickich").

Miejscowość, w której „podstawowym środkiem porozumiewania się większości mieszkańców między sobą jest gwara ukraińska, młodzież mówi przeważnie po polsku": 33. **Moszczona Królewska** (*Moszczona*, 108; „większość prawosławna, 7 rodzin katolickich").

Miejscowość, w której „gwara ukraińska zachowana dobrze wśród starszych, młodzież coraz częściej mówi po polsku": 34. **Baciki Średnie** (*Baciki Sredni*, 104; „większość prawosławna, kilka rodzin katolickich").

Miejscowość, w której „gwara ukraińska utrzymuje się przeważnie u starszych, mieszkańcy coraz częściej posługują się gwarą polską": 35. **Cecele** (*Ceceli*, 103; „ludność mieszana pod względem wyznaniowym").

Miejscowość, w której „podstawowym środkiem porozumiewania się ludności jest gwara polska. Część mieszkańców w rozmowach posługuje się gwarą ukraińską": 36. **Tokary** (*Tokary*, 110; „większość katolicka, 11 rodzin prawosławnych").

Miejscowość, w której „podstawowym środkiem porozumiewania się ludności jest gwara polska. Gwarę ukraińską, która była tu dawnej używana, znają już tylko ludzie starzy": 37. **Niemirów** (*Nymyrowo*, 111; „większość katolicka, kilka rodzin prawosławnych").

Miejscowość, w której „dawniej była używana gwara o cechach ukraińskich, którą obecnie znają już tylko ludzie starzy": 38. **Samułki Małe** (*Samułki Małe*, nr 76a; „wyznanie katolickie").

eprasa.pl 7cd77cab0b

Mi^{e}вши такую богату культуру, треба її^{e} показуваті

Mi^{e}wszy takuju bohatu kulturu, treba jijie pokazuwati

Розмова з Ярославом Антиповічом
Rozmowa z Jarosławom Antypowiczom

Не оно гоже грає на акордеоні, але тоже співає. Ярослав Антиповіч, бо про його мова – сам родом з села Клєнікі, хоч живе в Гайнувці. На сьоголітнюм Конкурсові української пі^{e}сні „З Пудляської криніці" у своюой категорії заняв перше мі^{e}сце з пі^{e}сньою „Жовте листя" про прощанє матери з сином, котори виїжджає з руодної хати. Пропонуєм Вам розмову з акордеоністом. А кому цікаво послухаті, як грає і співає, хай зайде на його профіль на YouTube – хватіт впісаті «Jarosław Antypowicz» і буде можна послухаті хороших пі^{e}сень в його виконані.

Ne ono hoże hraje na akordeoni, ale toże spiwaje. Jarosław Antypowicz, bo pro joho mowa – sam rodom z seła Kleniki, chocz żywe w Hajnuwci. Na sioholitnium Konkursowi ukrajińskoji pi^{e}sni „Z Pudlaśkoji krynici" u swojuoj katehoriji zaniaw persze mi^{e}scie z pi^{e}snioju „Żowte łystia" pro proszczanie matery z synom, kotory wyjiżdżaje z ruodnoji chaty. Proponujem Wam rozmowu z akordeonistom. A komu cikawo posłuchati, jak hraje i spiwaje, chaj zajde na joho profil na YouTube – chwatit wpisati „Jarosław Antypowicz" i bude można posłuchati choroszych pi^{e}seń w joho wykonani.

Людміла Лабовіч: ***Як то сталось, што Ви сталі грати? Чи то била традиція в сім'ї^{e}, чи вишло так самоє з себе?***

Ярослав Антиповіч: Я став граті сам з себе, но з того, што чув, гралі брати моєї баби, алє вони погінулі в вуйну і я їх не знав.

Вишло так, што мусіт била іскра Божа і мні^{e} хоті^{e}лось научитісь граті. Мі^{e}вши сі^{e}м лі^{e}т, купів сам гармонію. На початку ішло слабовато, бо музикантув в Клєніках не било за мнуого, не мі^{e}в хто показаті. Сіді^{e}в на лавці, може буде хтось ї^{e}хаті і покаже? І все хтось траплявся, што возьме і заграє.

На першу гармонію я заколядовав, а вже другу тато купілі буольшу. Я на юой научився колядок, алє слабо мні^{e} тоє виходіло. А і так вишло, што по колядках вона розліті^{e}лася і попала до батька теперишнього біскупа Якуба, бо наши батькі вельмі з собою дружилі. Тая гармонія била там в наладі і Яшка, – ще ж вуон тогди не бив біскупом Якубом, – грав на моюой гармонії, а його тато грав на своюом баянові. І десь на мене штось такоє найшло – їм виходіт, то може і я спробую знов? І став граті і зачало мні^{e} помалу іті тоє гранє.

Послі, в сьомуй і восьмуй клясі, пригривав на гармонії для шкуольного хору, котори вела Оля Ґєрманюк [*по-нашому Германюк – ред.*]. Вона мене троху тоже учила. Мі^{e}в поїхаті на конкурс пі^{e}сні білоруської, алє не вишло, бо захвері^{e}в. Так і не довелось ї^{e}здіті на конкурси.

Послі пушов до рольнічої школи в Бі^{e}льську і до огніска музичного. Там мене старався научиті граті Ґєнек Сахажевскі, тепер з їм спотикаюся часто. І вуон хоті^{e}в мене научиті так, як то грают музиканти – ні^{e}, не як музиканти, а як *музиці*. Алє ж я, як то халтурщик, сам научився і тяжко поломаті било мні^{e} рукі, мі^{e}в свої^{e} привичкі. Мучився в туом огніску штири лі^{e}т.

Як учився в Бі^{e}льську, бив в «Podlaskich Kukułkach», грав на контрабасі, мі^{e}в добри слух. Через п'ять лі^{e}т тьогав той контрабас, а гармонія била так з боку, шторазі далі^{e}й, далі^{e}й. Не виходіло тоє гранє. Аж в 1989 рокові зобраліся в зесполові, я там грав на ґітари басовуй і на гармонії, а тоже співав.

Ludmiła Łabowicz: ***Jak to stałoś, szto Wy stali hrati? Czy to była tradycija w simji^{e}, czy wyszło tak samoje z sebe?***

Jarosław Antypowicz: Ja staw hrati sam z sebe, no z toho, szto czuw, hrali braty mojeji baby, ale wony pohinuli w wujnu i ja jich ne znaw.

Wyszło tak, szto musit była iskra Boża i mni^{e} choti^{e}łoś nauczytiś hrati. Mi^{e}wszy si^{e}m li^{e}t, kupiw sam harmoniju. Na poczatku iszło słabowato, bo muzykantuw w Klenikach ne było za mnuoho, ne mi^{e}w chto pokazati. Sidi^{e}w na ławci, może bude chtoś ji^{e}chati i pokaże? I wse chtoś traplawsia, szto woźme i zahraje.

Na perszu harmoniju ja zakoladowaw, a wże druhu tato kupili buolszu. Ja na juoj nauczywsia koladok, ale słabo mni^{e} toje wychodiło. A i tak wyszło, szto po koladkach wona rozliti^{e}łasia i popała do bat´ka teperysznioho biskupa Jakuba, bo naszy bat´ki welmi z soboju drużyli. Taja harmonija była tam w naładi i Jaszka, – szcze ż wuon tohdy ne byw biskupom Jakubom, – hraw na mojuoj harmoniji, a joho tato hraw na swojuom bajanowi. I deś na mene sztoś takoje najszło – jim wychodit, to może i ja sprobuju znow? I staw hrati i zaczało mni^{e} pomału iti toje hranie.

Posli, w siomuj i wośmuj klasi, pryhrywaw na harmoniji dla szkuolnoho choru, kotory weła Ola Giermaniuk [*po-naszomu Hermaniuk – red.*]. Wona mene trochu toże uczyła. Mi^{e}w poji^{e}chati na konkurs pi^{e}śni biłoruśkoji, ale ne wyszło, bo zachwory^{e}w. Tak i ne dowełoś ji^{e}zditi na konkursy.

Posli puszow do rolniczoji szkoły w Bi^{e}lśku i do ogniska muzycznoho. Tam mene starawsia nauczyti hrati Gienek Sacharzewski, teper z jim spotykajusia czasto. I wuon choti^{e}w mene nauczyti tak, jak to hrajut muzykanty – ni^{e}, ne jak muzykanty, a jak *muzycy*. Ale ż ja, jak to chałturszczyk, sam nauczywsia i tiażko połomati było mni^{e} ruki, mi^{e}w swoji^{e} prywyczki. Muczywsia w tuom ognisku sztyry li^{e}t.

Jak uczywsia w Bi^{e}lśku, byw w „Podlaskich Kukułkach", hraw na kontrabasi, mi^{e}w dobry słuch. Czerez pjat´ li^{e}t tiohaw toj kontrabas, a harmonija była tak z boku, sztoraz dali^{e}j, dali^{e}j. Ne wychodiło toje hranie. Aż w 1989 rokowi zobralisia w zespołowi, ja tam hraw na gitary basowuj i na harmoniji, a toże spiwaw.

eprasa.pl 7cd77cab0b

Грав на весілях. Колісь на сьолах било мнуого молодих люді, то поженів всіе рочнікі – і старши, і молодши.

А на гармонії зачало мніе виходіті, як гралося на весілях і за столом всіе співалі. І так зачав тих піесень околічних учитісь. І то наши пісніе, котори співалі по сьолах, сталі моєю музикою.

Колі в 1997 рокові умер тато, закінув гранє, думав, што вже буольш не вернусь. Оженівся. Жуонка моя з-пуд Білоніежи, з Погориельцюв. Так вишло, што в Білоніежи треба било музикантув, грав там по огніскаx, учився пуольськіх піесень, бо ж прииедут люде з Пуольщи, то треба по-пуольську їм граті.

Раз вишло так, што научився піесень такіх троху зберезьноватих, а оказалось, што прииехав циели автобус діті з двома монашкамі. Думаю: „Боженькі, што я буду їм граті?”. І знов подумав, што буду промоваті свою культуру і став зновка граті наши пісніе. Люде з Пуольщи зачалі доценяті, што могут до нас прииехаті і учуті кусок інакшої культури. Досюоль тим займаюся, пригриваю на наших імпрезах, огніскаx, алє довши час било мало імпрез через авантуру з біженцямі і плотом на граніці.

— Не оно граєте, алє і співаєте. Якіі пісніе маєте в репертуарові?

— Муой тато бив співачліви, мама тоже співала, а і хрищона виступала на сцені. То і я співаю. У мене велікі репертуар – пуольські, українські, білоруські, руські пісніе.

Училі нас в школі говориті по-пуольську, училі говориті по-білоруську, а українськє ішло десь далєко, далєко... В Клєніках є своя ґвара, алє уважаю, што вона бліжша українськуй ніж білоруськуй мові. Научився кіриліці української і не маю з єю проблєму – пішу і читаю, а як піесня напісана не кіриліцьою, алє пуольськімі літерамі, то мніе здається, што не дасться того прочитаті.

— Ви мнуого виступалі і то не оно в нас, алє тоже могла Вас учуті циела Пуольща. Як то сталось, што загралі і заспівалі в популярнум шов «Must be the music»?

— То било 7 лієт тому. Маю сестру, а вона дочкі – я хрищони одней і вона каже, што може я би поіехав до «Must be the music». Вони мене заанонсуют. Приходіт до того часу – одна не може, друга не може, сестра не може – ніхто не може їехаті. „Як так, то я вам покажу!” – думаю. Сіев в самоход і поіехав до Білостоку. Там заграв одну піесню, другу, третю, пришов чоловіек, зробів зо мною вив’яд. Дустав регулямін, што треба било їехаті. І поіехав. Виступів, показалі і всьо.

— Што загралі і заспівалі?

— «Червону руту». Піесень їм вислав п’ять, а вже там на міесці одну заграв, другу заграв. І вони засуґеровалі – тоє, што їм пасує, то вони хотіелі учуті.

— Якій результат?

— Три рази «так».

— Де ще виступалі і виступаєте?

— Там, де подобається моє гранє, туди іеду. Їездів до Варшави з нашою музикою, там виступав для Гоффмана, котори накрунув „Трильоґію”. Алє найбуольш граю у нас.

Часом биває, што люде не понімают, чом так співаю. Приїжджают і з наших сторуон, з Білостуоччини, до Біловіежи – циела Пуольща показує, што є супер, а одін – „А чом ви співаєте не по-пуольську?”. А я питаю: „А скуоль Пан є?”. „З Білостоку”…

Думаю, што міевши такую богату культуру, треба їіе показуваті. Тоє, што ми виносімо з хати, то є наше богатство. Я ніколі не говору, што я з Гайнувкі, оно з Клєнік, бо там моя батькувщина. Де хто б мене не питав, я одношусь до того, што винюс із своєї хати. Тіем я культивую наши пісніе.

— Дякую за розмову.

Говорила Людміла Лабовіч

Фото Ю. Гаврилюка

Hraw na wesilach. Koliś na siołach było mnuoho mołodych ludi, to pożeniw wsie roczniki – i starszy, i mołodszy.

A na harmoniji zaczało mnie wychoditi, jak hrałosia na wesilach i za stołom wsie spiwali. I tak zaczaw tych pieseń okolicznych uczytiś. I to naszy pisnie, kotory spiwali po siołach, stali mojeju muzykoju.

Koli w 1997 rokowi umer tato, zakinuw hranie, dumaw, szto wże buolsz ne wernuś. Ożeniwsia. Żuonka moja z-pud Biłowieży, z Pohoryelciuw. Tak wyszło, szto w Biłowieży treba było muzykantuw, hraw tam po ogniskach, uczywsia puolśkich pieseń, bo ż pryjiedut lude z Puolszczy, to treba po-puolśku jim hrati.

Raz wyszło tak, szto nauczywsia pieseń takich trochu zbereźnowatych, a okazałoś, szto pryjiechaw cieły awtobus diti z dwoma monaszkami. Dumaju: „Bożeńki, szto ja budu jim hrati?”. I znow podumaw, szto budu promowati swoju kulturu i staw znowka hrati naszy pisnie. Lude z Puolszczy zaczali doceniati, szto mohut do nas pryjiechati i uczuti kusok inakszoji kultury. Dosiuol tym zajmajusia, pryhrywaju na naszych imprezach, ogniskach, ale dowszy czas było mało imprez czerez awanturu z biżenciami i płotom na hranici.

— Ne ono hrajete, ale i spiwajete. Jakiji pisnie majete w repertuarowi?

— Muoj tato byw spiwaczliwy, mama toże spiwała, a i chryszczona wystupała na sceni. To i ja spiwaju. U mene weliki repertuar – puolśki, ukrajiński, biłoruśki, ruśki pisnie.

Uczyli nas w szkoli howoryti po-puolśku, uczyli howoryti po-biłorušku, a ukrajińskie iszło deś daleko, daleko... W Klenikach je swoja gwara, ale uważaju, szto wona bliższa ukrajińskuj niż biłoruśkuj mowi. Nauczywsia kirylici ukrajińskoji i ne maju z jeju problemu – piszu i czytaju, a jak piesnia napisana ne kirylicioju, ale puolśkimi literami, to mnie zdajet´sia, szto ne dast´sia toho proczytati.

— Wy mnuoho wystupali i to ne ono w nas, ale toże mohła Was uczuti cieła Puolszcza. Jak to stałoś, szto zahrali i zaspiwali w popularnum show „Must be the music”?

— To było 7 liet tomu. Maju sestru, a wona doczki – ja chryszczony odneji i wona każe, szto może ja by pojiechaw do „Must be the music”. Wony mene zaanonsujut. Prychodit do toho czasu – odna ne może, druha ne może, sestra ne może – nichto ne może jiechati. „Jak tak, to ja wam pokażu!” – dumaju. Siew w samochod i pojiechaw do Biłostoku. Tam zahraw odnu piesniu, druhu, tretiu, pryszow czołowiek, zrobiw zo mnoju wywiad. Dustaw regulamin, szto treba było jiechati. I pojiechaw. Wystupiw, pokazali i wsio.

— Szto zahrali i zaspiwali?

— „Czerwonu rutu”. Piseń jim wysław pjat´, a wże tam na miesci odnu zahraw, druhu zahraw. I wony zasugerowali – toje, szto jim pasuje, to wony choticli uczuti.

— Jakij rezultat?

— Try razy „tak”.

— De szcze wystupali i wystupajete?

— Tam, de podobajet´sia moje hranie, tudy jiedu. Jiezdiw do Warszawy z naszoju muzykoju, tam wystupaw dla Hoffmana, kotory nakrunuw „Trylogiu”. Ale najbuolsz hraju u nas.

Czasom bywaje, szto lude ne ponimajut, czom tak spiwaju. Pryjiżdżajut i z naszych storuon, z Biłostuoczczyny, do Biłowieży – cieła Puolszcza pokazuje, szto je super, a odin – „A czom wy spiwajete ne po-puolśku?”. A ja pytaju: „A skuol Pan je?”. „Z Biłostoku”…

Dumaju, szto miewszy takuju bohatu kulturu, treba jiji pokazuwati. Toje, szto my wynosimo z chaty, to je nasze bohatstwo. Ja nikoli ne howoru, szto ja z Hajnuwki, ono z Klenik, bo tam moja bat´kuwszczyna. De chto b mene ne pytaw, ja odnoszuś do toho, szto wynius iz swojeji chaty. Tiem ja kultywuju naszy pisnie.

— Diakuju za rozmowu.

Howoryła Ludmiła Łabowicz

Foto Ju. Hawryluka

eprasa.pl 7cd77cab0b

Ой вернітесь, літа мої, хоч до мене в гості!

Таємнича «вурлянська красавиця» – фотографія з 1920-х (або й ранійших) літ, якая належала Нестеровичам. Одскановав і опублікував у себе на ФейсБуці вурлянський солтис Марко Хмелевський.

* * *

Старовинний фотоальбом
Повний — застиглих днів
Повний окон — в минулий час
Роки минули — од тамтих днів
А сонце тамтоє — світит знов

Юрій Гаврилюк

09.12.1984 р.

Ой по горах, по долинах
Голуби літают...
Ще й розкоши не зазнала,
Вже літа минают.

Не зазнала я розкоши
Ні в батька, ні в неньки.
По чім же я буду знати
Літа молоденькі?..

— Ой ви, слуги мої, слуги,
Слуги дорогії,
Запрагайте, закладайте
Коні вороніі.

Запрагайте, закладайте
Коні вороніі,
Доганяйте, завертайте
Літа молодиї.

Ой догнали літа мої
В калиновім мості:
Ой вернітесь, літа мої,
Хоч до мене в гості!..

— Не вернемся, не вернемся,
Бо нема до кого,
Ой було б нас шанувати
Як здоров'я свого!..

— Літа ж мої, літа ж мої,
Літа молоденькі!
Коли ж доля нещасная,
Будьте коротенькі!..

Пісня про літа молодиї, які швидко промигнули й не хочуть вертатись, то один із народних «шлягерів» наших прадідів, який орієнтовно у 1860 рокові був записаний не оно відомим поетом Степаном Руданським на Східному Поділлі (найповніша і найточніша версія), але й, у різних варіантах, у Берестейському і Більському повітах – публікувались вони у кількох збірниках пам'яток народної творчості (1866, 1912) і в монографії Гродненської губернії, яку зредагував Петро Бобровський (1863). Пісня є відома й нашим теперішнім народним співакам, бо коло 2000 року етномузикологи з України записали її у Черемсі (пов. Гайнівка) і Гределях (пов. Більськ). **РеД.**

eprasa.pl 7cd77cab0b

Кравець влюбівся

Колі у Нікіти Оноприйового син уродівся, зразу било відно, што тут штось не так. Як хлопчак лєжав ще зусіем малєнькім в колисці завіешануй пуд полапом, а і ходіті ще не став, кажди, хто там заглянув, казав, што у дітята ліева нуожка трохі коротша правої, а ще й кривая.

– Прокуоп, муой синок, калієкою буде – думав собіе Нікіта, – треба до вурлянської баби їехаті, може заговорит і всьо буде добре.

Як задумав, так і зробів. А вурлянська баба, тая што чуть не всіе хвороби лієчила, зразу сказала, што нічого не зробіт. Што ж, нуожка кривая і ніякі зіля, молітви і заговоруванє тут не поможе.

Так вже остане. Малєнькі Прокуоп на все буде кульгаті.

– Тяжко буде йому житі – розсердівся Нікіта.

– Може тяжко, а може і ніе. То ж твуой Прокуопчик не мусіт биті господаром, не мусіт ходіті в полє до роботи. Подівісь, у вурлянських жидуов ніякого поля нема, а як котори має добру голову, то йому і без землие некєпсько живеться. От, хоч би муой сусієд Хаім. Вуон є кравцьом, шиє одежу і бабам, і отрокам. Роботи у його не бракне ніколі, а як є што робіті, то і якійсь груош тоже все буде. Хаім, хоч і не кульгави, не хоче і не мусіт ходіті. Цієлімі днямі сідіт при своюой машині і шиє. Часом то і до стола, што стоїт в кухні, не пудходіт, коб з'їєсті. Жуонка йому міску з кулєшом просто ставляє на машину. Шкода, коб час марновав, треба шиті і гроши заробляті. Як пудросте твуой Прокуопчик, оддай його до жида учитісь на кравця. Я поговору з сусієдом. А покуоль што ти, Нікіто, мніе заплаті, бо хоч не вилічила я твойого дітята, то добре пудказала.

Пудростав малий Прокуопчик і, правда, так як всіе раніей думалі, кульгав. Батько добре помнів про розговуор з вурлянською бабою. Не било хлопцьові ще і тринадцеть ліет, колі завезлі його на науку до жида. Не обийшлось знов без гроши. Вурлянська баба за тоє, што поговорила з сусієдом кравцьом, взяла свою долю, а жидові треба било привезті телушку.

– То ж дармо учиті не буду – сказав.

Зразу то і наукі ніякої не било. Хоч Прокуопчик і кульгави бив, то всьо такі не сідіев у жида за машиною. Мусів йому хату прататі, лієтом полоті город, зімою паліті в пічках, а часом, бивало, ще й інним жидам помагаті того дня, колі у їх било свято і нічого не моглі робіті. Жид, коб не зогришиті, не оно в піечці не напаліт, а й до хати вуйті сам не може. То ж перекрунуті ключа в дверах то є уже робота, а як котори муоцно віерующи, то і двери не попхне. Тогди вельмі придавався жидам Прокуопчик. Бивало, што і якієсь гроши хлопчакові платілі, хоч за науку сина Прокопув батько платів мнуого буольш.

Мінуло пара ліет, Прокуоп пудруос і вже штось уміев. Хоч жид і не показував усього, то час од часу саджав хлопця при машині і давав якуюсь друобну роботу, найчастіей дітям пошиті. Мало колі Прокопові приходілось шиті дорослим людям. Певно з часом і буольш навчився б, коб не вуйна. Пришлі ніемці і сталі всяк знущатіся над жидамі. Казалі, што всіех виб'ют. Кравець знав, што його кунець блізькі. Став тепер Прокопові показуваті всьо тоє, што сам уміев. Хотіев, коб по юом хоч учень остався. На кунець сказав:

– Бери ти мою машину і їедь з Вуорлі, а то ще ніемці возьмут тебе за жида і заб'ют. Прокуоп так і зробів.

Незадовго всіех вурлянських жидуов ніемці вивезлі в лагєр. Вуорля послі вже ніколі не била такая як колісь. Добре зробів Прокуоп, што послухав свого вчителя.

Нікіта цієли час думав про сина. Уже виучив його на кравця, а ще добре било б і оженіті. Но не льогко найті дієвчину, котора вийшла б за кульгавого, хоч той і кравцьом є. Жадна не хоче житі з калієкою. Нікіті, як возів жито на ринок продаваті, хтось пудказав, што в сусієднюм селіе є дієвчина і то ще і з добрим посагом. Параска їіе звут. Живе вона сама в хаті по батьках, котори рано повміралі. До такої то і в прийми не страх било б іті. Нема там свікрухи, не буде кому ворчаті. Оно одна біда є. Параска горбата. То тіем дієвчина досюоль сама. Покуоль што не найшовся жадьон кавалієр, што схотіев би мієті жуонку калієку. І хата в посагові якось не помагала.

Нікіта думав і думав:

– Муой син кульгави, Параска горбата, то ж вони до себе пасуют. Котора ж дієвчина захоче вийті за кульгавого, котори хлопець оженіться з горбатою? Треба женіті і всьо.

Так задумав Нікіта і так зробів. Ні Прокуоп, ні Параска не билі протів. Хоч ніякої любові між їмі не било, то обоє зналі, што вони для себе пара.

Паращина хата, хоч уже старовата і крита солом'яною стриехою, а не так як у лієпших господаруов дахуовкою, всьо такі била зусіем некєпська. Зо здорової, смоляної хвоїни поставів їіе ще Паращин діед. Била доволі великa, стояла вздовж села, а не так як то у бідніейших господаруов, што узкі город мают, впоперек, щитом до гуліці. Посередіні тоіе хати, што в юой Прокопові пришлось житі, достав'яни бив гожи ґанок без окон і двери, за тоє з дерев'янимі виризкамі пуд дахом. В ґанку, по боках, столяр колісь зробів двіе невелічкі лавочкі, де можна било присієсті, а между їмі билі двери до хати. Одчинівши їх, входілось просто до сіені. Там, пуд стіною напротів, стоялі жорна і тая ступа, што в юой каши можна било натовчи. На ліево і на право било двоє хатніх двери. Одчинівши їх по правуй стороніе входілось до кухні, а стуоль можна било ще далієй перейті, до спальні. З ліевої сторони сіені ішлось до велікої комнати, якую заняв кравець зо своїмі приладамі. Там, пуд окном, што виходіт на гуліцю, стояла машина.

– При окніе відніей, то і лєпі шиті буде – так собіе видумав.

Послі ще вийшло і тоє, што через окно од гуліці можна мнуого обачиті, алє покуоль што кравець про тоє і не думав.

Прокуоп цієлімі днямі сідіев при машині, Параска в кухні або в спальні. Кравець оно поіесті заходів до кухні, а вечером ішов на нуч до жуонкі. Сідіевши при машині, відно било, што робіться в селіе на гуліці, хто куди іде чи їде.

Напротів Паращиної стояла хата Ковальового Куприяна. Синові богатого коваля досталась по батьках великa і хороша хата з велічаризнимі окнамі.

eprasa.pl 7cd77cab0b

Не мі[е]вши чого робіті, Прокуоп дівівся не раз в тиє окна. Чуть не всьо било відно. Бачив вуон, як Куприян живе зо своєю жуонкою Анютою. Відно било, што вони роб'ят, што їдят, а як посвараться, то не раз і чуті било, за што. Оно луожка, на которум спалі, не можна било обачиті.

Роботи у кравця спочатку било мало. Што ж, ніхто не знав, чи Прокуоп добре шиє, то і шкодовалі йому люде полотно даваті, бо ще змарнує. Сіді[е]в вуон за своєю машиною і дівівся, хто по гуліці ходіт, дівівся на хату сусі[е]да, а найчасті[е]й на Анюту, Куприянову жуонку, што показувалась в окні[е], а часом і на пудвуорок виходіла. Било на што подівітісь. Ніякого горба, як у Прокопової жуонкі, у її[е] не било, всьо так, як у баби повінно биті.

Колісь в нашум селі[е] ді[е]ті, покуоль ще їм до школи не треба било йті, ходілі оно в сорочках. Неважне, чи то хлопчак, чи ді[е]вчинка. В туой одежи і за дня ходілі, і спалі. Сорочка била вигуодна, колі до нужніка треба било йті. Дітя просто присі[е]ло, зробіло своє і побі[е]гло далі[е]й. Ніякого роздяганя не било. В такуой сорочці оно встидно било до школи посилаті, ті[е]м шилі батькі дівченяткам малиє платья, а хлопчакам нагавічкі з однею шлі[е]йкою, так коб їх не згубілі бі[е]гавши. Бідні[е]йши господари[е] самиє іголкою і ніткою шилі полотняну одежу, богатши ішлі до кравця. До вуйни з ні[е]мцямі кравцямі билі жиди, а як їх вивезлі, одним в ці[е]луй околиці остався кульгави Прокуоп. То вуон мусів обшиваті чуть не всі[е] ді[е]ті. Так началась його робота. Шив вуон нагавічкі і платья з того полотна, што баби зімою виткалі, або приносілі йому люде якієсь стариє лахі, думаючи, што на нагавічкі для хлопчика мало матеріалу треба, то і з того дасться ще штось викроїті і пошиті. Мало хто давав нови матеріал. Такая то била на початку робота.

Била вуйна. Боялісь люде ні[е]мцюв, а так само партизанув і всяких волоцюг, што ночамі грабілі кого попало. Хоч страшно било, всьо такі некотори по сьолах за ні[е]мця трохі збогаті[е]лі. А всьо через тоє, што в містах люде не мі[е]лі чого ї[е]сті. Хлі[е]б і всьо ї[е]дло било на карткі, а до того так мало, што тяжко било вижиті. Городські[е] сталі шукаті ї[е]дла по сьолах. Господари[е] тоже не мі[е]лі льогко, треба ж било ні[е]мцям оддаваті контингенти, но всьо такі штось оставалось і можна било продаті. А через тоє, што людям з мі[е]ста гроши бракло, сталі вони оддаваті свою найлі[е]пшу одежу за мішок картофель чи пуд осипкі. Ті[е]м за німецької окупації можна било на селі[е] обачиті якогось дядька, што ходів в городськуом капелюшові, або бабу одягняну так як акторка з пуольського фільму з-перед вуйни. Найчасті[е]й тиє платья, лі[е]тнікі і нагавіці, што їх дуставалі люде з села за ї[е]дло, білі або за малиє, або за велікі і треба било переробляті. З того часу началась у Прокопа настояща робота, а ще і гроши показалісь. Шив день і нуоч, туолькі лахмануов всяких люде зносілі, што тяжко било тоє всьо переробіті. Параска оно ї[е]дло доносіла і ті[е]шилась, што юой, горбатуй, такій чолові[е]к попав. Прокуоп тоже ті[е]шився. Шиті як шиті, алє мі[е]риті вуон любів. Ну, бо як якомусь чолові[е]кові шиється, то треба його добре обмі[е]риті, коб порадочно вишло. Малих то вуон і не мі[е]рив, бо дітя вертіться, а зрештою і так для його шиється всьо за велікє. То ж росте. Як батькі заказуют одежу, то вони хоті[е]лі б, коб хоч на два чи три рокі хватіло. Мужчин то вже Прокуоп мі[е]рив, а найбуольш то бабуов. Чим хоруоща, тим докладні[е]й. Некотори то і по пара разуов мусілі приходіті, коб одне платьє пошиті. І ні одна на тоє не нарикала, што її[е] так кравець мі[е]рив. Любілі до його ходіті.

– От, добре мні[е] живеться, хоч я і кульгави – думав собі[е].

Вуйна вуйною, а всьо такі люде хочут добре виглядаті. Скуольсь про тоє, што Прокуоп є кравцьом, узналі і ні[е]мці. Солдатам як то солдатам – давалі мундури як попало, раз за велікі, раз за малиє. Добре било б їх переробіті, коб той солдат не виглядав як страхопуд. І приносілі ні[е]мці Прокопові мундури, а вуон їх перешивав. Давалі йому за тоє цукор, чеколяду або банку з м'ясом. Приїжджав тоже німецькі офіцер, комендант з ґміни. Тут мусів Прокуоп вельмі старатісь. Офіцерські мундури билі з доброго, дорогого матеріалу, а комендант хоті[е]в биті вельмі елєґанцькі. Не можна било нічого змарноваті. Любів офіцер ї[е]здіті на коньові в добре скроянум, бі[е]лум мундури. І такіє шив кравець. Подобалась ні[е]мцьові Прокопова робота.

Бивало тоже, што вночи[е] ломоталі до хати партизани. Їх тоже треба било обшиваті. Їхні мундури билі вельмі обдерти і брудни. Тут кравець не мусів старатісь. От, позашивав што буольши диркі і всьо. Найгуорш, што тиє партизани часом забіралі якуюсь чужую одежу, што якраз у Прокопа ві[е]сіла. Платіті вони зусі[е]м не хоті[е]лі. Казалі, што як приде сові[е]цька власть, то вона добре заплатіт.

Ді[е]ті у Прокопа билі. Не мінув і руок, як вуон оженівся з Параскою, а народілісь блізьнюкі. Два хлопці, і то якіє. Хоч батько кульгави, а маті горбата, билі вони зусі[е]м здоровимі. Охристілі їх Нікіта і Фаді[е]й. Параска ті[е]шилась синамі і їмі займалась, а Прокуоп мі[е]рив і шив. Оно на нуч приходів до спальні, от і туолькі його жуонка бачила. Другі баби билі уже Прокопові в голові[е].

Кравцьова Параска може і не била найбридша.

– Коб не той горб, могла б биті зусі[е]м гожою і доброю жуонкою – думав собі[е] Прокуоп. – А так, з горбом, де з такою не покажешся, люде дів'яться і пудсмі[е]хуються.

Далі[е]й Прокуоп думав собі[е] так:

– Як на нуоч з моєю горбатою Параскою спаті до луожка пуйду, то думаю собі[е], што з бабою без горба певно усьо било б лєпі.

Уже вуон чуть не забив про тоє, што і з його кульгавого тоже сміються.

– І што з того, што з мене хтось там засміється? – думав собі[е]. – То ж у мене робота льокша і чисті[е]йша, чим у тих сусі[е]дув, што на полі роб'ят, гроши є, ді[е]ті мої[е] гожи, а ще і баби одна за другою приходят і чуть не до гола роздягаються. Не є я гуорши чим мої[е] сусі[е]ди, зусі[е]м нема мні[е] чого їм завідуваті.

Як тих бабуов намі[е]рився, знав Прокуоп як ніхто в селі[е], што котора варта. А всьо такі найлєпі йому подобалась Анюта Куприянова, тая сусі[е]дка, што напротів жила. Вона тоже приходіла штось пошиті і то часті[е]й чим другі баби. Куприян, її[е] чолові[е]к, гроши мі[е]в, і ні на свої[е] ді[е]ті, ні на жуонку не шкодував. Вуон усе бив заняти заробляньом. Не било роботи на полі чи в батьковуй кузні, то зараз запрегав коні і ї[е]хав по дрова до лі[е]са. Хоті[е]в биті найбогатши в селі[е].

Як началась вуйна і ні[е]мці до нас пришлі, Куприян занявся новимі заруобкамі. Гнав самогуонку в кузні і продавав кому попало. Незадовго тоє, што у його є добра гори[е]лка, розийшлось широко серед люді. Дозналісь про тоє і ні[е]мці, і партизани. Мусів Куприян і для їх гнаті. Німецькі солдати по самогуонку приходілі за дня. Часом забралі і пуйшлі собі[е], часом приносілі Куприянові цукру, а бивало што і чеколяду ді[е]тям далі. За тоє сові[е]цькі партизани приходілі вночи[е]. Забіралі гори[е]лку, нічого не давалі, а як Куприян пробував чогось од їх домагатісь, казалі, што по вуйні[е] партія за всьо заплатіт. Такіє то білі Куприянови заруобкі. Раз продав, раз забралі, а всьо такі якійсь груош оставався.

eprasa.pl 7cd77cab0b

Послі Куприян новимі заруобкамі занявся. То вже билі вельмі добри заруобкі. Всьо началось з того, што за вуйни ніємці не давалі людям по сьолах свіні колоті. Всьо ішло на контингенти для німецького вуойська. Оно десь раз на руок, як хтось всьо ніємцям оддав, дуставав од німецького агронома *шайну,* де било напісано, што може паршука заколоті. А як уже заколов, то і собіє добре било б трохі м'яса або солоніни поїєсті, а і продаті тоже некєпсько. Хоч не можна било, всьо ж такі гандльовалі люде. Продавалі, хоч і боялісь, бо за такоє ніємці моглі б до лагєру вивезті, або і розстриляті. Городськіє приходілі на село по м'ясо. Найчастієй баби. Такая одна, як ішла, одягала на себе пара спудніць і якіхся лахув. Кусок м'яса чи солоніни привезувала вона пуд спудніцямі і так ворочалась до мієста. Найчастієй висилалі стариє, ґруби баби. На такуой не кідається в очи, што вона несе штось пуд спудніцьою, а зрештою на старих, ґрубих бабуов то німецькі солдати і дівітісь не хотієлі, не то што коб чогось у їх шукаті.

Куприян задумав собіє, што м'ясо то лієпши заруобок чим самогуонка. Всьо добре передумав.

– Перше – говорив собіє ковалюов син – то тоє, што я трохі ніємцюв і партизан знаю. Вони тоже мене знают, самогуонку купляют, то певно і нічого не зробілі б, як злапалі б. А всьо такі лєпі, коб ніхто нічого не вієдав.

Нормально, як колют паршука, то ціле село знає, так голосно квічит, а биває, што і втече. Тогди біґают за їм по гуліці. Як уже заколют, то треба смаліті і дим на ціле село іде. Послі треба ще паршука розобраті, а як м'ясо риєжут, пахотієнь розходіться і всіє собакі і коти з села збігаються.

Куприян задумав, што всьо тоє буде робіті в батьковуй кузні, коб ніхто не чув і не знав. Коб свіня не квічала, перед тим як їїє колов, накідав на лича мішка з попелом. Паршук просто душився тим попелом і била тішина. Смалів Куприян його в кузні і тоє, што дим стуоль ішов, нікого не дівовало.

– Певно штось у своюой кузні робіт – думалі сусієди.

Всьо робів Куприян потайком. Купціє по м'ясо за дня не показувалісь. Баби приходілі остеруожно вночиє. Ішлі загородьом просто до кузні, там куплялі м'ясо, а часом кручок самогуонкі. Платілі всієм, што міє лі. Раз то билі гроши, раз якоєсь барахло з хати, а часто одежа. Правду кажучи, Куприянові найлієпши билі гроши. Як у купця їх не било, брав вуон, што давалі, бо в господарці всьо пригодіться.

Одного разу замість тоїє баби, што все приходіла, з'явілась молодая дієвчина і каже, што маті хвора і тієм їїє вислала. Вона тоже била одягняна в пара спудніць. Виглядала зусієм комедно. Відно, што справна і не ґруба, і якось тиє спудніціє на юой кєпсько тримаються. Куприян, як дієвчина пробувала ховаті м'ясо, приуважив, што пуд старою материною спудніцьою у їїє вельмі гоже платьє.

– От, моя Анюта то добре в юом виглядала б – подумав собіє.

І давай наговоруваті дієвчину, коб продала. Намовів, купів тоє платьє, ще і якуюсь спудніцю, што дієвчина на собіє міє ла. Пуйшла вона додому. В старуой спудніці, обвієшана солоніною чуть ішла. Кажди познав би, што тут штось не так.

Ворочаючись над раньом, уже доходіла до мієста, а тут на конях над'їєхалі ніємці. Коб то била старая баба, певно і не глянулі б на їїє, а што то молодая дієвчина, зразу приуважилі і сталі випитуваті. Перелякана всьо розказала. Солдати певно і пустілі б, як учулі, што м'ясо од Куприяна. То ж до його по самогуонку їєзділі. А сім разом бив з їмі офіцер і дієвчини не пустів. Забралі їїє в тюрму.

Незадовго ніємці приїєхалі і до нічого не сподівающого Куприяна. Хоч солдати добре його і зналі, мусілі забраті в тюрму. Приказ то приказ.

– Ordnung muss sein – як то вони говорилі.

Куприянова Анюта зразу розвіщалась на ціле село.

– Повієсят ніємці мойого Куприяна, ой повієсят. Як мніє, бабі, самуой тепер прийдеться житі? – стогнала без кунця.

Сусієди на тоє:

– Ти, бабо, не віщи, а лєпі подумай, як Куприяна з тюрми витягнуті. То ж ніємці люде, з їмі тоже можна договоритісь. Може їм треба пара куоп ієць завезті і зо два бутлі гориєлкі. Іді, бабо, до солтиса, вуон знає найлєпі ніємцюв і тобіє пудкаже, што треба робіті – так юой сказалі.

Пришла Анюта до солтиса, а той зразу:

– А чого ж ти, бабо, од мене хочеш? То ж твуой сусієд кравець, той што живе напротів твоєї хати, знає коменданта як ніхто в селіє. Бачила ж ти не раз, як ніємець приїжджав до його мундури перешиваті. У кравця вуон то чуть не до гола роздягався, коб помієриті всьо як треба. Казалі, што і калісони заказував у Прокопа і їх тоже міє рив. Бачиш ти, Анюта – у твойого сусієда комендант чуть не до гола, а може і до гола роздягається, то хто його лєпі знає – я, солтис, чи кравець?

– І правда – подумала заплакана Анюта, – то ж я не раз перед Прокопом роздягалась, як треба било платьє помієриті. Певно і комендант тоже. Так як мене Прокуоп добре знає, так і коменданта.

Побієгла до кравця.

– Ну і як тут бабі не помогчи – думав Прокуоп. – То ж у сусієдкі біда.

Певно якби то била друга баба, махнув би рукою і всьо. А тут стоїт перед їм заплакана тая Анюта, што їїє бачит што дня в окніє.

– Запрегай, Анютко, коня, поїєдем в мієсто – сказав сусієдці.

Взяв кравець той мундур, што його недавно скуончив комендантові перешиваті, Анюта взяла двіє копи ієць, велікі кусок солоніни і бочечку самогуонкі. Справа пуйшла латвієй чим думалі. Мундур бив пошити як треба, сподобався комендантові, а яйця і солоніна тоже придаліся. Зразу сталі ніємці ієчню на солоніні смажиті, аж пахотієнь розийшлась. Обіцяв комендант на другі день пустіті Куприяна до хати. Приказав оно Анюті, коб пільновала чоловієка, а і кравцьові казав дівітісь, што сусієд робіт і якби той знов в кузні колов свіні, зразу коб ніємцям доносів. Як ще раз злапают, то всіє троє в лагєр попадут.

– Ой, золотенькі ти муой Прокопіку, золотенькі. Коб не ти, осталася б певно вдовіцьою – тіешилась Анюта.

І ворочалісь назад до хати, а їєхалі довго, до самого вечора. Бо і кобилку треба било по дорозі попасті, а і Прокопові з Анютою добре било з собою в корчах побиті. Не спішала вона до своєї хати, а і Прокопові не хотієлось до горбатої Параскі. То ж сусієдка била при юом – Анюта без ніякого горба, што всьо має так як треба.

На другі день вернувся і Куприян до хати. Знав, кому дякуваті за тоє, што живий. Анюта вихвалювала сусієда, як могла, а й без того вуон знав, што коб не Прокуоп, сідієв би вже в лагєри і певно стуоль і не вернувся б живим. І так як досюоль насміхався з кульгавого кравця, так тепер говорив Анюті, што їм попався вельмі добри сусієд, што треба його шановаті і добре з їм житі.

– Може ще колі тоє знакуомство пригодіться, чорт його знає.

Кунець в наступнум номерові

Юрій ПЛЄВА

eprasa.pl 7cd77cab0b

Київська Софія — найукраїнська книга

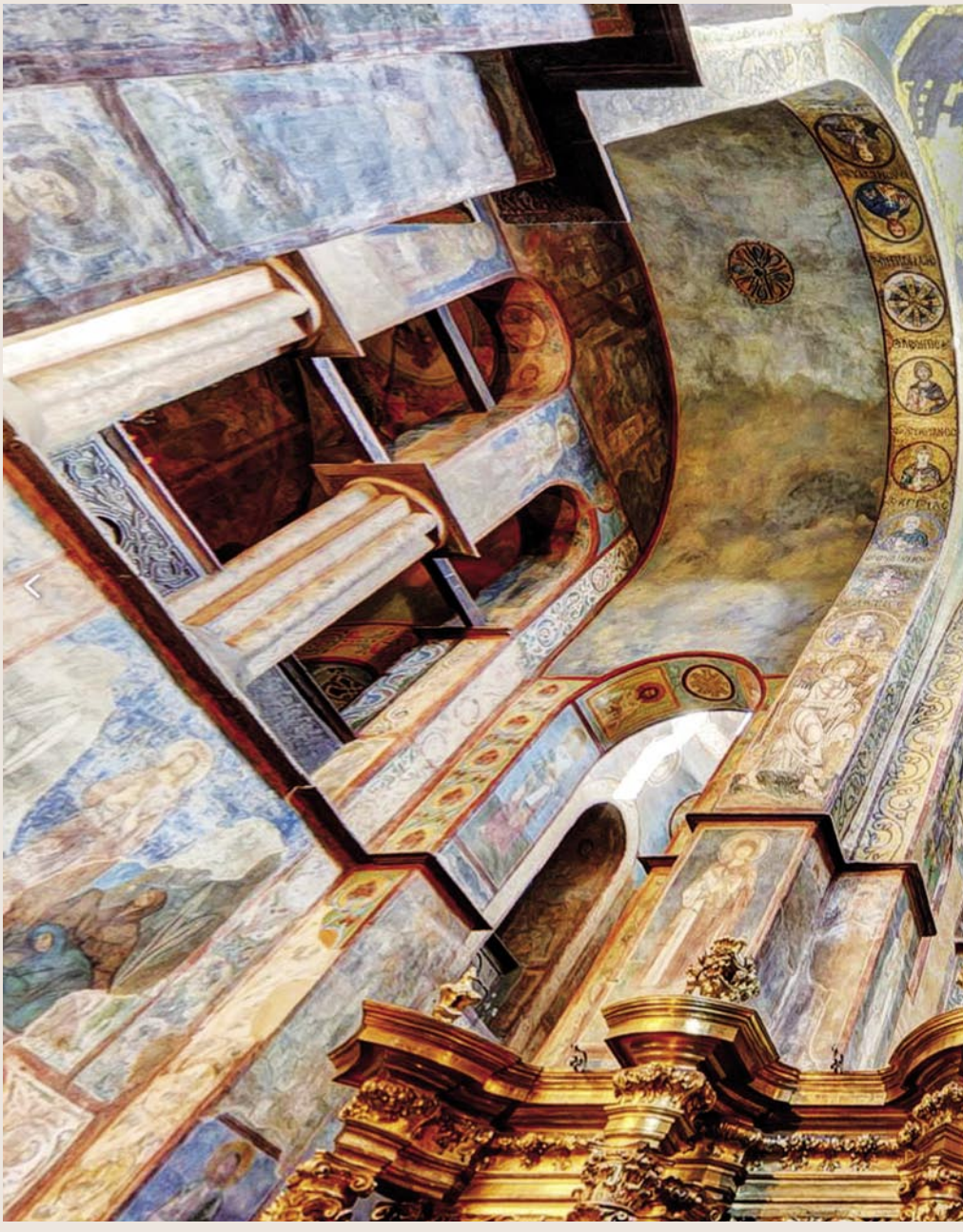
В історичному центрі столичного Києва, до якого і з Підляшшя «язик заведе», вже 1000 років височіє грандіозний собор Святої Софії Премудрості Божої (Софія Київська, Софійський собор). Його заснування згадується в літописах як під 1017, так і під 1037 роками. Будівничим Святої Софії літописці називають великого Київського князя Ярослава Мудрого. Новітніми дослідженнями доведено, що в цій справі Ярослав завершив починання свого батька, хрестителя Русі Володимира Великого.

Народжений добою християнізації Русі, собор став колискою київського християнства, державності та культури. Під склепіннями Святої Софії відбувалися не лише богослужіння і церковні собори, але й урочисті «посадження» на великокняжий престол, прийоми послів, укладання політичних угод. Тут велося літописання і була створена перша відома бібліотека в Русі.

Софія зберігає найбільший у світі ансамбль унікальних мозаїк і фресок першої чверті XI ст. – 260 м^2 мозаїк та 3000 м^2 фресок. На склепінні головного вівтаря – славетний мозаїчний образ Богоматері Оранти, руки якої здійняті в молитві. Віками її шанували як Нерушиму Стіну Києва – Єрусалиму землі Руської. Вона є символом вічності Києва – духовного осердя й столиці Русі-України.

Стіни Софійського собору це також носій найдавніших пам'яток української писемності, адже виявлено на них понад сім з половиною тисяч графіті XI – початку XVIII ст. – написів і рисунків, залишених кліриками й мирянами. Такої кількості графіті не знайдено в жодному іншому храмі. Дослідниками і відкривачами більшості графіті є науковці музею-заповідника Сергій Висоцький (1923 – 1998) та В'ячеслав Корнієнко (нар. 1979). Саме за його авторством видавний був повний корпус графіті Софії Київської, що складається з 12 книг.

Найдавніші датовані написи, із 1018 – 1020-х років, залишені на фресках в різних місцях собору, неспростовно свідчать про побудову Софії в другому десятиріччі XI ст. На княжих хорах виявлено графіті 1019 року з іменами княгині Олисави та її онуків – матері й синів князя Святополка Володимировича, як і написані дружинниками, які були у війську Ярослава Мудрого. Цікавими є й записи про грім, що прогуркотів 3 березня 1052 р., про «успіння» Ярослава Мудрого 20 лютого 1054 р., про поставлення в митрополити «русина» Іларіона 12 лютого 1051 р., про мир на Желяні, укладений наприкінці XI ст. між князями Святополком Ізяславичем, Володимиром Мономахом і Олегом Святославичем, які правили тоді в трьох головних центрах Русі – Києві, Переяславі й Чернігові. Серед графіті також перша відома нам купча XII ст., що засвідчує купівлю Боянової землі «княгинею Всеволодовою», тобто Марією Мстиславівною,

eprasa.pl 7cd77cab0b

давніша

жінкою київського князя Всеволода Ольговича. Ті та інші графіті – це цілий літопис життя храму, Києва і всієї Русі-України.

Графіті це також пам'ятка живого мовлення давніх киян. Хоч-бо основа записів була церковнослов'янська, знаходимо в них ті фонетичні риси та лексичні форми, які з часом стали домінуючими в українській мові. Це, звісно, ще один доказ про маніпулятивний, русифікаторський характер радянської концепції про спільну мову «триєдиного народу», що після монгольської навали розпався на українців, білорусів та росіян. Насправді давньоруська мова – вигадка, як і те, що тільки під чужим впливом, щойно у XIV ст. починають формуватися сучасні мови українців і білорусів, а російська начебто зберегла риси давньоруської мови. Середньовічні написи-графіті, які були виявлені також у інших найдавніших церквах Києва (Кирилівська, Спаса-на-Берестовому, Михайлівська Видубицького монастиря) та у Золотих воротах, свідчать, що розмовною мовою столиці Русі була саме українська, зрозуміло, у її тодішньому варіанті. **ЛХ**

Фотографії: Національний заповідник «Софія Київська»

eprasa.pl 7cd77cab0b

«Наґрабала би курка пазуром»

Наши люде – переважно тим, якім лі^{е}т сорок і буольш, – хоч і до сіх пуор говорат всякімі регіональнимі варіантамі української мови, ніколі не моглі учитісь ії^{е} у школі. Замісь того вбівалі їм до голови білоруську і руську (як у нас найчасті^{е}й звут – зусі^{е}м неправільно – московську мову). Ті^{е}м і для мнугох, котори знают кіриліцю і літеру «Гг», дівним часто здається при запісувані українське «Ґґ» (которе вимовляється як пуольське «Gg») – бо ж нема його в ніякуй з названих мов. Але тая буква оддає звук, якій учуємо тоже в наших пудляських словах. Бо круом «г», которе в нас – як знаєм – вимовляют як «h» (*голова* – hołowa, *його* – joho), є в нашуй мові тоже звук «ґ» – значиться «g». Так як і в літературнуй.

Літера «ґ» то не якаясь недавня видумка. Використовувалася вона вже давно в українськуй мові і до сіх пуор з'являється в нєкоторих словах, хоч їх у літературнуй українськуй мові не аж так мнуого.

Гетьман, голуб і ґвинт – букви Г і Ґ у серії графік Георгія Нарбута «Українська абетка» (1917 р.)

У 1933 рокові «брати» москалі^{е} вікінулі «ґ» з українського правопісу, небито такої літери нема і биті не повінно. Бо ж українська мова мі^{е}ла биті найбуольш похожа на московську, а там такого дівного «ґ» ніхто не пісав. Вернулась сі^{е}та буква до правопісу, колі Україна отримала незалєжность у 1991 рокові.

Українські мовознавці кажут, што «ґ» уживається у словах «звуконаслідувального та іншомовного походження». В академічнум словнікові української мови з лі^{е}т 1926-1933 слуов з «ґ» – аж 960. Слова з тою літерою не такії, якби нам здавалося, ри^{е}дкі в діалєктах, што відно тоже на прикладі нашої мови на Пудляши.

У сьолах ґміни Чижи^{е}, передусі^{е}м у моюом руоднум Збучові, вдалося запісаті понад 130 слуов з «ґ». Часть з їх – запозичани: *ґанок*, *ґазнік*, *ґруби* (колісь найчасті^{е}й у значені *ґруба баба* – значиться, літературною «вагітна», а тепер уже як польонізм – товсти: *пока ґруби схуднє, то худий ногі вытягне*; *ґруби як бочка*). Мнуого в нашуй мові тоже таких слуов, котори наслідовуют всякі звукі: *ґуль-ґуль-ґуль* – як хтось штось п'є, *ґаґа* – у дітячуй мові гусь, а од того *ґаґавка* – літературною «кадик», «адамове яблуко» (по-пуольські «grdyka», «jabłko Adama»), *ґутка* – літературною «одуд», значиться пташка, котора *все ґут-ґут-ґут, ґут-ґут-ґут кричыт*. Є й «ґ» на мі^{е}сці «к» – *ґаштан*, *парґан*, *ґунджерави*, значиться «кучерявий», а тоже й такії слова, в которих «к» уподобняється при вимові до «ґ» – тож скажемо *Велігдень*, *ягби*, *аягже*. У Клєнік наветь учулось «ґ» у слові «для»:

Олєксі^{е}ю, Олєксі^{е}ю,
Я на тебе льон сі^{е}ю.
Дай *ґля* мене знаті,
З кім я маю шлюб браті.

Кунець на 33 стор.

eprasa.pl 7cd77cab0b

Smaki dzieciństwa

Czy dawniej jadłospis na wsi był zdrowszy? Śmiem twierdzić, że tak. Żywiono się produktami nisko przetworzonymi, bez chemicznych dodatków, tzw. polepszaczy smaku, emulgatorów, utrwalaczy koloru, preparatów zwiększających termin przydatności do spożycia i Bóg wie, co tam jeszcze…

Podstawą był chleb wypiekany w domowym piecu, takie ogromne bochny po 3-4 kg wagi i to po kilka piekarniczych blach. Długo zachowywał świeżość, nawet po tygodniu nie czerstwiał. Przy okazji gospodynie wypiekały bułeczki z różnym, najczęściej owocowym nadzieniem. Tzw. chleb kupny pojawiał się na stole przy okazji pobytu któregoś z domowników w mieście i, o dziwo, smakował lepiej z racji tej, że był nowinką. Obecnie wobec mnogości rodzajów i gatunków tego chleba zaczynamy tęsknić za chlebem domowym. Niektórzy koneserzy jeszcze czasami się bawią w domowe wypieki, ale na wsi nikt tego nie robi. Wszyscy zaopatrują się u objazdowych sprzedawców i raczą się tzw. chlebem baltonowskim o smaku… no właśnie czego? Słomy? Papieru? A producenci prześcigają się w nazewnictwie: domowy, babuni, wiejski… Nie ma miejsca w taśmowej technologii wypieku na zakwas i temperaturę wiejskiego pieca.

Dużo spożywano mleka i jego przetworów. Podstawowa kolacja to pajda chleba i kubek mleka prosto od krowy. Dużo jedzono masła, oczywiście domowego wyrobu. Istniało proste drewniane narzędzie do jego wyrobu (bijanka, maslenycia). W takim maśle było 100% masła. Sycącą przekąską był twaróg ze śmietaną z dodatkiem cukru lub na słono. Kubek świeżej (niezakwaszonej) śmietany ze słodką bułeczką lub kromką chleba na jakiś czas pozwalał zapomnieć o głodzie. Zakwaszona śmietana używana była do zabielania różnych zup, no i do wyrobu masła. Na kolację pojawiała się zupa mleczna z kluseczkami (zatirka) lub gospodynie dorzucały trochę pokrojonych ziemniaków i marchwi i to już była pyszna zupa marchwiowa. Z twarogu robiły ser. Biały. Ser żółty, zwany szwajcarskim, raczej nie był znany.

Huski – tradycyjne pieczywo obrzędowe, przygotowane na potrzeby inscenizacji wesela podczas festiwalu „Dżereła – ukraińskie tradycje i transformacje" (Czeremcha, 2017). Fot. Ju. Hawryluka

Kolejny podstawowy produkt na wsi to ziemniaki, które gotowano lub smażono i podawano ze świeżym lub zsiadłym mlekiem (kysłe mołoko). Z przetartych ziemniaków gospodynie piekły placki, babki, pyzy z nadzieniem, ale najczęściej bez, kluski mączno-ziemniaczane, a z ciasta drożdżowego – placki z mąki pszennej (ołatky) i oczywiście naleśniki. Zapomnianą obecnie potrawą jest jajecznica na mleku.

Poważną pozycję w domowym jadłospisie zajmowały jajka kurze, rzadziej gęsie czy kacze, oczywiście z domowego chowu. Można je było gotować na miękko lub na twardo (w krutuju) lub piec jajecznicę. Rosół z kury rzadko był gotowany, ale był wyśmienity, obecne poprawiacze smaku (Vegeta, Kucharek) nie są w stanie tego smaku osiągnąć. Inaczej z kurzym mięsem, które trzeba było gotować parę godzin, aby udało się ugryźć kawałek.

Jako dodatek do zup w użyciu była kasza. Ale też podawano ją jako podstawowy produkt z omastą ze skwarkami lub na mleku. Najwięcej jedzono kaszy jęczmiennej, rzadziej gryczaną, z prosa czy pęczak. Olej rzepakowy nie był smaczny i używano go tylko w czasie postu. Czasami wykorzystywano też olej lniany. Mam wątpliwości, czy był zdrowy. Na pewno nie był zdrowy smalec, powszechnie stosowany w domowej kuchni.

Każda gospodyni na jesieni przygotowywała beczkę kiszonej kapusty. Stąd często na stole pojawiał się kapuśniak, czasami z mięsnym dodatkiem. Drugą beczkę wypełniały kiszone ogórki, a lekko zakwaszone (małosolne) ze słoniną często jedzono na polu podczas żniw czy sianokosów. W czasach PRL-u w wiejskich sklepach była dostępna zupa ogonowa w proszku. Na ile to było zdrowe, nie wiem.

Nie znano papryki, jarmużu, kalarepy, porów, selera, fasolki szparagowej, brukselki, późno pojawił się kalafior i brokuły. Najpowszechniej uprawiano cebulę, czosnek, marchew, pietruszkę i mak (tak, tak – wolno było). A groch, fasola i bób były podstawą różnych zup. W ogrodzie rosły czerwone buraki, np. na barszcz, a i także buraki na paszę. Rarytasem dla dzieciaków była rediska (rzodkiewka) i rabarbar. Pod płotem rosło kilka krzaków chrzanu. Kukurydzę w moim regionie traktowano jako paszę. Na skraju pola uprawiano konopie, używane potem na powrozy i worki, a ze lnu to wiejskie mistrzynie potrafiły utkać pościel i bieliznę.

eprasa.pl 7cd77cab0b

„Wynalazkiem” uwielbianym przez dzieci była oranżada w proszku. Do tego dochodziły landrynki i dropsy, ale tylko o dwóch smakach – pomarańczowym lub miętowym. Lubiliśmy także ciągliwe iryski, zwane powszechnie mordoklejkami. Wyroby czekoladowe jak na kieszeń dziecka były zbyt drogie. Tańsze już były herbatniki o niezrozumiałej nazwie petit beurre, no i pierniki (katarzynki).

Dużo jedzono ryb, zwłaszcza solonych śledzi. W moim rodzinnym domu w Zubaczach zawsze ich była mała beczułka. Ryby były relatywnie tanie. Z miasta przywoziło się świeżego dorsza, mintaja lub morszczuka. Niedrogi był wędzony halibut, flądra, pikling czy makrela. Smak łososia poznaliśmy później. Czasami w menu pojawiały się ryby słodkowodne. Miejscowa rzeczka jeszcze przed uregulowaniem, ze swoimi płyciznami, hłuboczkami i zakolami, pełna była ryb, które łowiło się prostą leszczynową wędką. Była to domena dzieci i młodzieży, dorośli nie mieli na to czasu.

Na moim rodzinnym siedlisku był niewielki sad, a w nim rosły porzeczki czarne (smorodyna) i czerwone (czyrwona poriczka), krzak agrestu, kilka wiśni i czereśni, śliw (lubaszky, wengerky i wodianky) oraz oczywiście grusze (lipcówki, klapsy, spasuwky). Najwięcej było jabłoni, od bardzo wczesnych (papierówki i oliwki) do późnojesiennych (antonówki, kosztele, kalawynky, biełuhy). Część zbiorów przechowywano na strychu aż do wczesnej wiosny, a z gatunków mniej trwałych robiono susz na kompoty. Po maliny, jeżyny, borówki i orzechy laskowe wyprawialiśmy się do okolicznych lasów i zagajników.

Czyje wiejskie dzieciństwo wypadło nie później niż na lata sześćdziesiąte – siedemdziesiąte, ten mógł codziennie delektować się chlebem z glinianego pieca, a nieco starsi nawet potrawami gotowanymi nie na fajerkach, lecz w garnkach wstawianych *rohaczami* do jego wnętrza, bezpośrednio na żar z płonących drew – jeśli nie w domu rodziców, to dziadków (taki sposób gotowania po II wojnie światowej zanikł już całkowicie). Na zdjęciach: *Chlibowa pi*ᵉ*cz* i dawne akcesoria kucharskie w chacie ze wsi Kleniki w gm. Czyże (pow. hajnowski) – zbudowana ok. 1893 r., obecnie w Muzeum Budownictwa Ruskiej Ludności Podlasza w Białowieży. Ręczne żarna przechowywane jako pamiątka przeszłości w jednym z gospodarstw w Kleszczelach (*Kliszczeli*). Fot. Ju. Hawryluka.

Tradycją zimową było picie nie wody, a stojącego zawsze w ogromnym garze przy piecu kompotu lub kawy zbożowej marki „Turek”. Nie było zwyczaju picia herbaty, a tym bardziej kawy naturalnej, co obecnie namiętnym kawoszom może wydawać się faktem nie do zniesienia.

Z wiśni zasypanych cukrem w szklanym baniaku z wąską szyjką (grafien) po dwóch-trzech miesiącach powstawało pyszne wino.

Z owoców cytrusowych w wiejskich sklepach pojawiały się tylko cytryny i to w okolicy Świąt Bożego Narodzenia. Na cały kraj trąbiła peerelowska propaganda, że na redzie w Gdyni już czeka statek pełen cytryn. Jedyny w ciągu roku! Pomarańcze, mandarynki, klementynki, awokado, kiwi, winogrona, granaty, arbuzy, melony, a przede wszystkim banany posmakowaliśmy znacznie później.

Pragnę zauważyć, że woda w naszej studni miała tak wyjątkowy smak, że obecne butelkowane mineralne nie umywają się do niej. Ludzie, jadąc na sianokosy, specjalne zatrzymywali się przy naszym obejściu i ją nabierali.

Urozmaiceniem jadłospisu był miód. Wielu gospodarzy miało większą lub mniejszą pasiekę. Myśmy mieli cztery ule i często pomagałem rodzicom w pasiecznych pracach.

Od jesieni na stołach zaczynała pojawiać się zupa grzybowa. Okoliczne lasy były zasobne w grzyby i wielu ich zbieraniem, obok rekreacji, wzbogacało domowe menu. Bardzo smaczna jest zupa mleczna na kurkach (plisky). A suszone grzyby były obowiązkowym daniem na Wigilię (Kolada). Na wigilijnym stole pojawiała się nieznana obecnie potrawa: kisiel z owsa.

Nie znano ketchupu, majonezu, różnych sosów szeroko dostępnych obecnie w większych i mniejszych marketach. Czasami używano musztardy. Podstawowe przyprawy to sól, pieprz, liść laurowy, czosnek i cebula.

Zakończenie na str. 30

eprasa.pl 7cd77cab0b

Howoru po-swojomu od use, bo to moja persza mowa. Tak składajet´sia, szto po-swojomu najczasti[e]j mohu howoryti z lud´mima w gminach Kliszczeli i Czeremcha.

Howoru po-swojomu – i wziałaś pisati!

Si[e]tym razom bude pro kisi[e]l

Owsianyj kisi[e]l można ji[e]sti z skwarkami z cibuloju, z cukrom, z medom, z warenijom. Jak chto chocze, jak chto lubit. Jak takij kisi[e]l zrobiti, rozkazała Walentyna Kornyluk z Koła Gospodyń Wiejskich u Kuzawi, szto w gmini Czeremcha.

— Ja kysil roblu z płatkiw owsianych, takych zwykłych – „górskich”. Dwi paczky sitych płatkiw syplu w specijalne widerko, kotore u mene wże 35 lit służyt do kyselu. Tohdy beru try czubaty łożky muky („wrocławskiej”), miszaju i tohdy rozrablaju driżdży. Jak paczeczka driżdży, to tak na paleć. Można mensz, ale jak za mniho, to posli kysil czuty driżdżamy. Piznij zalywaju dobre tepłoju wodoju – ne perewarana, ono kob tepła buła. I miszaju. Płatky zrobjat´sia takiji mokry, tohdy dodaju driżdży. Driżdży rozroblaju tak, jak na tisto – łożeczka muky i ciukor. Jak uże dodam driżdży, to miszaju. Posli zakrywaju stirkoju i odstawlaju w tepłe miscie. Jak zrobyła sered dnia, to zawtra, deś u dwanadcet´, bude hotowe. Za dobu zakysne. Maju takuju specjalnu peluszku i czerez tuju peluszku wsio z widerka peretyraju, wytyskaju. Bude takaja zawisyna na kysil. Do teji zawisyny dodaju soli do smaku. Jak mało kwasne, to można daty szcze czut´ cytrynowoho kwasku, ale u mene wse tak wychodyt, szczo w sam raz. Jak wże dobre do smaku, tohdy liju w horczok. Dodaju dwi łożky olywy i wlywaju, tak puw horczka zawisyny. I miszaju ciłyj czas, bo chutko pryharuje. Treba waryty. Można na petelni, ale to dowho, a jak warysz, to chuczij. Jak kysil puchtaje, robyt´sia husty, to uwarany. Tohdy wylywaju u foremky czy w mysku.

— Ponimaju, szto najli[e]pszy zimny. A jak z skwarkami?

– Skwarky to boczok czy sołonynka, z cybulkoju. Tohdy na talirok beresz kusok kyselu, krasysz skwaroczkamy. Abo posypajesz ciukrom czy robysz sos do toho – pasuje hrybowy.

— Kuolki li[e]t wy robite kisi[e]l?

Walentyna Kornyluk (wseredini) wede zaniatia z wykonuwania tradycijnoho owsianoho kiselu u kuzawśkuj switlici. Wnizowi – hotowy kisi[e]l.

— Sorok pjat´ lit zamużom... Ja znaju – trydciat´ pjat´? Jak babcia umerła. Ja od babci uczyłaś i jak wona umerła, to ja naczała sama robyty.

— Jak czasto joho robite?

— Ciłyj czas, bo u mene brat lubyt, bratowaja, sestryneć, sestru nauczyła. Brat każe: Ty na emerytury, możesz robyty. To roblu. Kolyś, jak mużyk żyw, to welmy lubyw kysil.

— Di[e]ti toże lubjat?

— Ne welmy. Doczka, szczo w Białostoci, to ono na Koladu. Taja doczka, szczo zo mnoju żywe, to jist´. Kysil to nasza tradycija, dla tradyciji toże jidiat.

Walentyna Kornyluk poweła toże warsztaty wykonuwania tradycijnoho owsianoho kiselu, kotory GOK w Czeremusi orhanizowaw u prohrami „Smaki regionu”. Była z nami Barbara Kuzub-Samosiuk, dyrektorka GOK-u i orhanizatorka ansamblu „Czeremszyna”, kotora pryznałasia, szto kisi[e]l koliś nenawidiła, potum „troszku perekonałaś”, a teper ne baczyt Kolady, jak i postu pered Welikodniom, same bez owsianoho kiselu – jiji[e] mama robit joho kilami i wsi[e] jim objidajut´sia.

eprasa.pl 7cd77cab0b

Nasza rozmowa i warsztaty odbywalisia u kuzawśkuj switlici. Tut hospodyni zustryczajut´sia, warat i pekut. Switlicia nowoczesna, z welmi dobrym zapleczom, z dobre wyposażanoju kuchnioju. KGW w Kuzawi praciuje od hrudnia 2018 roku. Ale j raniej toże było tut koło, od 1970 roku.

— Tohdy kierowali naszy mamy i babci, a teper wże mało jich ostało, to my pereniali pałoczku – howoryt pani Walentyna.

— Naszy hospodyni welmy orhanizacijny – chwalit Jewhenij Danyluk, kuzawśki radny. – To buw staryj klub, a teper rozbudowany, scena je. Chto to kolyś dumaw, szczo na seli bude komynok? A my majemo. Majemo wypozyczalniu wsiakoji posudy. Imprezu zrobyty? Proszu – majemo wsio. Najmajemo ludiam salu na Sylwestry i inszy imprezy. Ja natyskaw na wujta, szczob pomih. Majemo asfalt, ohorodżane, ono tiszytyś. Dobra spuwpracia z Basioju Kuzub-Samosiuk – koly b ne buła w „Czeremszyni" i ne miła w sobi takoho „pazura", to ne buło by toho. I wona pryłożyłasia, szczob powstała nasza switlycia.

Szcze raz okazałoś, szto kultura rehionu to peredowsim lude, kotory ne stojat z boku, kotorym zależyt.

Krystyna KOŚCIEWICZ
Fot. awtorki statti

Українська кисельова історія

Кисіль – одна з найдавнійших слов'янських страв. Овсяни зерна пудсмажували, мололи, одсіювали, друбну муку запарували окропом, охолоджували до теплого стану, додавали кусок хліба і оставляли нануч заквашуватися у теплому місцю. Саме од того, що тісто повинно було добре вкиснути перед варінєм, сяя страва й достала свою назву. Місцями в Україні за овсяним кисілем закрипилася інша назва – жур.

Свіжозварений кисіль заправляли конопляною або маковою олією, маковим або конопляним молоком. Для виготовліня сітого «пустного» молока зерна маку чи конопель розтирали у вертесі (макутри) до однорудної маси, якую розводили теплою водою, добре розмішували, одстоювали, переціджували. Сіта ридина міла сивий кольор, а на смак нагадувала молоко, розведяне водою. Їли кисіль також і з хріном, цибульою, льогко пудсоливши. Якщо ж хотіли зробити кисло-солодкий кисіль, до його додавали ягоди з медом або варану й товчану сушину, розливали у миски й охолоджували. Почату миску годилося з'їсти за один раз, бо інакш кисіль пудходив водою й ставав несмачним, од чого й приказка «Сьома вода на киселі». Кисіль вважався смачним, коли був густий.

На початку XX ст. кисіль варили вже з інших видув муки, зокрема з картопляного крохмалю. Спосуб його виготовлюваня виключав ферментацію, а кваснота отримувалася за допомогою вараних ягуд чи садовини. Свіжи або сушани ягоди, фрукти варили до готовності, картопляну муку розводили у невеликуй кулькості холодної води і вливали у киплячий узвар. Коли ридина загусала – кисіль був готовий.

На бульшості території проживаня українцюв кисіль входив і донині входит до меню урочистих трапез. Окрум того, вун подається, як правило, остатнім і слугує свого роду етикетним знаком закунчиня застулля, за що його у народі й прозвали «вишибалою», «виганяйлом», «розгоном». Кисіль не вважався вельми шанованою стравою, що виявлялося й у прислів'ях «Пушов за сім верст киселю їсти», «Пушла по селу добувати киселю» й інше.

(рд)

Smaki dzieciństwa

Zakończenie ze str. 28

Sezonową przekąską były pestki słonecznika i wysuszone ziarna dyni (siemoczky). Z miąższu dyni gotowano kaszę.

Mięsa i przetworów mięsnych spożywano znacznie mniej niż obecnie. Dwa-trzy razy do roku było świniobicie i to najczęściej w zimnych porach roku. Lodówki czy zamrażarki na wsi nie były zbyt liczne. Mięso i słoninę przede wszystkim solono w drewnianych cebrzykach (bodniach). Ambicją każdego gospodarza było pozyskanie grubej na trzy-cztery palce słoniny. Domowym sposobem robiono salcesony, pasztety, galarety (chudky), klopsy, a z krwi zwierzęcia – czarną kiszkę i rosół (juszka). Gospodynie potrafiły zrobić pyszną kiełbasę, która po uwędzeniu zachowywała smak do następnego świniobicia.

Gęsiny czy baraniny w moim rodzinnym domu na stole prawie nie bywało, z prostego powodu: mało kto z domowników ten typ mięsa lubił.

Alkoholu spożywano znacząco mniej niż obecnie. Jako dzieciaki nie byliśmy nim zainteresowani. Już lepsza była dość droga czekolada.

Okazją do wypicia były większe święta, omłoty i uroczystości rodzinne. Piwo było niesmaczne, no może to zwane kuflowym dało się przełknąć. Wina gronowe były drogie, pozostawały wina owocowe, tanie i z racji używania do dezynfekcji butelek związków siarki, okropnie zasiarczone, ale za to dające niezłego kopa. Z racji wyglądu naklejki powszechnie je nazywano „wino patykiem pisane". W każdym domu była obowiązkowo litrowa butelka, w której mieszano 0,7l wina owocowego i ćwiartkę spirytusu. Efekt gwarantowany. A na dzień drugi kac-gigant! W wiejskich sklepach dostępna była także wódka, ale tylko jednego rodzaju: „czysta zwykła z czerwoną naklejką"; pędzona była z ziemniaków i miała podły smak. Niektórzy, chociaż to było zabronione, a kary surowe, odważali się pędzić bimber (samohonka), raczej na własne potrzeby niż na handel.

Takie było domowe menu kilkadziesiąt lat temu. Czy było smaczniejsze? Z pewnością zdrowsze, chociaż uboższe asortymentowo.

Arkadiusz KULGAWCZUK

eprasa.pl 7cd77cab0b

Paweł Tetera — kozacki hetman wpisany w historię Milejczyc. Nieznany dokument

Przedmiotem mojego zainteresowania są dzieje Milejczyc. W ich historię wpisany jest też kozacki dyplomata i hetman, a także powinowaty Chmielnickich Paweł Tetera, który był przez pewien czas dzierżawcą naszego miasta, leżącego wówczas w granicach Wielkiego Księstwa Litewskiego w ziemi brzeskiej województwa brzeskiego. Z zainteresowaniem i uznaniem zapoznałem się z rozprawą dr Anny Kryszak „Paweł Tetera – hetman kozacki" (Poznań 2013), gdzie podana jest informacja, że Tetera „w rezultacie sejmu warszawskiego w 1659 roku oprócz uzyskania potwierdzenia szlachectwa, otrzymał nadania na Kijowiec, Mieleczyce i miasteczko Pieszczatę w ekonomi brzeskiej".

Paweł Tetera był postacią tajemniczą i budzącą wiele kontrowersji. Ten gruntownie wykształcony i zdolny dowódca, polityk oraz dyplomata wykonywał też wiele zadań dla Rzeczpospolitej Obojga Narodów i był cenioną postacią na dworze króla Jana Kazimierza. Historycy piszą, że najprawdopodobniej ojcem Pawła był wołyński szlachcic Iwan Morzkowski (Moszkowski), ale on sam konsekwentnie podpisywał się tylko przydomkiem Tetera. A może było tak, ponieważ Paweł wiedział, że Jan Morzkowski nie był jego ojcem i dlatego wolał przyjąć przydomek Tetera?

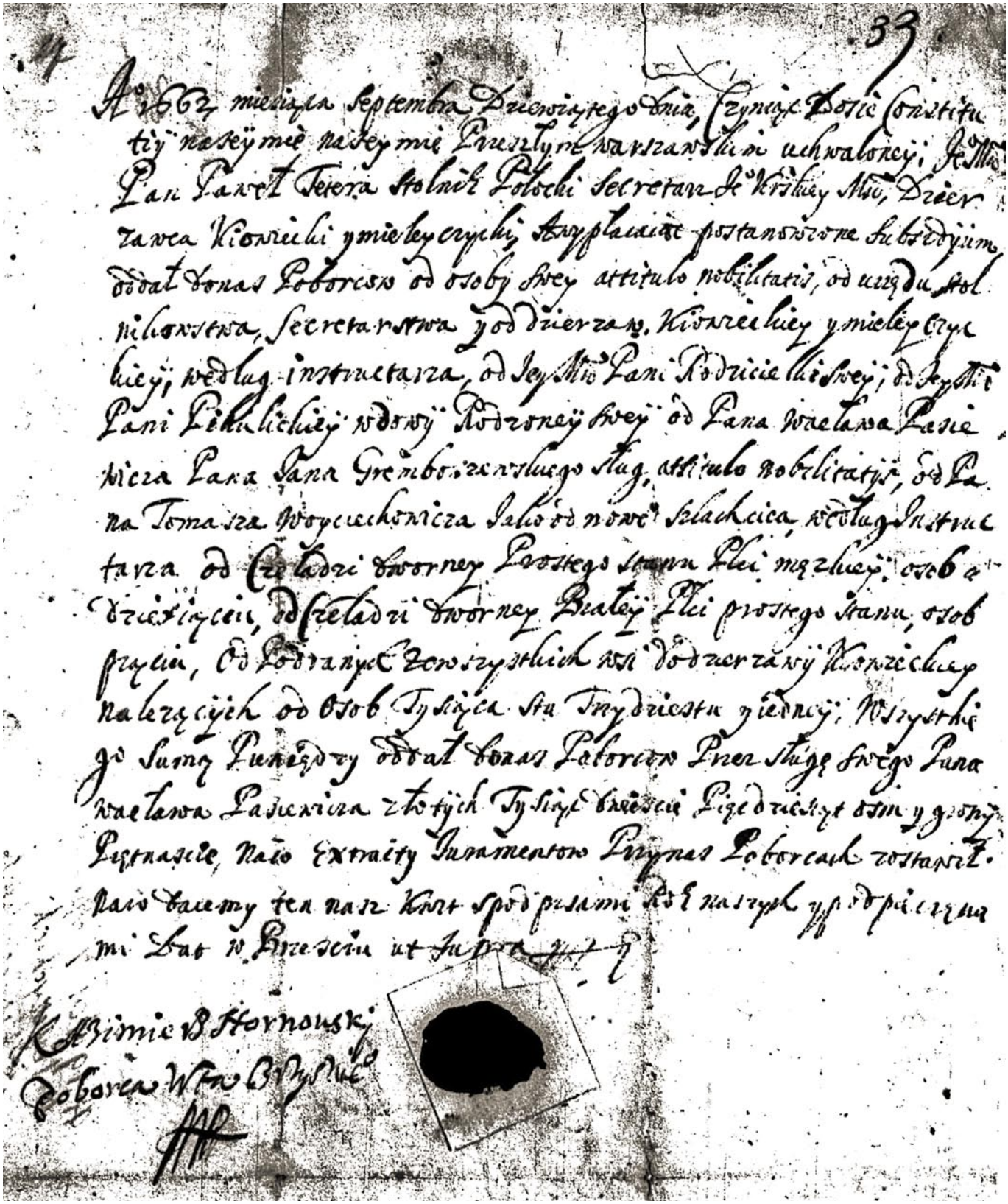
Starając się wniknąć w milejczycką historię tego okresu, pozyskałem szereg dokumentów z archiwów w Mińsku, Grodnie i Drohiczynie. Wśród nich są dokumenty, które znajdują się w Narodowym Archiwum Historycznym Białorusi w Mińsku (NIAB Mińsk), w jednostce opisanej przez archiwistów jako «Грамоты, копии привилегии квитанции, договора, закладные, декреты королей ключей Мелейчицкого и Киевецкого староства». Jeden z dokumentów to wystawione 9 września 1664 r. poświadczenie, że „Paweł Tetera stolnik połocki i sekretarz Jego Królewskiej Miłości, dzierżawca kijowiecki i mielejczycki" zapłacił podatek „i od dzierżaw kijowieckiej i mielejczyckiej, według instruktarza, od Jej Miłości pani rodzicielki swej, od Jej Miłości pani Pikulickiej wdowy, rodzonej swej". Cały dokument, który odczytałem i publikuję w całości, prowokuje mnie do rozważań: czy Wacław Pasiewicz był ojcem Pikulickiej – jeżeli tak, to kim był pan Pikulicki? Czy Paweł był synem Pikulickiego, czy dzieckiem pozamałżeńskim? Czy Paweł urodził się po śmierci prawowitego ojca? Zapewne księgi metrykalne (jeżeli istnieją) mogą dać odpowiedź.

Kijowiec to wieś położona w stosunku do Milejczyc za Bugiem w połowie drogi między Białą (Podlaską) a Brześciem. Od średniowiecza wieś należała do ekonomii brzeskiej, pozostającej we własności wielkiego księcia litewskiego i ruskiego, a zarazem króla polskiego. Jej mieszkańcami w zdecydowanej większości byli Rusini (Ukraińcy) i pomimo wysiedleń wielu z nich mieszka tu też obecnie (w latach 80. XX w. zbudowali oni sobie nową cerkiew prawosławną, w miejsce zniszczonej w 1938 roku). Przez Kijowiec przechodził trakt królewski do Brześcia, a w obecnej kolonii Kijowiec był dwór. Zapewne w tym dworze znajdowały odpoczynek orszaki królewskie, dworzanie, kupcy itp. Nie wykluczam, że za sprawą takich pobytów wymieniona w dokumencie „pani Pikulicka" mogła urodzić Pawła.

Badacze biografii Pawła Tetery praktycznie nie mają wiedzy o jego dzieciństwie i latach młodzieńczych. Nie jestem przekonany, że kiedykolwiek dowiemy się, kim naprawdę był jego ojciec. Do podtrzymania tej tezy przekonują mnie niewątpliwie wysokie koszty jego wykształcenia, szybki awans w kozackiej społeczności, rozeznanie w stosunkach międzyludzkich, bliskie związki z dworem królewskim.

Przypuszczam, że dzierżawa klucza kijowieckiego i milejczyckiego została nadana Pawłowi Teterze na jego własną prośbę, bo to były jego rodzinne strony. Dochody z niej najprawdopodobniej trafiały do matki – „pani Pikulickiej".

eprasa.pl 7cd77cab0b

Poza dochodami z dzierżaw kijowieckich i milejczyckich Tetera otrzymywał bardziej zasobne środki finansowe, bo był dworzaninem i sekretarzem Jego Królewskiej Mości, stolnikiem połockim, starostą niżyńskim i bracławskim (NIAB Mińsk, zespół 694, opis 1, sprawa 162, str. 26). Miasto Bracław leży w południowej części Ukrainy, skąd zapewne za Teterą podążały osoby z jego otoczenia. „Kamerdyner z Bracławia", Piotr Misiewicki, przybywa do Milejczyc i w 1703 r. zostaje ojcem chrzestnym Matwieja (łac. Mathiasa) Mikołajewicza, którego rodzice noszą imiona Szymon i Apolonia (NIAB w Grodnie, zespół 474, opis 1, sprawa 1, akt. nr 530, str. 85 – księga metryczna z lat 1613-1740).

Oczywiście biografia hetmana Pawła Tetery jest tylko fragmentem moich dociekań, gdyż koncentruję się na historii swej rodzinnej miejscowości. Publikacja dokumentu z 1664 roku to moja zachęta, aby sprawą zainteresowali się badacze dziejów Wojska Zaporoskiego za czasów Bohdana Chmielnickiego i w latach późniejszych.

Roman MIKOŁAJEWICZ

eprasa.pl 7cd77cab0b

Anno [roku] 1664, miesiąca septembra [września] dziewiątego dnia. Czyniąc dosyć konstytucji na sejmie przeszłym warszawskim uchwalonej, Jego Miłość pan Paweł Tetera stolnik połocki i sekretarz Jego Królewskiej Miłości, dzierżawca kijowiecki i mielejczycki, a wypłacając postanowione tu subsydium dodał do nas poborców od osoby swej at titulo nobilitatis od urzędu stolnikostwa, sekretarstwa i od dzierżaw kijowieckiej i mielejczyckiej, według instruktarza, od Jej Miłości pani rodzicielki swej, od Jej Miłości pani Pikulickiej wdowy, rodzonej swej, od pana Wacława Pasiewicza, pana Jana Gremboszewskiego sług at titulo nobilitatis, od pana Tomasza Wojciechowicza jako od nowego szlachcica, według instruktarza od czeladzi dwornej prostego stanu płci męskiej osób a dziesięciu, od czeladzi dwornej białej płci prostego stanu osób pięciu, od pobranych ze wszystkich wsi do dzierżawy kijowieckiej należących od osób tysiąca stu trzydziestu i jednej. Wszystkiego sumę pieniędzy oddał do nas poborców przez sługę swego pana Wacława Pasiewicza złotych tysiąc dwieście pięćdziesiąt ośm i groszy piętnaście, na to ekstrakty juramentów przy nas poborcach zostawił. Na to dajemy ten nasz kwit z podpisami rąk naszych i pod pieczęciami. Dat w Brześciu ut supra.

Kazimierz Hornowski
Poborca województwa brzeskiego

NIAB Mińsk, zespół 694, opis 1, sprawa 162, str. 33.

At titulo nobilitatis (łac.) – szlachetnie urodzonych
Datum ut supra (łac.) – data jak wyżej
NIAB – Национальный исторический архив Беларуси (w Mińsku lub Grodnie)

«Наґрабала би курка пазуром»

Кунець з 26 стор.

Чи то індивідуальна фонетична риса, чи буольш люді так говорит?

Можна било б зложиті невелічкі словнічок слуов з літерою «ґ» з ціелого нашого регіону, алє то вимагало б трохі роботи. Тут даймо найцікавіейши приклади з сюол ґміни Чижие. Чи чулі Ви такії слова? Може у Вас їх інакш вимовлялі? А може їх зусіем не било або вже й позабиваліся?

Цікаво, што маємо групу слуов з «ґ», котори звезани з рукамі і тим, што рукі роб'ят, а тоже з ногамі і людською похуодкою. Найчастіей вони жартобліви.

Бо ж «рука» по-нашому то може биті *ґрабан – ой, якії брудни в тебе ґрабанц*. Як хто бридко піше, то скажут – *наґрабав би курка пазуром*.

На ногі по-свойому скажут часом *ґіра*, хоч сіете слово може прийшло якраз з пуольської мови. За тоє є в нас цікави слова, котори називают несправну похуодку і люді, якії бридко ходят і виглєдают. Уживают у ґміні Чижие слово *незґрейни*, значиться непочасни, несправни, якій негоже ходіт. Як хтось іде, широко розставівши ногі – то можна учиуті, што вуон *розґарачани – розґарачив ногі*. Такій чоговіек – *розґарака* або *ґараґа*. Хтось несправни то тоже *караджеґа*.

Є і цікави слова з літерою «ґ», котори опісуют, колі хтось у чуомсь гребеться – *ґєвляті*, *ґєвлятісь* (*не їсі, оно ґєвляєшся у туом кулєшові*), *попоґєвлятісь*; *ґвецяті*, *ґвецятісь* (*дітя ґвецяється у болоті*), *поґвецяті* (*не помив нуог, оно поґвецяв*), *попоґвецяті* і ін.

Жартобліви характер мают слова з «ґ», котори звезани з випівкою і п'яніцямі. Уже про нєкотори піасалось у сіетум цикльові: *ґольнуті*, *дати в ґазіну*, *ґазовати*, *напіміся в дребезґі* (*у дребезґі* – значит тоже штось побіті на друобни кускі), *ґазомета*, *ґазнік* і ін.

А чи знаєте сіети слова?:

ґалоша (літературною «холоша», «ногавиця», по-пуольські «nogawka»),
ґвалтовати, ***попоґвалтовати*** (голосно кричаті, попокричаті),
ґєґнуті (уметрі),
ґідзікаті (літературною «лоскотати»),
ґомза (штось звезане, по-пуольські «zawiniątko»),
ґрохачіе (незґрейна обувка),
дзвірґонуті (штурхнуті),
мізґоліміся (обніматіся, притулятіся, по-пуольські «migdalić się»),
обґалушиті (оборваті, напр. яблика на дереві),
обджиґоліті (обстрижчи волоси або штось, што росте).

То оно вибрани, часто давніейши слова, в которих є літера «ґ». У нашуй мові їх мнуого, мнуого буольш. Се колісь доведеться створиті словнік нашої мови або риедкіх забитих слуов, уживаних на Пудляши, своє міесцє будут у юом міеті тоже тиї з літерою «ґ».

Людмила ЛАБОВИЧ

Авторка дотримується у записі орфоепічних особливостей говірки села Збуч

Ґанок при хаті у селіе Локніця. Фотографія Ю. Гаврилюка з 2004 року. Чуть не ідентични ґанок заховався ще у Тривежи.

eprasa.pl 7cd77cab0b

Skąd nadeszła Rosja i dlaczego właśnie taka?

Wiek XIX to nie tylko czas pracy „budzicieli" tworzących podstawy kształtowania się współczesnej świadomości narodowej ówcześnie pozbawionych swego narodowego państwa Ukraińców czy Litwinów, ale też podobnych działań w ośrodkach intelektualnych Imperium (Cesarstwo) Rosyjskiego. Wprawdzie w XVIII w. istniało ono już jako ogromne i nadal powiększające się państwo, ale w nowej epoce historycznej także potrzebowało nowoczesnej podbudowy ideologicznej – rosyjskiej idei narodowej. Taka idea, oczywiście we wrogim dla wszelkiej wolności umysłu i sumienia duchu samodzierżawno-monarchicznym, zaczęła powstawać za panowania Mikołaja I (1825-1855) i przez rosyjskiego historyka Aleksandra Pypina została w latach 70. XIX w. określona jako „tieoria oficialnoj narodnosti". Za jej rdzeń uważana jest formuła „prawosławije, samodierżawije, narodnost´", zwana triadą uwarowską, gdyż przedstawił ją w 1833 r. nowo powołany minister oświaty Sergiusz Uwarow, który prezentując cesarzowi swój program działania podkreślił, że „naczała" (zasady), „bez których Rosja nie może żyć w dobrobycie i rosnąć w siłę – są trzy główne: wiara prawosławna, samodzierżawie i „narodnost´". Ostatni termin jest na język polski tłumaczony zarówno jako 'narodowość', jak i 'ludowość', ale niezależnie od interpretacji samego terminu polityka narodowościowa caratu w praktyce zakładała traktowanie wszystkich – dzisiaj byśmy powiedzieli Rosjan, Ukraińców i Białorusinów – jako składowych części („plemiona", też „narodnosti") jednego „narodu russkiego". Nie byli oni jednak sobie równi – pierwsi z nich, nazywani Wielkorusami, mieli stanowić wzorzec dla pozostałych – Małorusów i Białorusów – którzy jak najszybciej powinni przyswoić zarówno język rosyjski – *obszczerusskij jazyk* (*obszczij* = ogólny) i *wielikorusskij obraz żyzni* (*żyzń* = życie). Ważną rolę w ideologii rosyjskiego państwowego centralizmu odgrywało też stawianie znaku równości pomiędzy Rosją moskiewskich carów i imperatorów (cesarzy) a Rusią wielkich książąt kijowskich. Najbardziej skrajnym przykładem jest wysunięta w latach 50. XIX w. spekulatywna teza rosyjskiego historyka Michała Pogodina – w jego mniemaniu pierwotnymi mieszkańcami Kijowa i Środkowego Naddnieprza mieli być Wielkorusowie, którzy opuścili je po najeździe mongolskim, udając się na suzdalsko-moskiewską północ, zaś Małorusowie mieli na tym opustoszałym terenie osiedlić się dopiero w XIV – XV w., przybywając z... Karpat (sic!).

Pogodinowska konfabulacja została szybko uznana za bezzasadną, natomiast dłuższy żywot miała koncepcja historiograficzna, określona przez Mychajła Hruszewskiego jako „zwyczajna schema »russkoji« istoriji", upowszechniana nie tylko w publikacjach naukowych i publicystyce, ale też w podręcznikach szkolnych. Zetknęli się z nią więc także mieszkańcy Podlasia i Chełmszczyzny, przed wybuchem I wojny światowej uczęszczający do licznych już wówczas rosyjskich szkół ludowych i cerkiewno-parafialnych, które miały w swoich programach historię i geografię Rosji. Co ciekawe, jeden z podręczników – licząca 152 strony „Kratkaja russkaja istorija dla mładszych kłasow sriednich ucziebnych zawiedienij i dla naczalnych i sielskich uczyliszcz" (Sankt-Pietierburg 1913) – został napisany przez urodzonego w Pasynkach Serhi¢ja Monachowicza, który przez pewien czas pracował jako nauczyciel w szkole cerkiewno-parafialnej (z kursem rolniczym), działającej w uroczysku Stawok koło Trześcianki (w tym samym roku wyszła też jego „Kratkaja gieografija dla naczalnych uczyliszcz").

Na razie do napisanego przez Monachowicza podręcznika historii nie udało się dotrzeć. Nie ma jednak wątpliwości, że znajdziemy w nim wykład wg opisanego przez Mychajła Hruszewskiego schematu, który miał utwierdzać ideę „jedinstwa (obszcze)russkoj narodnosti". W tej koncepcji najpierw przedmiotem opisu jest „powstanie Państwa Kijowskiego, którego historię doprowadza się do drugiej połowy XII w., potem przechodzi się do Wielkiego Księstwa Włodzimierskiego, od niego – w XIV w. – do Księstwa Moskiewskiego, śledzi się dzieje Państwa Moskiewskiego, potem Imperium Rosyjskiego, a z dziejów ziem ukraińsko-ruskich i białoruskich, które pozostawały poza granicami Państwa Moskiewskiego, czasem brane są pewne ważniejsze epizody (państwo Daniela Romanowicza, powstanie Wielkiego Księstwa Litewskiego, cerkiewna unia brzeska, wojny Chmielnickiego), czasem zaś wcale się ich nie uwzględnia, w każdym zaś razie po włączeniu do Państwa Rosyjskiego ziemie te przestają być przedmiotem tej historii".

Wizualizacją takiego właśnie patchworkowego – poprzez zszywanie dziejów kijowskich i moskiewskich – budowania rosyjskiej historii jest monument „Tysiaczieletije Rassii" (w ówczesnej ortografii „Тысячелѣтіе Россіи") w Nowogrodzie Wielkim. Odsłonięto go w 1862 r., uznając za początek owej „1000-letniej Rosji" datowane w kijowskim latopisie rokiem 862 legendarne „wezwanie Waregów przez nowogrodzian" (co ciekawe, badania archeologiczne pokazały, że Nowogród w tym czasie jeszcze nie istniał). Wprawdzie większość postaci, które mają ilustrować owo tysiąclecie, rzeczywiście odnosi się do dziejów rosyjskich – włodzimierskich, moskiewskich, a od 1721 r. – imperialnych. Jednak obok nich znajdziemy też władców kijowskich (Światosław, Olga, Włodzimierz Wielki, Jarosław Mądry, Włodzimierz Monomach) i wołyńsko-halickiego Daniela Romanowicza; uznanych za świętych mnichów Monasteru Peczerskiego, którzy na terenie rzeczywistej Rosji (Moskowii) nigdy nie bywali (Antoni, Feodosij, latopisarz Nestor); wybitne postaci epoki Wlk. Ks. Litewskiego i Rzeczypospolitej (Kon-

eprasa.pl 7cd77cab0b

Gottfried Willewalde, Odsłonięcie pomnika „Tysiąclecie Rosji" w Nowogrodzie Wielkim, 8 (20) września 1862 r.

stanty Ostrogski, Piotr Mohyła), a nawet Giedymina i jego potomków – Kiejstuta, Olgierda i Witolda, którzy używali tytułu wielkich książąt litewskich, żmudzkich i ruskich. Zatem wszystkie legendarne (Ruryk) i realne postaci historyczne, mające jakieś odniesienie nie tylko do dziejów włodzimiersko-moskiewsko-rosyjskich, ale i w ogóle do Rusi, miały stanowić historyczne uzasadnienie do władania jak najszerszymi terenami przez Imperium Rosyjskie.

Taka konstrukcja, jak stwierdza Hruszewski, nie była niczym nowym, albowiem „ma ona swój początek w schemacie historiograficznym *kniżników* [dawnych dziejopisów] moskiewskich i w jej osnowie leży idea genealogiczna – genealogia dynastii moskiewskiej. Wraz z początkiem historiografii naukowej w Rosji schemat ten został użyty za osnowę dziejów »Rossijskogo gosudarstwa« [*państwa rosyjskiego*]". Hruszewski oczywiście krytykował to „bardzo nieracjonalne łączenie starej historii plemion południowych, Państwa Kijowskiego, z jego systemem społeczno-politycznym, prawem i kulturą, z XIII – XIV-wiecznym Księstwem Włodzimiersko-Moskiewskim, jakby to ostatnie było jego kontynuacją. Takie coś mogli robić *kniżnicy* moskiewscy – dla nich wystarczające było następstwo genealogiczne, lecz nauka współczesna szuka związków genetycznych i nie ma prawa łączyć »okresu kijowskiego« z »okresem włodzimierskim«, jak je niewłaściwie nazywają, w dwa etapy tego samego procesu politycznego i kulturowego. Wiemy, że Państwo Kijowskie, jego prawo i kultura były dziełem jednej narodowości, ukraińsko-ruskiej, zaś Włodzimiersko-Moskiewskie – drugiej, wielkoruskiej. (...) Państwo Włodzimiersko-Moskiewskie nie było ani spadkobiercą, ani następcą Państwa Kijowskiego, gdyż wyrosło ze swego własnego korzenia i stosunek do niego Państwa Kijowskiego szybciej można porównać ze stosunkiem Imperium Rzymskiego do jego galijskich prowincji... Wielkoksiążęca władza przeniosła na ziemie wielkoruskie formy ustroju społeczno-politycznego, prawo, kulturę, które zostały ukształtowane przez życie historyczne Kijowa, lecz nie daje to podstaw, aby Państwo Kijowskie włączać do historii narodowości wielkoruskiej. Etnograficzna i historyczna bliskość narodowości ukraińsko-ruskiej i wielkoruskiej nie powinna stawać się powodem do ich mieszania – żyły one swoim życiem, niezależnie od swoich historycznych styczności i kontaktów. (...) Fikcja »okresu kijowskiego« nie daje możliwości odpowiedniego przedstawienia dziejów narodowości wielkoruskiej".

Cytowany tu obszernie artykuł Mychajła Hruszewskiego „Звичайна схема «русскої» історії й справа раціонального укладу історії східного слов'янства" był napisany w 1903 r. Od tego czasu dzieli nas nie tylko kilkanaście dziesięcioleci, ale też nowe próby budowania ideologicznych konstrukcji, mających na celu niwelację oczywistych różnic pomiędzy Ukraińcami a Rosjanami. W ZSRR była to koncepcja Rusi Kijowskiej jako wspólnej kolebki, która miała uzasadniać sowiecką rusyfikację (nie tylko zresztą Ukraińców, ale też Białorusinów). W obecnej, rzekomo szczerze prawosławnej i pobożnej Rosji taką rolę zaczęła pełnić formułka o wspólnym wyjściu z „kąpieli chrztu w Dnieprze" (lub „...w Kijowie"), którą swego czasu spopularyzował prezydent Federacji Rosyjskiej, komentując starania o zawarcie umowy stowarzyszeniowej Ukrainy z Unią Europejską: „Cokolwiek by się nie działo i dokąd by Ukraina nie zmierzała, my i tak kiedyś i gdzieś się spotkamy. Dlaczego? Bo jesteśmy jednym narodem. Dlatego że mamy jedną kąpiel dnieprową..." (UNIAN, 4.09.2013.).

Dzisiaj tę kremlowską mantrę usłyszymy też z ust patriarchy moskiewskiego, przekonującego, że należy głosić „Bożą prawdę, iż jesteśmy rzeczywiście jednym narodem, który wyszedł z kijowskiej kąpieli chrztu" (patriarchia.ru, 20.03.2022.), jak i – chociaż w zupełnie innym kontekście – podlegającego mu metropolity kijowskiego Onufrija: „Narody ukraiński i rosyjski wyszły z dnieprzańskiej chrzcielnej kąpieli i wojna między tymi narodami jest powtórzeniem grzechu Kaina, który z zazdrości zabił własnego brata. Taka wojna nie ma usprawiedliwienia ani dla Boga, ani dla człowieka" (news.church.ua, 24.02.2022.).

eprasa.pl 7cd77cab0b

Dla historyka owa kijowska, dnieprzańska kapiel jest oczywiście spekulatywną figurą retoryczną, zresztą kolejny raz podkreślającą pierwszeństwo Kijowa w sferze życia religijnego na terenach podporządkowanych ruskiej dynastii wielkoksiążęcej, a więc Włodzimierzowi Wielkiemu i jego potomkom. Niezależnie jednak od tego, czy potraktujemy tę formułkę jako metaforę, poprzez którą rosyjscy prominenci *nolens volens* uznają swoją religijną i narodową wtórność wobec naddnieprzańskiej stolicy Rusi-Ukrainy (ewentualnie – niegdysiejszej Rusi i dzisiejszej Ukrainy), czy też jako obmierzły frazes mający uzasadnić imperialne zapędy Moskwy, w żaden sposób nie zmienia ona dziejowych faktów i tendencji. Także tego – dla historyka oczywistego – faktu, że największym wrogiem wszelkiej deklarowanej z Moskwy lub Petersburga jedności zawsze okazywała się sama Rosja. Bowiem przez jej elitę polityczną słowo 'jedność' niezależnie od epoki historycznej i ustroju jest rozumiane jako podporządkowanie moskiewskiemu autokratyzmowi i autorytaryzmowi (zamordyzmowi – mówiąc kolokwialnie), coraz to zakuwającemu w ideologiczne kajdany zarówno życie społeczne, jak i religijne.

Próbą pokazania w sposób maksymalnie dostępny procesu prowadzącego do stworzenia państwa, w którym do dziś króluje przemoc władzy wobec społeczeństwa i agresja wobec sąsiadów (przez to społeczeństwo na ogół wspierana – własnym kosztem!), jest prezentowany tu artykuł Walerija Prymosta „Edyp Zaleski. Epilog". Został on opublikowany w lipcu 2014 r., a więc w momencie, gdy po wiosennej aneksji Krymu nabierała rozmachu rosyjska wojna hybrydowa w przemysłowych rejonach obwodu donieckiego i łuhańskiego. Tekst jest więc z potrzeby chwili, nie akademicki – nieco nawet literacki, lecz trafnie wskazuje na te wydarzenia i zjawiska, na które powinniśmy zwrócić uwagę, próbując zrozumieć korzenie swoistego rosyjskiego przekleństwa. Przekleństwa, przez które sami Moskwicini-Rosjanie nigdy nie mogli żyć po ludzku – w swobodzie i dobrobycie, który powinna im zapewnić rozległość kraju, a więc i obfitość bogactw, zaś ich sąsiedzi – żyć w spokoju. Szerzej problemy kształtowania się rosyjskiej państwowości oraz stosunków rosyjsko-ukraińskich kijowski pisarz omówił w dwutomowym wydaniu „Едіп Московський (Нариси історії росіян)", które ukazało się w 2016 roku (jego główna część miała być napisana w przededniu Rewolucji Godności, a więc przed końcem 2013 roku). Tytuł, zarówno artykułu, jak i książki, nawiązując do antycznej tragedii greckiej, podkreśla symboliczny moskiewski kompleks wobec ukraińskiego Kijowa, przez uczonego mnicha-dziejopisarza Nestora z Monasteru Peczerskiego mianowanego „macierzą grodów ruskich".

Formuła ta, ogłoszona przez Nestora na początku XII w., odzwierciedlała ówczesną sytuację – centralną polityczną i religijno-kulturalną rolę grodu nad Dnieprem, jak też fakt, że historia Kijowa i ówczesnych Ukraińców, czyli Rusinów, z powodzeniem mogłaby się nadal toczyć bez tych, wówczas dopiero co kolonizowanych i zagospodarowywanych zaleskich peryferii, podczas gdy sytuacja odwrotna była niemożliwa. W skrajnie zideologizowanym światopoglądzie elity intelektualnej Państwa Moskiewskiego i jego późniejszych wcieleń – aż po współczesną Federację Rosyjską (RF) – produkcja coraz to nowych uzasadnień dla manii własnej wielkości (kompleksu chyba najgorszego z możliwych dla każdego narodu), łączy się więc z nieprzepartym dążeniem do przywłaszczenia całej ruskiej przeszłości – wpojenia światu, że Rosja to Ruś, tylko że bardziej współczesna. No i jeszcze większa!

Zaklinania o „wspólnej kąpieli", „jednym narodzie" i tym podobne manipulacje nie są jednak w stanie zmienić faktu, że pomimo obecności w przeszłości i teraźniejszości rosyjskiej wielu elementów kijowskiego pochodzenia (oczywiście po suzdalsko-moskiewsku przeinaczonych), drogi naddnieprzańskiego centrum Ziemi Ruskiej (tak Nestor i inni latopisarze nazywali państwo wielkich książąt kijowskich) i jej zaleskich peryferii prowadzą w całkowicie odmiennych kierunkach. A dzisiaj dodatkowo pomiędzy nimi leży linia frontu, rujnowane ukraińskie miasta i mogiły dziesiątek tysięcy ich mieszkańców.

Rusko-ukraińskie i moskiewsko-rosyjskie dzieje mają pewną analogię w powstaniu „Ameryki", czyli USA – przesiedleńcy z Anglii stworzyli, wprawdzie nie za Lasem Debriańskim, ale za Atlantykiem szereg osad, które zaczęto zwać Nową Anglią i które z czasem zaczęły swój niezależny byt polityczny. Jest jednak między nimi diametralna różnica, przy czym fakt, że USA nie miały nigdy ciągot do podporządkowania sobie Wysp Brytyjskich, wcale nie jest najważniejszy. Główna różnica polega na tym, że Rosja w sensie stosunków społecznych i politycznych była i pozostała anty-Ameryką. Anty-Ukrainą zresztą też, bo chociaż w XX-wiecznej Rosji były epizody mogące stać się początkiem drogi do budowania demokratycznego państwa prawa – po upadku caratu (zaledwie kilkumiesięczny!) i po upadku ZSRR (w istocie niewiele dłuższy), oba zakończyły się „po zalesku" – stoczeniem w otchłań. A że Zalesie od wieków stoi nie tylko gwałtem, ale też kłamstwem, z jej dna nadal można usłyszeć nawoływania, mające przekonać Ukrainę, aby ona też w tę piekielną czeluść skoczyła.

Nie ma oczywiście sensu, aby analizować twórczość obecnych rosyjskich propagandystów, którzy nie ustają w płodzeniu i upublicznianiu coraz to nowych pomysłów dotyczących historii oraz współczesności Rosji i Ukrainy. Ich celem nie jest bowiem dążenie do pokazania obrazu jak najbardziej zbliżonego do prawdy, a wręcz przeciwnie – jego wypaczanie w dążeniu do usprawiedliwiania zbrodniczych aktów rosyjskiej agresji, mających miejsce w Ukrainie już od 2014 roku. W ciągu ostatnich miesięcy w tej dziedzinie osiągnięty został najwyższy poziom zaangażowania i perfekcji, albowiem trudno chyba znaleźć zbrodnię w stosunku do ukraińskich żołnierzy i cywilów, której armia rosyjska by nie popełniła. Stąd też głównym oponentem i recenzentem kremlowskiej narracji są w tej chwili Siły Zbrojne Ukrainy i wspierające je społeczeństwo ukraińskie, a także te społeczeństwa, w których również ceni się wartości, cenę krwi bronione na ukraińskich polach i stepach. O ile jednak państwo mające swe stolice w Moskwie lub Petersburgu u schyłku XVIII w. wkroczyło bezpośrednio także w nasze lokalne dzieje *nad Buhom i Narwoju*, powinniśmy podjąć trud, aby zrozumieć skutki, jakie ta „wizyta" przyniosła dla naszej współczesności. Na początek przeczytajmy tekst o zaleskim Edypie, bo pokazuje on genezę problemów, które nadal wynurzają się z nie przezwyciężonej – zalesko-suzdalskiej, moskiewskiej, imperialnej i sowieckiej – przeszłości. To przez nią sięgający po władzę na Kremlu wcześniej czy później stają się zbrodniarzami, zaś ich poddani – lekceważonymi i pogardzanymi ofiarami bezprawia, a potem wspólnikami zbrodni i mięsem armatnim...

Jurij HAWRYLUK

eprasa.pl 7cd77cab0b

Edyp Zaleski. Epilog

W średniowieczu dla Kijowa to było Zalesie – gdy spojrzymy z Rusi na północny wschód. Z biegiem czasu Zalesie zmieniło nazwę, podbiło nowe ziemie, dotarło do mórz i wysunęło pretensje do panowania nad światem. Przeniknęło do Kijowa i przestało być przez nas postrzegane jako Zalesie. To, czy Ukraina dzisiaj przetrwa, zależy od tego, jak szybko pozbędziemy się naszego „zalesiaństwa".

Zalesie jako alfa i omega

Początkowo Zalesie zamieszkiwały ludy ugrofińskie. Następnie było stopniowo kolonizowane przez niewielkie grupy ludności słowiańskiej, przybywające z różnych miejsc i z różnych powodów. Bezrolni chłopi spod Smoleńska, uparci poganie z okolic Nowogrodu, buntowniczy i niepokorni Wiatycze, umęczeni najazdami połowieckimi perejasławianie, a także rolnicy z Naddnieprza – wszyscy przybywali tu ze swoimi poglądami na życie, oczekiwaniami, zwyczajami, tworząc na bezkresnych przestrzeniach Zalesia osobliwy konglomerat etniczno-kulturowy. Mieli wszystko, aby opanować tę nieprzyjazną krainę: odwagę, awanturniczość, poświęcenie i odrobinę szaleństwa – z wyjątkiem jedności, ponieważ zbyt się różnili. Było logiczne, że władza nie mogła tego nie wykorzystać. W Zalesiu książę miał władzę absolutną, nieograniczoną żadnymi tradycyjnymi instytucjami, takimi jak wiec czy dawne wolności. Bojarzy i wojowie przybyli tu z woli księcia i byli całkowicie zależni od jego łaski.

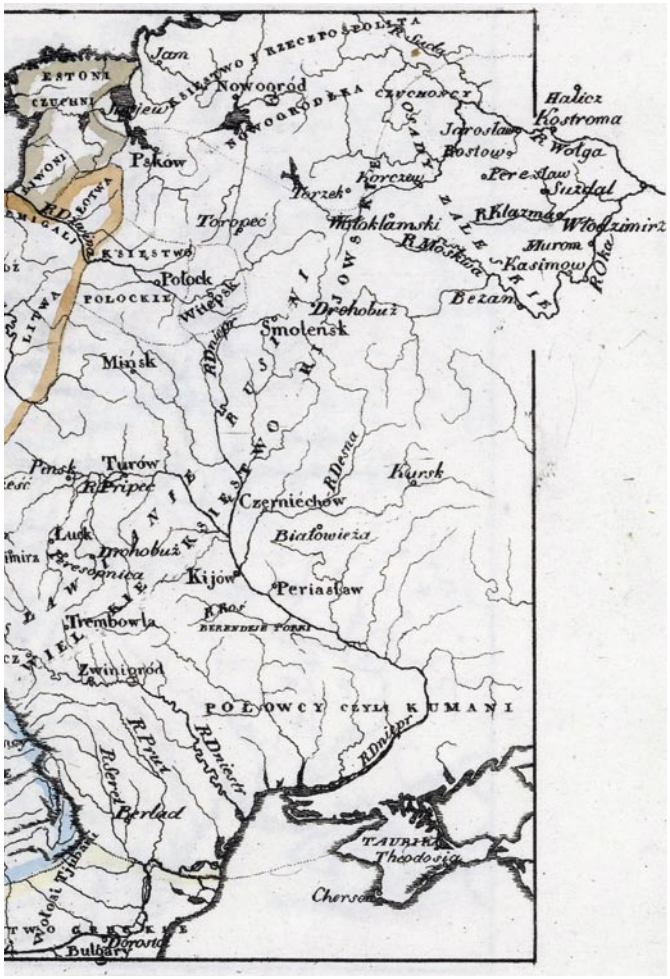
Kolonizatorzy szybko zdali sobie sprawę, że zbawcze są trzy rzeczy: jedność wobec wrogiego otoczenia, absolutna władza przywódcy oraz sojusz z Cerkwią, zdolną zamienić w przyjaciół wrogów kryjących się w gąszczach. Dlatego ta ostatnia mogła być reprezentowana na Zalesiu przez dwie kategorie duchownych: głupców i fanatyków. Bo któż inny pchałby się w te leśne chaszcze, aby nawracać pogan?

Warunki klimatyczne i ekonomiczne, życie w małych wsiach otoczonych głuchymi lasami dyktowały mieszkańcom Zalesia specyficzny tryb życia, radykalnie odmienny od reguł typowych dla południa i zachodu Rusi. Ubogie gleby oznaczały słabe zbiory, a co za tym idzie większą rolę dodatkowych źródeł pożywienia: myślistwa, rybołówstwa i zbieractwa. Kompleks gospodarczy był więc archaiczny, nastawiony nie na *produkcję*, ale na *zdobycz*. Małe grupy osadników postrzegały otaczający ich świat jako źródło tej ostatniej i przy najmniejszych trudnościach były gotowe porzucić wszystko i ruszać dalej. Oznaczało to z jednej strony zacofane formy gospodarowania i prymitywne konstrukcje społeczne, z drugiej – bezwarunkowe podporządkowanie się „starszemu" wraz ze świadomością wspólnotową i kolektywistyczną.

Jeśli w bezkresnych lasach jest tak wiele rzeczy: bogactwa i niebezpieczeństwa, to kto by pomyślał o uratowaniu czegoś? „Jeden w polu to nie wojownik", a zespół – może wszystko. Niska wartość jednostki prowadziła do marnotrawienia ludzkiego życia.

Bogata Moskowia

Szalone marnotrawienie wszystkiego – drzewa i soboli, czasu i wysiłku, talentów i krwi. Mamy tego niezliczone przykłady z historii moskiewskiej – rosyjskiej – sowieckiej: w budownictwie, na wojnie, w sztuce, w administracji publicznej. Ta cywilizacja jest przyzwyczajona do szastania bogactwem na prawo i lewo, absolutnie bez zastanowienia się nad konsekwencjami, bo gdzieś tam jest jeszcze dużo wszystkiego! Na nasze życie wystarczy! A cudza oszczędność, skromność, staranność i perfekcjonizm wydają się śmieszne i drażnią. Więc chce się przyjść i wszystko rozrzucić, zepsuć, zapaskudzić, by było po naszemu!

„Osady Zaleskie", czyli rdzeń przyszłej Moskwy-Rosji na mapie „Atlasu do dziejów polskich z dwunastu krajobrazów złożonego" Joachima Lelewela (Warszawa, po 1830 r.).

Zalesie, Ziemia Zaleska – średniowieczne nazwy regionu historycznego w międzyrzeczu Wołgi i Oki, który od jądra Ziemi Ruskiej (Kijów, Czernihów) oddzielały nieprzebyte Lasy Briańskie (pierwotnie Debriańskie – od słowa *debry*, czyli gęste zarośla, głusza). Od ok. 988 r., gdy wieki książę kijowski Włodzimierz osadził tu swego syna Jarosława (Mądrego), obszar Zalesia, przez późniejszą historiografię rosyjską nazwany Rusią Północno-Zachodnią, stanowił peryferyjną włość (jednostkę terytorialną) Państwa Kijowskiego. Jej centralnymi grodami (książęcymi stolicami – od słowa *stoł*, czyli tron) były kolejno Rostów (do 1125 r.), Suzdal, zaś od 1157 r. Włodzimierz (inaczej Włodzimierz Zaleski, Włodzimierz na Klaźmie), potem centralne miejsce zajęła Moskwa, która powstała nad rzeką o tej samej nazwie.

eprasa.pl 7cd77cab0b

Kolejne następstwo warunków naturalnych to, oczywiście, prowincjonalizm. Ze względu na położenie geograficzne Zalesie znajdowało się w dużej odległości od każdego z ówczesnych ośrodków cywilizacyjnych. Nawet do ruskiego Kijowa, Połocka czy Nowogrodu trzeba było długo przedzierać się rzekami i przez gęste lasy (bo to przecież Zalesie!). O trwałych więzach z Europą, Bizancjum czy Chinami można było tylko pomarzyć. A wraz z upadkiem imperium Rusi i późniejszym przybyciem Tatarów także te słabe więzi ze światem zostały ostatecznie zerwane.

Skupione na sobie i Złotej Ordzie Zalesie ciągle gotowało się we własnym sosie, coraz bardziej oddając się ulubionej rozrywce samotnych ludzi: narcyzmowi i bliskim kontaktom z lustrem. To oderwanie od świata zafundowało mu dwa problemy.

Pierwszy to zacofanie. Moskowia – Rosja – ZSRR zawsze nadrabia zaległości, zawsze znajduje się w sytuacji, gdy własna wiedza i umiejętności po raz kolejny nie są w stanie sprostać wymogom czasu, gdy katastroficznie brakuje ludzi wykształconych. W kółko trzeba kupować (lub zdobywać na wojnie albo kraść) cudzą technologię i zapraszać zagranicznych specjalistów. I ta sytuacja powtarza się z pokolenia na pokolenie.

Mamy zatem naród żyjący w archaicznych stosunkach społecznych, od urodzenia przyzwyczajony do trzymania się razem i do bezwzględnego posłuszeństwa „starszemu". Naród, który nienawidzi i gardzi wszystkim, co obce, ale osiągnięcia innych ludzi chętnie weźmie jako swoją zdobycz. Naród okrutny dla słabych, ale czczący silnych, nawet swoich oprawców; łatwy do zmobilizowania, wytrzymały, obojętny na cierpienia własne i innych, porywczy, zły, zdradziecki, hulaszczy i nie dbający o jutro.

Mieć taki naród za sąsiada to kłopot. Za przyjaciela – uciążliwość. Za wroga – niebezpieczeństwo.

Przyjrzyjcie się współczesnej Rosji, a poznacie w niej – mocarstwowej, gazpromowskiej i jądrowej – te same małe społeczności Zalesia, z których wyrosło Księstwo Moskiewskie, Carstwo Moskiewskie, Imperium Rosyjskie i ZSRR. Ponieważ korzenie jej mentalności tkwią właśnie tam.

Tatarzy nie są winni

To wcale nie Tatarzy uczynili ten naród właśnie takim. Żadni Tatarzy na świecie nie byliby w stanie tego zrobić. To po prostu późniejsze próby samousprawiedliwienia się w stylu Karamzina: rzekomo wszyscyśmy tacy piękni i wspaniali, ale przyszli wredni Tatarzy i nauczyli nas złych rzeczy.

To na bazie organizacji społeczeństwa Zalesia powstało państwo, które rosyjscy historycy nazywają „tiahłym" (służebnym). W nim człowiek musi „służyć" władcy tak bardzo, jak tylko może, z pełnym oddaniem i bez żadnych zobowiązań ze strony tego ostatniego. „Służyć" musiał każdy – od bojarów po chołopów (niewolnych), tylko ich służba była różna. W swojej „tiahłości" i braku praw wszyscy oni byli równi przed samodzierżcą. Takie osobliwe zaleskie *égalité*!

Pozorne podobieństwo tego systemu moskiewskiego do tatarskiego dawało pretekst do oskarżania Złotej Ordy o ustanowienie państwa „tiahłego" w Moskowii. Jednak to nie Tatarzy przybyli do Zalesia i przynieśli ze sobą „tiahłost'", ale Tatarzy przyszli do Zalesia, bo tam już ta „tiahłost'" istniała (chociaż może jeszcze nie w swojej ostatecznej formie). Tatarzy przecież uzyskali zwierzchność nad trzema grodami ruskiego centrum (Kijów, Czernihów, Perejasław) i nad Księstwem Halicko-Wołyńskim, ale państwo „tiahłe" tam się nie pojawiło...

„Tiahłost'" dawała państwu niebywałą spójność, zdolność koncentracji ludzkich wysiłków na jednym strategicznym zadaniu – bez dyskusji i zwlekania. Ale to pozbawiało je inicjatywy społecznej i gospodarczej. Bo jeśli cała władza i cała mądrość pochodzi tylko z góry, a reszta ma „nie mądrzyć się", to kto chce ryzykować głową? Głową – bo życie ludzkie w „tiahłym" państwie ma nieporównywalnie małą wartość, a porządki są okrutne.

W Europie głównym źródłem bogactwa była ludzka inicjatywa. Logiczne więc, że swoją wartość ekonomiczną ci aktywni ludzie w końcu przekształcili we władzę polityczną. A w Rosji głównym źródłem dochodów władzy były surowce naturalne: sobole, potem drewno i złoto, następnie ropa i gaz. Wartość ludzi dla skarbu państwa była minimalna: musieli wyżywić i wyposażyć armię potrzebną, aby zdobyć nowe zasoby i chronić stare. Jeśli brakuje chleba i broni, można je kupić za te właśnie futra, złoto lub ropę naftową. A także idee, technologie, specjalistów i wszystko, czego się tylko zapragnie. Dlatego ludzie kreatywni i pracowici nie stali się w Rosji wartością ekonomiczną, zaś naród nie zdobył władzy politycznej. To jest główna różnica między *twórczą* cywilizacją Zachodu a *zdobywczym* „russkim mirem" (rosyjskim światem).

A teraz wyobraźcie sobie, jakie środowisko religijne powinno obsługiwać taki „russkij mir" i jaka selekcja została dokonana wśród duchownych pomiędzy czasami św. Włodzimierza (979-1015), a panowaniem Wasyla Ociemniałego (1425-1462), gdy ukształtowały się intelektualne i moralne formy rosyjskiego prawosławia, które praktycznie bez zmian przetrwały do naszych dni.

Oświata – to od Złego. Podobnie jak talent, indywidualizm, wolność. Ani Franciszek z Asyżu, ani Franciszek Skoryna nie mogli pojawić się na gruncie moskiewskim – tacy nie są tu potrzebni. Prawosławie moskiewskie wymaga od swoich wiernych posłuszeństwa i poświęcenia, które przeplatają się z okrucieństwem zarówno wobec obcych, jak i kochających wolność. Nie wyróżniać się, ale przyjąć cierpienie – za wiarę, cara i Ojczyznę.

Dlatego prawosławie moskiewskie jest organiczną częścią „tiahłego" państwa. Duchowni służą samodzierżcy tak samo jak bojarzy, dworianie czy chołopi. Każdym na swoim miejscu pracy.

Wszyscy ludzie w państwie – podporządkowują się wielkiemu księciu moskiewskiemu bezwarunkowo, jak niewolnicy. Także cała ziemia w państwie należy do niego bezwarunkowo i bez żadnych zastrzeżeń. I nie ma dla władcy żadnych zasad i nakazów, gdyż jest on samodzierżcą. Nie ma też stosunków opartych na umowie, nie ma wzajemnych zobowiązań, ani nawet najmizerniejszego kodeksu honorowego. Niczego. Ponieważ kodeks honorowy wymaga praw. A tych w Moskwie po prostu nie było. Wszyscy byli całkowicie zależni od woli władcy.

To właśnie ten system – samowładna swawola – wychowuje niezwykły gatunek ludzi. Ludzi, którzy dopuszczają się ohydnych czynów i nie odczuwają wyrzutów sumienia, bo przecież wykonują polecenia pomazańca Bożego.

eprasa.pl 7cd77cab0b

Przedstawiciele XVI-wiecznego moskiewskiego establishmentu na zachodnioeuropejskiej grafice przedstawiającej przybyłe w 1576 roku do Regensburga (Ratyzbony) poselstwo od wielkiego księcia moskiewskiego Iwana Wasilewicza (Groźnego) do cesarza rzymskiego narodu niemieckiego Maksymiliana II (szósty z idących niesie list uwierzytelniający z pieczęcią, dalsze osoby mają w rękach dary w postaci owiniętych tkaniną wiązek sobolich futer). Bibliothek der Universität Zürich.

Myślicie, że ten samodzierżawny konstrukt został przyniesiony do Zalesia przez Ordę? Nie! Na długo przed Mongołami pierwszy wielki książę włodzimierski Andriej Bogolubski otoczył się „miłostnikami" – ludźmi, którym oddał ziemie w warunkowe posiadanie i którzy w związku z tym całkowicie od niego zależeli (*miłostynia = jałmużna – Red.*). To właśnie on stworzył prototyp systemu politycznego, który w takiej czy innej formie istnieje w Rosji nadal. Jak powiedział o nim Wasilij Kluczewski: „W osobie księcia Andrzeja po raz pierwszy na scenie historycznej pojawił się Wielkorus". Kanonizacja Andrieja Bogolubskiego przez Rosyjską Cerkiew Prawosławną, dokonana za panowania Piotra I (w 1702 roku), ma wymiar symboliczny. Pierwszy imperator zademonstrował ciągłość swojej polityki z działaniami „pierwszego Wielkorusa".

To właśnie wewnętrzna struktura Zalesia stymulowała umacnianie się pionu władzy. To nie przypadek, że w XIII wieku właśnie tutaj pojawiło się „Molenije Daniiła Zatocznika" (Suplika Daniela Więźnia), prawdziwy hymn pochwalny dla władzy książęcej. Książę porównywany jest do ojca i do Boga: jak ptaki nie sieją, ani nie orzą, licząc na miłosierdzie Boże, „tak my, mój władco, pragniemy Twego miłosierdzia". Tak właśnie po raz pierwszy została wyrażona nadal aktualna formuła wielkorosyjska: do diabła z nią, z gospodarką, byleby pion władzy był silny!

Orda przyszła do Zalesia „na gotowe". Okazało się ono jedynym ruskim regionem, który był już wzięty w potrzebne jej okowy. Dlatego tak szybko nastąpiło porozumienie. Od Ordy Moskowia wzięła tylko dwie rzeczy: „Niebiański mandat" (poczucie misji planetarnej) i godność „Cara Wszechświata" (którą car moskiewski odziedziczył po upadku ostatniego chana). Od Rusi otrzymała ona pełny europejski pakiet cywilizacyjny, ale wykorzystała tylko formę, wypełniając ją swoją *azjatycką* treścią.

Kompleks Edypa

Nabrawszy sił, moskiewski Edyp zabił swojego ojca – Ordę i zgwałcił matkę – Ruś. I ruszył naprzód, wierząc, że teraz cały świat należy do niego. A potem wszystko rozwijało się jak najbardziej logicznie. Psychologia społeczności zagubionej w głębi ugrofińskiej meriańskiej puszczy najpierw zrodziła koncepcję „Świętej Rusi", potem – otoczonej wrogami „ojczyzny robotników i chłopów" (*lub „ojczyzny światowego proletariatu" – Red.*), a teraz – „russkiego mira". Wyobrażenie o swojej wyjątkowości zrodziło ideę „Trzeciego Rzymu" i moralnie uzasadniało pogardę dla oświaty oraz ekspansję polityczną i kulturową.

Oparty na szukaniu zdobyczy charakter gospodarki zapewnił Rosji dożywotnie dochody z surowców – niezależnie od tego, czy sprzedaje ona futra, czy jest „światową stacją benzynową". To z kolei gwarantuje jej, że zawsze „dogania" Zachód i nigdy go nie dogoni. Bo zdobyć można tylko to, co gdzieś ktoś już stworzył. Rosja, jak zdradliwy rab (niewolnik), zdobywa co tylko może na Zachodzie i jednocześnie zaciekle ten Zachód nienawidzi, za jego prymat.

Tak jest wcale nie dlatego, że Rosjanie nie płodzą epokowych idei. To dlatego, że te idee nie są w Rosji komukolwiek potrzebne. Od czasów Andrieja Bogolubskiego i Wasilija Ociemniałego archaiczna i nieprzyjazna społeczność nadal prowadzi gospodarkę zdobywczą i czuje się otoczona przez wrogów.

Zachód coraz głębiej wnika w nieznane głębie postindustrialnego Jutra, zbudowanego na indywidualizmie: indywidualizmie kreatywności, komunikacji, stylu życia, gustów i wartości. Nasz świat z roku na rok staje się coraz bardziej indywidualistyczny i kreatywny. Ni do jednego, ni do drugiego Rosja nie jest gotowa. Przez prawie tysiąclecie swojego istnienia konsekwentnie walczyła ona z indywidualizmem i kreatywnością – albo z obrzydliwymi przejawami „bezbożnego łaciństwa", albo ze „szczerzącym zęby kapitalizmem", albo z „Giejropą". Świat wkracza w erę zupełnie obcą Rosji i kategorycznie niezgodną z całą jej narodową mentalnością.

Nie liczcie więc na nowy „wielki wzrost" Imperium. Nie będzie go. Rosja nadal będzie istniała jako „dodatek surowcowy" – tak długo jak nie skończą się surowce, nie spadną ich ceny lub nie pojawią się nowe technologie i popyt na surowce zniknie. A potem umrze.

Ogromna tragedia Ukrainy polega na tym, że dziś i ona nosi w sobie tę rosyjską klątwę. Zbyt długo „byliśmy Rosjanami" – żyliśmy według ich praw,

eprasa.pl 7cd77cab0b

myśląc ich mózgami i rozmawiając ich językiem. Kiedyś pokazaliśmy im szlak do odległego Zalesia. A potem oni sprawili, że staliśmy się do nich podobni.

Staliśmy się częścią ich zdobywczej, kolektywistycznej cywilizacji. Więc także aktywnie nienawidzimy każdego, kto wyróżnia się z naszych szeregów: rozumem, sercem, duchem. Też szukamy sobie samodzierżcy, „ojca rodzonego", który „od Boga", a zatem *a priori* lepiej od nas („szarych i ubogich") wie, jak mamy żyć.

Nadal żyjemy po rosyjsku, mówimy po rosyjsku, obchodzimy rosyjskie święta, słuchamy rosyjskiej muzyki i oglądamy rosyjski chłam w telewizji.

Dziś Rosjanie patrzą na Stany Zjednoczone, tam trzymają swoje oszczędności, korzystają z amerykańskich pieniędzy i naśladują tamtejszy sposób życia. A my? Na Rosję? Czym ona jest dla nas teraz? Wiecznie „druga", wiecznie „doganiająca". Nie może być dla nas autorytetem ani w sferze intelektualnej, ani w kulturalnej, ani w technicznej. Ona już nawet nie może nas podbić i dokonać ludobójstwa jak kiedyś.

Po jakiego więc diabła cały czas się na nią oglądamy?

Pozbyć się jarzma

Naszą tragedią jest to, że po tak długim przebywaniu obok Rosji zaraziliśmy się jej bolączkami. W przeszłości mieliśmy to, czego ona z definicji była pozbawiona: sławne pochodzenie, dumne imię, wolność, wysoką kulturę, wewnętrzną harmonię, spokój ducha i dobrobyt. Byliśmy przyczyną rosyjskiego szaleństwa, Rosja długo i boleśnie „chorowała na Ukrainę".

A w czasach Breżniewa to już my ostatecznie „dostaliśmy bzika" unisono z Rosjanami. I dzisiaj bardziej niż kiedykolwiek cierpimy na „rosyjską chorobę". Bo choroby i kompleksy są najbardziej widoczne na peryferiach – a my byliśmy peryferiami ZSRR. Na obrzeżach imperiów zawsze rządzą najgorsi urzędnicy z centrum lub najwięksi niegodziwcy-kolaboranci. Na początku lat 90. u steru naszego państwa stali ludzie, którzy byli zarówno jednym, jak i drugim. Najbardziej ograniczona i chciwa nomenklatura, najbardziej archaiczne reguły gry, najbardziej skostniała sztampa, najbardziej upokarzające autochtonów stereotypy – oto los imperialnych peryferii. Dostaliśmy to wszystko w pełnym zakresie.

A dzisiaj cierpimy na „rosyjską chorobę": też mamy rozdwojenie jaźni; jesteśmy jednocześnie i Ukraińcami, i Rosjanami, i ludźmi Zachodu, i Euroazjatami, i socjalistami, i liberałami, i demokratami, i zwolennikami wodzostwa. I wszystkie te części w żaden sposób nie mogą się nawzajem porozumieć.

Pamiętamy, że Rosja nas niszczyła, morzyła głodem, uciskała i upokarzała. A jednocześnie kochamy ją jako „braterski kraj". Jej przybycie na nasze ziemie historycznie oznaczało, że zostaliśmy z powrotem odrzuceni na odległe tyły cywilizowanych narodów. I jednocześnie ktoś na poważnie spodziewa się, że nowe rosyjskie „nadejście" pomoże nam dogonić Zachód?

Dziś Rosja znajduje się w globalnym impasie strategicznym, w ślepym zaułku. Po rozpadzie ZSRR nie tylko zmieniła formę rządów i straciła część prowincji, bo przegrała z Zachodem w globalnej konfrontacji cywilizacyjnej. Były dwa podejścia, dwie koncepcje: *kreatywna* i *zdobywcza*. Zdobywcza zaznała krachu.

Rosja jest tak zorganizowana (jak każdy projekt zdobywczy), że działa w sposób ekstensywny, przez ciągłe rozszerzanie się – obojętnie w jakiej formie. Zatrzymanie ekspansji oznacza koniec. System zaczyna pożerać sam siebie.

Ślepy Edyp, nie widząc drogi, podąża w przepaść. Za nim – zbrodnie, przed nim – śmierć. Ukraina jest dziś jedynym ratunkiem dla Rosji. Imperium Rosyjskie umiera: demograficznie – dlatego potrzebuje milionów Ukraińców; ekonomicznie – dlatego potrzebuje ukraińskich zasobów; ideologicznie – dlatego potrzebuje książęcego Kijowa (nie Krymu!) i nowych zwycięstw. Powodów, dla których Rosja chce nas połknąć, jest mnóstwo. I nie ma żadnego, z powodu którego chciałaby naszego rozkwitu. Więc żeby przetrwać, musimy Rosję z siebie wyżąć, kropla po kropli. Dopiero wtedy skończy się ten – trwający tysiąc lat – koszmar.

9 lipca 2014 roku

Walerij PRYMOST

Oryginalny tekst: Валерій Примост, Едін Заліський. Епілог – „Український тиждень", Київ, 2014, № 27, dostępny pod adresem: https://tyzhden.ua/World/113650

Олексій, зараз воюючий у 93-ій ОМБр «Холодний Яр» показує добряче побиту ворожими снарядами позицію. Чутно звуки, як працює наша артилерія. «Уся лісосмуга тут покошена від вибухів та обстрілів. Ось приліт поруч з окопом. Я тоді був на іншій позиції. Найбільше сюди прилітало у червні, коли ворог був за пів кілометри від нас. Зараз ми відкинули окупантів на багато кілометрів».

У цивільному житті Олексій був учителем історії. «Трішки працював за спеціальністю. До великої війни готував дітей до ЗНО. Зараз також спілкуюся зі своїми учнями. Я знав, що почнеться така повномасштабна війна. З точки зору української історії війна в нас іде з 1169 року, коли Володимиро-Суздальський князь Андрій Боголюбський розграбував та спалив Київ. Саме з цього часу йде наша багатовікова боротьба українського народу проти московських окупантів. Я впевнений, що ми переможемо, бо ми у себе вдома. Ми не заходили у Ростовську область, не піднімали там жовто-блакитні прапори. Потрібна тільки віра в перемогу та терпіння. І щоб кожен щось робив задля перемоги».

Анна Рибакова, 3 серпня 2022 р.

Oleksij, żołnierz 93 Brygady „Chołodnyj Jar", w cywilu nauczyciel historii: „Byłem przekonany, że dojdzie do wojny w pełnym wymiarze. W ukraińskiej perspektywie dziejowej wojna trwa od 1169 r., gdy włodzimiersko-suzdalski książę Andrej Bogolubski dokonał grabieży i spalenia Kijowa. Jestem pewien, że zwyciężymy. Potrzeba tylko wiary i cierpliwości. I żeby każdy coś zrobił dla zwycięstwa.

eprasa.pl 7cd77cab0b

Данило Сафронов: Усе просто — ми або переможемо, або загинемо

Колись давно, у 2008 році, і мої старі друзі підтвердять мої слова, я сказав, що війна в Україні буде і що почнеться вона з Криму. Це було, до речі, також у Криму, у розпал чудового свята – Джаз Фестиваль Коктебель. Тоді ця думка виникла не як якесь пророцтво, а як результат мого спілкування, напередодні, з трьома хлопцями та двома дівчатами з Москви. Ми випадково опинилися за одним столиком у кафе «Зодіак», сміялися, жартували, розповідали анекдоти та пили огидний коньяк «Коктебель».

З першого погляду, це були досить ерудовані молоді люди, але в певний момент хтось зачепив тему Криму та України і пішло! Ні, я не сперечався, я слухав. Сперечатися було неможливо, оскільки все, що вони говорили, було абсолютно абсурдним. Імперський шовінізм з неприхованою зневагою до України, як до самостійної країни, ставлення до нас, як до власності, настільки мене вразили, що я буквально не знав, як на це реагувати. І це маячня була колективною. Вони всі, як один, верзли це наче ціла палата божевільних – аргументовано та впевнено.

Можливо, хтось із них десь тут, зараз, зовсім поруч, недалеко від мене?

Сіверодонецьк, Сіверськ, Бахмут, Лисичанськ... Це все деякі місця моєї особистої війни. Особистої тому, що присутність у них, а так само як і в багатьох інших точках нашої палаючої землі, це мій індивідуальний внесок у перемогу над ордою.

Я пішов на фронт з двох основних причин: із-за потрібності в мені тут, як у фахівці медичного профілю, та другої – мені самому необхідно було пройти через війну, щоб зрозуміти все це пекло із середини, зрозуміти людей, он там, у лісочку навпроти, частина з яких, можливо, слухала поряд зі мною у дві тисячі восьмому році чудовий джаз.

І я зрозумів. Я зрозумів, що нема в них відповіді на питання «навіщо»? Це просто війна на знищення. Так, на знищення всього українського народу. Саме так тому, що інших завдань у них немає. Немає фактичної політичної мети. А у кожної війни зазвичай вона є. А тут немає. Вони просто прийшли нас вбити. Усіх. Дивлячись на результати їхньої присутності в зонах окупації, на способи ведення бойових дій, це абсолютно очевидно.

Тому усе просто – ми або переможемо, або загинемо.

(22 травня 2022 року)

Зійшло Сонце України! Війна все змінила. Особливо для нас, тих, хто переможе в ній. Для тих, хто боронить рідну землю, та допомагає, для тих, хто загинув, та для тих, хто буде жити після перемоги.

У перемозі я абсолютно впевнений. Те, що мало сформуватися як Україна і тут, у фізичному шарі відображено у вигляді української державності, вже сформовано, причому в неймовірно короткий термін. Ми стали нацією! Стали структурою з пуповиною, закріпленою на Небі назавжди.

Та Темрява, яка рушила на нас війною, навпаки, все втратила, як втратили свої душі всі, хто з цим пов'язаний. Ця війна – їхня агонія. Я бачу, як десь там, високо і глибоко – від цієї похмурої Хімери відпадають цілі шматки, як вже лопнув її стрижень.

Я надто матеріальний, щоб писати про те, що я не відчуваю та не бачу, але все це я бачу дуже ясно! Всі ми здобули зв'язок зі своєю спільною Душею. Відтепер усі ми – єдине сильне ціле на Небі та на Землі.

(17 березня 2022 р.)

Коли взимку 2015-го ми з хлопцями поїхали добровольцями на фронт, більшість знайомих, рідних та друзів дивилися на нас як на диваків. Перебуваючи в різних місцях зони бойових дій, ми поступово формували з переживаних подій війни нове особисте сприйняття.

Для нас, що проходили крізь все це фізично, питання повномасштабного вторгнення в контексті «буде чи не буде», абсолютно тоді не стояло. Ми вважали, що воно однозначно буде та їхали на війну, а не в АТО. Але на той момент повномасштабної війни на щастя не відбулося, ми повернулися додому і знову стали жити звичайним життям. Оточуючі дивилися на нас поблажливо, і з батьківською мудрістю, мовляв – ну що, погралися у війну? Добре, що хоч вас не прибило там, дурнів...

Пережите тоді мене так і не залишило. Час від часу мені мерехтіла війна, зруйновані міста та вбиті люди. Я списував свої прозріння страшного майбутнього на екстраполювання минулих переживань. При цьому я працював, розвивався та ставав успішним.

Головне, щоб усі були живі...

Коли приходить ворог, людям, «що й мухи би не скривдили», доводиться брати зброю та стріляти в загарбників. Лікар, що – чи покликаний військовим відомством, чи за покликом душі – йде на фронт, надалі має залишатися рятівником життя, навіть якщо носить камуфляж, зброю та кевларову каску. На фронті з московськими ординцями лікарем, до речі, бути не менше небезпечно ніж піхотинцем, адже – цитуючи одного з медиків 24-тої окремої механізованої бригади імені короля Данила – «росіяни не мають честі, у них не існує правил війни. По моїй маркованій хрестами машині стріляли з танку» (ще одна причина, що про «росармію» важко писати іншими словами ніж: орда, безчесна гидота, чи – їхньою ж мовою – мразь). Захисником життя на полі бою став також лікар вищої категорії Данило Сафронов, у мирний час провідний спеціаліст однієї з клінік Харкова та доцент кафедри хірургії медичного факультету Харківського національного університету (до речі, у 1820-х, у цьому ж слобожанському виші працював уродженець недалеких від Більська Гриневич, історик та правознавець Ігнатій Данилович). Будда, бо такий позивний (псевдонім) прийняв цей лікар та знавець буддійської філософії, привітав новий виток війни словами: «Россіяни! Ми переможемо! Вас проклянуть ваші діти за те, що ви наробили! Путін йди нах*й! Йди нах*й російський корабель!». Відтак, перебуваючи вже на фронті, час від часу знаходить силу, щоб вбрати свої думки, враження та пригоди у слова та ділитися ними зі світом. Зацікавили вони й нас... **(РеД.)**

eprasa.pl 7cd77cab0b

Я багато років не говорив ні з ким про свій досвід війни, та фактично ніколи не старався згадувати, що там було, немов боявся розбудити щось страшне. Робив свою справу і відганяв похмуре передчуття.

Та вона все ж таки прийшла. Вранці 24 лютого, я прокинувся вже не в передчуттях, а в реальності війни. І я одразу пішов їй на зустріч. На війні я буду продовжувати писати про війну. Якщо буде час. А після нашої перемоги я буду писати тільки про мир. Мир, який можливо зберегти тільки єдиним способом – не відвертаючися від цього, що війна можлива у будь-який момент. Та будучи завжди готовими до неї. (20 березня 2022 р.)

– Яке сонечко гарне та тепле! – Доцент короткозоро мружиться на небо, трохи драпіроване димом від двадцять хвилин тому прилетівшого до нас «граду». – А в тебе який улюблений місяць?

– Квітень, точніше його кінець – я піднімаю з краю ганку свій залізний кухоль, із залишками кави, кинутий перед тим, як ми шмигнули у підвал, і стираю з нього пил.

У повітрі пахне сумішшю пороху та палаючого метрів за сто від нас лісу.

– Чому квітень? Я ось, наприклад, початок жовтня люблю.

– Ні – я обтрушую рукою забруднені бетонним пилом штани. – Осінь я не люблю.

– Чого?

– А я раніше вважав, що люди завжди вмирають восени.

– Прикольно. А коли ти зрозумів, що не тільки восени люди вмирають?

Роблю ковток. Кава вже холодна, але приємна на смак.

– Років у тридцять.

– То ти ж вже дорослий був?

– Ну ось, тоді й зрозумів...

Доцент пильно дивиться на мене через свої великі окуляри, я не витримую і регочу.

– Не гальмуй! – грюкаю його по плечу. – Глушануло?

– Тут сприйняття сильно змінюється – спокійно, по-філософськи зауважує він, закурюючи. – Ніби вічне Зараз.

– Це так! Суцільна Шаматтха.

– Хто це Шаматтха?

– Не хто, а що. Шаматтха, Доценте, це ясність свідомості – Тут та Тепер, одним словом.

– Ясно.

– А слідом йде Віпаш'яна, Друже.

– А це що?

– Віпаш'яна – це розуміння істинної природи речей.

– Хрень китайська! – Доцент гасить бичок у консервній банці. – Хоча чуєш, Будда, в мене від цього постійного долбілова, здається, вже одразу оце друге!

(21 березня 2022 р.)

– Дивись, Будда, ти доцент, і я Доцент.

– Ну і що?

– А те, що якщо між нами когось поставити, то він може бажання загадувати, та воно обов'язково збудеться.

– Ні, не збудеться – відповідаю я, вслухаючись у незвично щільну денну тишу.

– Чого це? – Доцент критично оглядає рукави своєї куртки, яку він напередодні виправ.

– То звання наукове, а то позивний.

– Так же у мене також звання наукове, справжнє. До речі, від того і позивний.

– Ну тоді збудеться.

Вдалині кілька разів грюкнуло.

– Однозначно збудеться.

– Тихо, наче від них виходи!

Ми завмерли. Це дуже неприємний звук, звук падаючої міни. Коли він наближається, то наближається як поїзд у метро, тільки ти при цьому не на пероні.

– Лягай! – загорлали ми дуетом.

Доцент плюхнувся на землю, а я поруч із ним, боляче вдарившись ліктем.

Жахнуло збоку, попереду, та ще кілька разів попереду.

– Вниз!

Ми на карачках, як два гібони, рвонули в підвал поруч і, стрімголов скотилися сходами вниз. Нагорі продовжувався кардебалет з мін, що падали.

– Цілий? – спитав я, коли ми розчепилися.

– Ага! – Доцент був весь у пилюці та бруді, як і я. Він задумливо оглянув свою куртку, зняв окуляри, жмурячись глянув на шибки.

– Лайно, я ж тільки виправся! – заголосив він.

– Затихло... – я підняв голову нагору, прислухаючись.

В цей час двері у підвал відчинилися і в отвір заглянуло усміхнене до вух обличчя.

– Ну що, як там? Вилазьте граки. Час на волю, весна на дворі! – Буйвол усміхався як сонце.

– А ти де був? – спитав я.

– Там – махнув він кудись за спину. – Справи термінові були, не встиг заскочити.

Ми вилізли з підвалу, довкола було тихо.

Буйвол підняв угору руки потягнувся і голосно позіхнув.

– Ось лапті мокшанські, стріляють, стріляють, а все повз. Жаби безглузді...

– Ти це, обережніше нагорі лазь, так і вбити можуть! – Доцент начепив окуляри і вже у них, знову продовжив дослідження своєї куртки щодо пошкоджень.

– Уб'ють, то поховайте як героя! – гордо заявив Буйвол, дивлячись кудись, відкуди прилетіло.

– Досить тобі жартувати, це безглуздя під обстрілом бігати – підтримав я Доцента.

– Ну тоді поховайте як героя, а на надгробку напишіть, що загинув як довбоєб! – Буйвол захохотав, закинув свій автомат за спину, поправив підсумок і ставши між нами, обійняв нас за плечі.

– Ну що панове лікарі фортеці Ла Рошель, настав час пообідати!

Доцент глянув на руку Буйвола на своєму плечі.

– Чуєш, Буйвол, а яке у тебе найсильніше бажання?

– Найсильніше? – Буйвол на секунду задумався. – Це, звичайно, щоб та бункерна потвора іздохла! (27 березня 2022 р.)

Ми застрибуємо в машину, я на переднє сидіння, а ще один лікар та парамедик до нош – у салон.

– Їдемо! – говорю я.

Раптор дає газу і швидка зривається з місця.

Водії, які працюють у зоні евакуації – фахівці на вагу золота. Екстремальне водіння в порівнянні з тим, що вони роблять, вивозячи з-під обстрілів пацієнта та медиків – дитячий белькіт. Вони звикли працювати на рефлексах за умов смертельної небезпеки.

– Заволокло надовго – киває Раптор на небо, з якого ллє дощ і одночасно вивертає на порожню трасу.

– Чогось ти якось плавно сьогодні – я напнув на голову свою нову кевларову каску і поправляю броник, щоб сісти зручніше. У зеркалі видно, як у салоні мостяться хлопці, за звичкою влаштовуючись надійніше.

– Так тихо ж, чого машину та людей турбувати. – Раптор повільно розганяється. Дорога повністю порожня, що притаманно для цих місць у цей час.

Я на мить відволікаюся від прямого сектору, продовжуючи щось закріпляти на спорядженні та раптом відчуваю, що машина встає навспинячки, а мене піднімає над сидінням на півметра, як космонавта у невагомості.

Ззаду чути матюки, та немов гуркіт падаючих бочок у трюмі – це парамед з іншим лікарем, летять горохом по салону, вперемішку з носилками. Я ловлю руками торпеду попереду себе і по інерції, врізаюсь каскою в лобове скло. Каска, підігнана за всіма правилами під мою голову, та незважаючи на те, що я сильно отримую у чуба, це зовсім не боляче. Мене відкидає назад, я плюхаюсь на сидіння і, перше що бачу – скло вкрите павутиною тріщин, а по-друге, повернувши голову вбік зосереджене обличчя Раптора, що вчепився в кермо.

– Собака – спокійно вимовляє він.

– Який собака?

– Звичайний, під колеса кинувся.

Я дивлюся за його плече у водійське вікно та бачу дворягу, що улепетує геть.

– Фух! Я подумав – обстріл...

Я зняв каску, поторкав свого лоба. Той був у порядку, каска також.

– Якщо б обстріл, я б не гальмував, а навпаки. Ти ж знаєш.

– Знаю, зате каска з моєю макітрою тест-драйв пройшли.

– Вони так, а скло, на жаль, ні – він поторкав пальцем тріщини. – Зате Тузік живий і це добре, наше ж завдання, щоб усі живі були, так Будда? – посміхається Раптор.

– Авжеж. – Щасливий Тузик вже спокійно вештається повз узбіччя неподалік.

– Головне, щоб усі були живі – повторює Раптор, знову заводячи двигун. – А решту полагодимо.

(31 березня 2022 р.)

eprasa.pl 7cd77cab0b

Союз українців Підляшшя

Успіх «Родини» у Василькові

5 червня в Підляському музеї народної культури у Василькові відбувся Огляд капел та народних співаків Підляського воєводства. Узяв у ньому участь Український фольклорний ансамбль «Родина» з Дуб'яжина, який діє при Союзі українців Підляшшя. Заспівав він дві різножанрові пісні свого села – рогульку і хрестинну.

Колектив став одним із двох лауреатів конкурсу в категорії співочих ансамблів. Перше місце було водночас номінацією на 56-й Загальнопольський фестиваль капел та народних співаків – найпрестижніший фестиваль фольклору в Польщі, який проходить у Казимежі над Вісłою.

Організатором огляду був Підляський інститут культури в Білостоці.

Допомога Україні з Фінляндії

8 червня до Більська прибув черговий транспорт гуманітарної допомоги з Фінляндії. Приїхало п'ять вантажних машин та автобусів вщент заповнених медикаментами, лікарняними ліжками, інвалідними візками та іншими необхідними речами для охопленої війною України. Розвантаженням зайнялися активісти з Союзу українців Підляшшя, яким допомагали учні українських класів Початкової школи № 4 ім. А. Міцкевича в Більську.

Це був уже п'ятий транспорт з Фінляндії та третій з міста Йоенсуу в Карелії. Ініціатором гуманітарної допомоги був вчитель математики Hané Vähäkoski з Йоенсуу. З польського боку все координував Союз українців Підляшшя.

10 червня волонтери з української організації, Початкової школи № 4 ім. А. Міцкевича та Загальноосвітнього ліцею ім. Т. Костюшка в Більську, а також працівники мережі крамниць «Arhelan» загрузили гуманітарну допомогу з Фінляндії на машини та відправили до лікарень у Києві та Харкові.

Союз українців Підляшшя від перших днів збройного вторгнення Росії допомагає українським біженцям та передає гуманітарну допомогу в Україну. Українські діячі з Більська співпрацюють також з активістами з Фінляндії. Осідок СУП при вулиці Кринична 14 у Більську уже черговий місяць є центром допомоги українцям у зв'язку з ганебною агресією Росії проти України.

Башта для «Родини» в Казимежі

23-26 червня в Казимежі над Вісłою відбувся 56-й Загальнопольський фестиваль капел та народних співаків. Українське середовище Підляшшя уже вчетверте представляв на ньому фольклорний ансамбль «Родина» з Дуб'яжина. Черговий виступ на сцені найважливішого конкурсу фольклору в Польщі, де показуються найкращі співочі ансамблі з цілої країни, виявився неабияким успіхом підляського колективу. У категорії співочих груп «Родина» отримала найголовнішу нагороду фестивалю – Башту. У цій категорії змагалося 36 фольклорних ансамблів з цілої Польщі.

«Родина» на фестивалі в Казимежі виступила уперше в 2010 р., займаючи зразу перше місце. Це була історична презентація, оскільки підляшани були першими в історії конкурсу виконавцями, які заспівали по-українськи. До того часу в Казимежі виступали лише з польським репертуаром, бувало, що й з перекладеними польською мовою українськими піснями.

У 2015 р. «Родина» отримала одну з чотирьох рівноцінних других нагород. У 2019 р. дуб'яжинці вернулася з конкурсу з першим місцем. У 2022 р. врешті дочекалися Башти – головної нагороди, про яку мріє кожен учасник Загальнопольського фестивалю капел та народних співаків.

Історія Союзу українців Підляшшя на фотографіях

У 2022 році Союз українців Підляшшя реалізує проєкт «Поточне функціонування Інтернет-порталу Союзу українців Підляшшя», у рамках якого на сайті СУП – з нагоди 30-річчя організації – твориться фотографічний архів. До **кінця червня**

eprasa.pl 7cd77cab0b

було підготовлено 23 архівні галереї, які ілюструють не лише 30-річчя діяльності Союзу українців Підляшшя, а й ширше – історію формування українського руху на Підляшші з 1980-х рр. Архів доступний за посиланням: zup.org.pl/uk/galerea/

Завдання «Поточне функціонування Інтернет-порталу Союзу українців Підляшшя» реалізується завдяки дотації Міністра внутрішніх справ і адміністрації РП.

Літні заняття для дітей з України

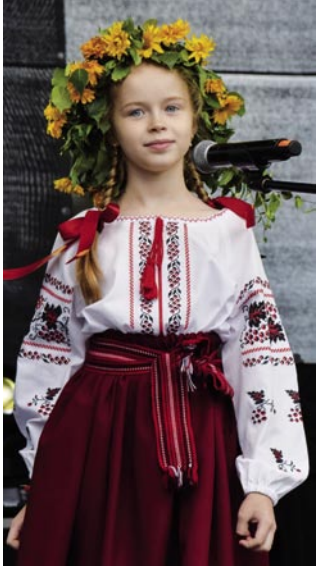
4-15 та **18-29 липня** в Початковій школі № 4 ім. А. Міцкевича в Більську проходили денні табори для дітей з України, зорганізовані Фондом «Наш вибір» та Союзом українців Підляшшя. Брали в них участь діти віком 5-15 років. Підготовлено для них різного роду заняття – спортивні, художні та інші – як у школі, так і поза нею. Учасники табору, між іншими, вчилися робити квіти з паперу, ходили в басейн, виїжджали на екскурсію до Біловежі.

Заняття проходили в рамках проєкту міжнародної організації «Save the Children».

«На Івана, на Купала»

16 липня при водосховищі Бахмати коло села Дубичі-Церковні відбувся найбільший захід українського середовища Підляшшя – «На Івана, на Купала». Цьо-

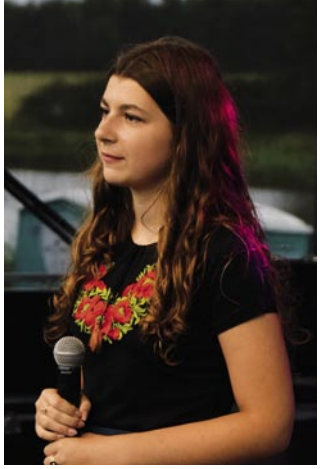

eprasa.pl 7cd77cab0b

го року він проходив під гаслом «...а ми тую червою калину підіймемо,...», що є цитатою з пісні «Ой у лузі червона калина...», створеної в 1914 р. в підавстрійській Галичині Степаном Чарнецьким за мотивами останнього куплету козацької пісні XVII ст. «Розлилися круті бережечки». Зараз цей твір, дякуючи виконанні соліста гурту Бумбокс – Андрія Хливнюка, вважається своєрідним гімном героїчної боротьби українського народу проти варварських агресорів – Російської Федерації.

«На Івана, на Купала» традиційно розпочав «Купальський ярмарок». Згодом відбулися концерти у виконанні артистів з Підляшшя та України. На сцені презентувалися, в основному, ансамблі, які діють при Союзі українців Підляшшя, а також інші місцеві виконавці українських пісень, утім переможці Конкурсу української пісні «З Підляської криниці». З України приїхала співачка Галина Куришко. Традиційно відбувся мальовничий обряд пускання вінків на воду у виконанні молоді з Підляшшя. Були й феєрверки, а також фольклоровий концерт. Для молоді грали «Горпина» і «Тугай-Бей» з Ольштина.

Фестиваль «На Івана, на Купала» був організований Союзом українців Підляшшя в рамках проєкту «Фестивалі української культури і традиції на Підляшші» завдяки дотації Міністра внутрішніх справ та адміністрації РП та за фінансової підтримки ґміни Дубичі-Церковні та ґміни Більськ.

W 2022 roku Związek Ukraińców Podlasia dzięki dotacji Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji RP realizuje zadania:

1. Działalność Związku Ukraińców Podlasia. 2. Spotkania z podlaskim folklorem, tradycją i poezją ukraińską. 3. Wydawanie Ukraińskiego Pisma Podlasia „Nad Buhom i Narwoju". 4. Warsztaty kultury ukraińskiej dla dzieci i młodzieży „U źródeł". 5. Festiwale kultury i tradycji ukraińskich na Podlasiu. 6. Działalność amatorskich zespołów artystycznych. 7. Bieżące funkcjonowanie strony internetowej Związku Ukraińców Podlasia. 8. Internetowe audycje radiowe w języku ukraińskim „Ukraińskie Słowo".

Майстер-класи «Гілочки»

18-21 липня в осередку зеленого туризму «Трав'яний куток» у Корицінах коло Ґродзіска відбувалися музичні майстер-класи Українського фольклорного ансамблю «Гілочка» з Черемхи. Взяло в них участь 29 осіб – переважно молодші, але також і старіші учасники колективу. Вони повторювали вивчений на репетиціях репертуар, вчилися нових пісень з Підляшшя і Полісся, а також відпочивали на природі. Працювали з ними керівник гурту Ірина Вишенко та рівненська фольклористка Алла Ковальчук.

Майстер-класи закінчилися концертом для туристів, які відвідують «Трав'яний куток». Пройшли вони в рамках проєкту Союзу українців Підляшшя «Діяльність аматорських художніх колективів» дякуючи дотації Міністра внутрішніх справ і адміністрації РП.

Підляський науковий інститут

Директор ПНІ взяв участь у презентації проєктів багатокультурного ретенційного парку Більська

10 травня директор Підляського наукового інституту д-р Григорій Купріянович взяв участь у презентації проєктів багатокультурного ретенційного парку Більська, що відбулася у Більському будинку культури. Під час презентації проф. Юрій Усцінович з Білостоцької політехніки представив шість проєктів, підготовлених студентами політехніки. Парк і водосховище можуть бути побудовані на річках Біла та Любка між вулицями Траугутта, Замковою, Баторого та Біловезькою.

Директор ПНІ взяв участь у дискусії, звертаючи увагу на велике значення потреби вкорінення та врахування місцевої традиції при проєктуванні нової архітектури. Зауважив, що поєднання рекреаційних та культурних функцій у парку може сприяти створенню нового простору для культурних заходів у Більську і може створити умови для відродження старих більських традицій, як наприклад освячення води у річці на свято Йордану.

Директор ПНІ на засіданні комісії меншин Сейму про меншинне законодавство ЄС

10 травня директор ПНІ д-р Григорій Купріянович взяв участь у засіданні Комісії національних та етнічних меншин Сейму РП. Засідання було присвячене, зокрема, розгляду інформації Уповноваженої уряду з питань рівного трактування щодо функціонування антидискримінаційного

eprasa.pl 7cd77cab0b

законодавства в Європейському Союзі, з особливим акцентом на протидії дискримінації національних та етнічних меншин.

Д-р Григорій Купріянович, як співголова Спільної комісії уряду та національних і етнічних меншин, взяв слово, звертаючи увагу на значення європейської громадянської ініціативи Minority SafePack та на вагомість комюніке Європейської комісії у справі цієї ініціативи для інтерпретації законодавства Європейського Союзу щодо прав національних меншин. Звернув також увагу на необхідність більш активних дій Уповноваженої уряду з питань рівного трактування у питаннях національних та етнічних меншин.

Директор ПНІ зачитав лекцію про архиєпископа Перемиського і Новосанчівського Адама

15 травня директор Підляського наукового інституту д-р Григорій Купріянович виголосив лекцію «Син Лемковини, православний ієрарх, український патріот: життєвий шлях архиєпископа Перемиського і Новосанчівського Адама (1926-2016)» (*на фото вгорі*). Лекція відбулася в рамках циклу «Люблинські читання» під час традиційної зустрічі при чаю після Літургії в Православній парафії свт. Петра (Могили) в Любліні. Організаторами заходу були Українське Товариство та Православна парафія свт. Петра (Могили) в Любліні, а відбувся він завдяки дотації Міністра внутрішніх справ і адміністрації РП. Дослідник з ПНІ підкреслив, що архиєпископ Адам це одна із ключових постатей в історії Православної Церкви та української громади в Польщі на зламі XX та XXI ст. ст. Його біографія та діяльність були представлені на фоні історії Лемківщини та минулого Православної Церкви в Польщі XX-XXI століть.

Почалася підготовка до VI Підляської української наукової конференції

18 травня відбулася зустріч онлайн Організаційного комітету VI Підляської української наукової конференції. Її метою було обговорити головні питання, пов'язані з організацією найбільшого цьогорічного наукового заходу Підляського наукового інституту.

Шоста конференція відбудеться 18-19 листопада 2022 р., та її головною темою будуть депортації, переселення і міграції в історії Підляшшя – до 75-х роковин акції «Вісла». Цьогорічний підляський науковий захід планується провести як на Північному, так і на Південному Підляшші – у Більську та в Білій.

Підляський архів збагатився новими матеріалами зі спадщини Богдана Мартинюка

Підляський архів, що діє в рамках Підляського наукового інституту, постійно збагачується новими матеріалами. Передано до нього чергові матеріали зі спадщини Богдана Мартинюка (1939-2018), варшавського лікаря та українського діяча, який проводив широку діяльність у сфері охорони пам'яток церковного мистецтва, а також його популяризації серед дітей та молоді.

26 травня до Більська на Підляшші до Підляського наукового інституту прибув д-р Медард Лєх, друг Богдана Мартинюка та куратор його спадщини. Він передав для Підляського архіву на руки архівіста та директора ПНІ д-ра Григорія Купріяновича чергову частину архівної спадщини Богдана Мартинюка. Серед переданих матеріалів були особисті документи, численні слайди, фотографії, листування. Цього дня Підляський архів відвідав також інший друг бл. пам. Богдана Мартинюка – Іван Хващевський, який відіграв важливу роль у збереженні спадщини варшавського лікаря і діяча та переданні її до Підляського архіву. Гості ознайомилися із засобами Підляського архіву. У розмові з директором ПНІ порушено ряд питань, що стосувалися збереження спадщини та вшанування пам'яті Богдана Мартинюка, п'яті роковини смерті якого випадають у 2023 р.

Підляський архів діє в структурі Підляського наукового інституту з 2020 р. Його існування фінансується завдяки дотації Міністра внутрішніх справ і адміністрації.

Загальні збори членів Товариства «Підляський науковий інститут»

19 червня в Більську відбулися Загальні збори членів Товариства «Підляський науковий інститут» (*на фото внизу*). Підсумовано на них дотеперішню діяльність Інституту, а також обрано статутні органи на наступну каденцію. Головою Товариства «ПНІ» вдруге став д-р Григорій Купріянович, до складу Управи увійшли знову: Юрій Гаврилюк (заступник голови), Людмила Лабович

eprasa.pl 7cd77cab0b

(секретар), д-р Андрій Єкатеринчук (скарбник). Новим головою Ревізійної комісії став д-р Андрій Артем'юк, у склад комісії увійшли також проф. Василь Крупич та Єлизавета Томчук.

Д-р Микола Рощенко почесним членом Товариства «ПНІ»

Під час Загальних зборів членів Товариства «ПНІ» було надано почесне членство д-ру Миколі Рощенку, який цього року відзначає свій 80-й ювілей.

Д-р Микола Рощенко – історик та філолог родом із Кліщель, науково-дослідний працівник у Підляському науковому інституті, член Наукової ради ПНІ. Його наукові зацікавлення зосереджуються на історії Підляшшя, зокрема міста Кліщелі, темі українських говірок Підляшшя, історії Холмщини в XIX та XX ст. ст., історії Православної Церкви та фольклору Підляшшя.

Покладення квітів до пам'ятника «Борцям за Україну» в Дубинах

За ініціативою заступника директора Підляського наукового інституту Юрія Гаврилюка, **19 червня** делегація членів та симпатиків ПНІ поклала квіти до пам'ятника «Борцям за Україну», що знаходиться на старому цвинтарі за селом Дубини, де похоронені колишні воїни армії Української Народної Республіки, які поселилися в Гайнівці. Церемонія відбулася після Загальних зборів членів Товариства «ПНІ».

Перше засідання Капітули Підляської науково-літературної нагороди

4 липня відбулося перше засідання Капітули Підляської науково-літературної нагороди, яка була заснована кілька місяців тому Товариством «Підляський науковий інститут» та Союзом українців Підляшшя. Метою створення Нагороди є промоція української мови та культури Підляшшя шляхом вшанування та нагородження людей, які відіграють важливу роль у функціонуванні, дослідженні та розвитку української культури та мови Підляшшя.

У склад Капітули Нагороди входять: д-р Андрій Артем'юк, Юрій Гаврилюк, д-р Григорій Купріянович та Людмила Лабович. Під час свого першого засідання Капітула затвердила «Правила Підляської науково-літературної нагороди». Узгоджено також принципи функціонування та план праці Капітули, усталено, що її друге засідання відбудеться влітку, третє – у вересні або на початку жовтня і тоді буде представлено лавреатів Підляської науково-літературної нагороди за 2022 р.

Заснування та присуджування Нагороди є однією із трьох дій публічного завдання «Промоція української мови та культури Підляшшя», що фінансується Національним інститутом свободи – Центром розвитку громадянського суспільства в рамках Урядової програми Фонд громадських ініціатив NOWEFIO на 2021-2030 роки.

Товариство Спадщина Підляшшя

Співали в Малинниках

30 червня і **28 липня** на колонії в Малинниках проходили відкриті майстер-класи в рамках проєкту «Малинницька музична традиція – пісні Віри Ничипорук». Зустрічі мали на меті вивчення традиційного підляського співу безпосередньо від народної співачки. Учасники ознайомлювалися, в основному, з весняним і літнім репертуаром.

Цілий проєкт проходить від травня до середини грудня у формі майстер-класів у місці проживання співачки, Віри Ничипорук. Навчання базується на взаєминах майстер – учень. Важливе при тому пояснення виконавчого контексту, тому пані Віра не лише вчить учасників зустрічей пісень свого дитинства, але й пояснює, коли їх співалося, який сенс виконуваних творів.

Окрім відкритих майстер-класів, відбуваються також камерні зустрічі з малинницькою співачкою.

Проєкт реалізує Товариство Спадщина Підляшшя дякуючи коштам Міністерства культури і національної спадщини в рамках програми «Народна та традиційна культура».

eprasa.pl 7cd77cab0b

У Пухлах будують хлібну піч

1-3, **9-10** та **15-17 липня** в осідку Товариства Спадщина Підляшшя в Пухлах відбулися печницькі майстер-класи, під час яких фахівці та їхні учні будували хлібну піч. Була це нагода, щоб довідатися, як виглядає праця пічника, а також взяти участь в усіх етапах процесу будування традиційної глиняної печі. З часом будуть у ній варити характерні для Підляшшя страви.

Майстер-класи були частиною міжнародного проєкту Товариства Спадщина Підляшшя «Вектор у минуле. Розвиток традиційної культури як фактор підвищення туристичного потенціалу» в рамках Програми транскордонної співпраці Польща – Білорусь – Україна 2014-2020. Проєкт співфінансується за кошти Підляського воєводства.

Майстер-класи з традиційної вишивки

30-31 липня в Пухлах відбувалися майстер-класи вишивання. Повела їх Агнешка Якубич (Zafolkowana) у двох групах – для дітей, а також для молоді і дорослих.

Першого дня учасники зустрічей ознайомлювалися з основами традиційної вишивки, пізнавали значення колишніх орнаментів, другого – вишивали місцеві мотиви на сучасному одязі і торбинках. Це була нагода, щоб оживити давні візерунки, присутні колись на Підляшші, в основному, на обрядових рушниках та сорочках. Зараз вони можуть бути елементом сучасного вбрання та предметів щоденного вжитку, та дякуючи тому – промувати місцеве культурне надбання.

Майстер-класи для дітей і дорослих відбулися в рамках проєкту «Культурні майстер-класи як спосіб збереження місцевої спадщини регіону Біловезької пущі» за програмою «Європейський сільськогосподарський фонд на користь розвитку сільських територій: Європа, що інвестує в сільські території».

Товариство друзів скансену в Козликах

«На Володимира» в Загороді

30 липня в Загороді в Козликах над Нарвою відбулася щорічна зустріч «На Володимира», яка пов'язана з відзначенням свята Рівноапостольного князя Володимира Великого, хрестителя Русі. Як щороку в рамках відзначень біля стовпової каплички, що присвячена 1000-літтю упокоєння Святого Рівноапостольного князя Володимира Великого, відбувся спільний молебень з отцем Фомою Пучком з Православної парафії святого Миколая Чудотворця в Наровці. Згодом відбулася товариська зустріч. На сьогорічному святі присутні були не лише особи пов'язані з музеєм, але й громадяни України, які були змушені виїхати і шукати спокійного місця на Підляшші.

(ред.)

Фото Ю. Гаврилюка, Л. Лабович

KOLPORTER

Na Podlasiu nasze pismo można kupować w kioskach i innych punktach sprzedaży prasy firmy „Kolporter" na terenie powiatu bielskiego, hajnowskiego, siemiatyckiego oraz miasta Białegostoku (np. w sklepach Arhelan, PSS Społem), a także w Centrum Kultury Prawosławnej w Białymstoku. W innych województwach: w Białej Podlaskiej, Chełmie, Gdańsku, Gorlicach, Górowie Iławeckim, Krakowie, Legnicy, Lublinie, Łodzi, Olsztynie, Przemyślu, Rzeszowie, Sanoku, Szczecinie, Warszawie, Włodawie, Wrocławiu. Najpewniejszy sposób to oczywiście prenumerata.

Український часопис Підляшшя «Над Бугом і Нарвою»
Ukraińskie Pismo Podlasia „Nad Buhom i Narwoju"

Виходить шість разів у рік ❖ Ukazuje się sześć razy w roku
PL ISSN 1230-2759

ul. Kryniczna 14, 17-100 Bielsk Podlaski, skr. poczt. 77
nadbuhom.pl nadbuhom@nadbuhom.pl (+48) 502 565 547

Редакція: Юрій Гаврилюк (головний редактор), Вікторія Гаць, Андрій Єкатеринчук, Людмила Лабович (секретар), Анна Паб'ян, Юрій Плева.
Redakcja: Wiktoria Gać, Jurij Hawryluk (Jerzy Gawryluk – red. nacz.), Andrzej Jekaterynczuk, Ludmiła Łabowicz (sekretarz), Anna Pabjan, Jerzy Plewa.

Видавець/Wydawca: Союз українців Підляшшя / Związek Ukraińców Podlasia, ul. Kryniczna 14, 17-100 Bielsk Podlaski, skr. poczt. 77 E-mail: biuro@zup.org.pl WWW: zup.org.pl

Zrealizowano dzięki dotacji Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji RP ❖ Зреалізовано завдяки дотації Міністра внутрішніх справ і адміністрації РП

Publikacja wyraża jedynie poglądy autora/ów i nie może być utożsamiana z oficjalnym stanowiskiem Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji ❖ Публікація виражає лише погляди автора/ів і не може ототожнюватися з офіційною позицією Міністра внутрішніх справ і адміністрації.

Не всі думки висловлені на сторінках нашого часопису віддзеркалюють погляди редакції. ❖ Nie wszystkie opinie wyrażone na łamach naszego czasopisma wyrażają poglądy redakcji.

Не замовлених матеріалів не повертаємо. Редакція залишає за собою право редагувати, скорочувати тексти та змінювати заголовки. За зміст поміщених реклам та оголошень редакція не відповідає. ❖ Materiałów nie zamówionych redakcja nie zwraca i zastrzega sobie prawo ich redagowania, skracania oraz zmiany tytułów. Redakcja nie ponosi odpowiedzialności za treść zamieszczonych reklam i ogłoszeń.

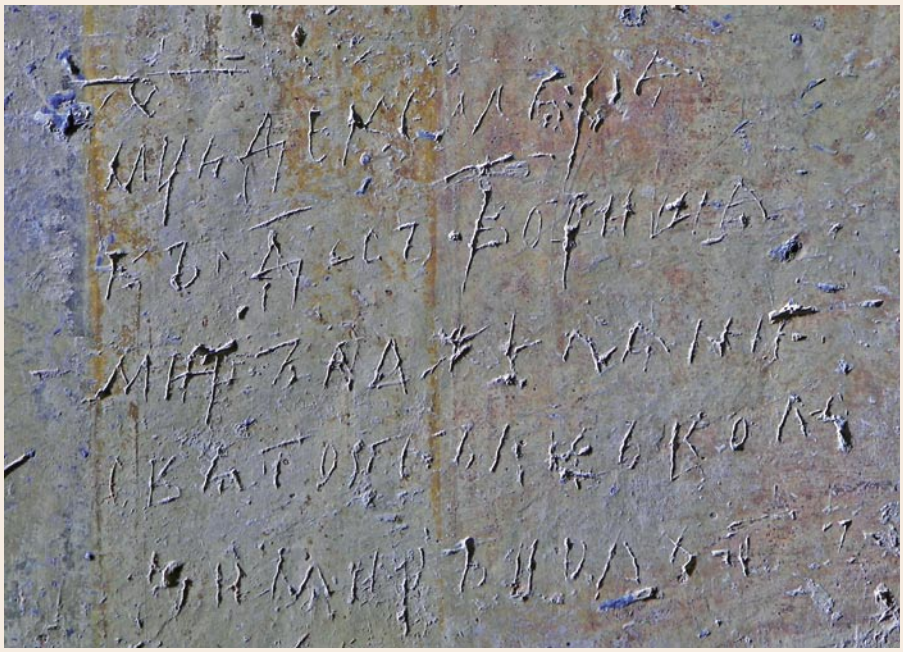
Andare Studio Grafiki i Reklamy, ul. Senatorska 40/91, 00-095 Warszawa. Nakład: 1200 egz.

eprasa.pl 7cd77cab0b

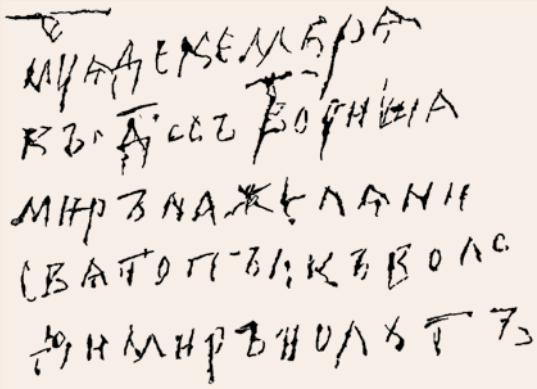
Графіті Софії Київської — найдавніша українська книга

М(ѣ)с(а)ца декембра въ д̄ есътвориша миръ на желани святопълкъ володимиръ ольгъ

Місяця грудня 4-го заключили мир на Желяні Святополк, Володимир, Олег

За світлину графіті подяка В'ячеславові Корнієнкові

Графіті Софії Київської
https://graffiti.pp.ua

Одне із найцікавіших графіті Софійського собору – знайдена біля давнього південного входу записка про мир на Желяні, отже, про подію, якої не фіксує жоден літопис. Напис повідомляє, що 4 грудня київський князь Святополк Ізяславич, переяславський князь Володимир Мономах та чернігівський князь Олег Святославич, уклали мир поблизу Києва на Желяні – так звалась у давнину рівнина, утворена заплавою невеличкої річки Либеді.

І Желянь, і річка Либідь згадуються у літописі чимало разів. Імена князів-сучасників, а також те, що ім'я Святополка стоїть першим, дають підстави датувати події й напис часом князювання у Києві Святополка Ізяславича, навіть точніше – 4 грудня 1097 р. Мир на Желяні князі, очевидно, скріпили клятвою, яку дали у Софійському соборі. На спомин про цю подію очевидець і зробив напис.

За: Роман Івашко, Повідомлення графіті Софії Київської XI ст. про руських князів, – «Український медієвістичний журнал», вип. 2 («Українське та європейське середньовіччя»).

ПЕРЕДПЛАТА – 2022 – PRENUMERATA

Річна передплата на території Польщі коштує 60,00 злотих (PLN). (6 номерів). При замовленні передплати за коротший період число номерів треба помножити через 12,00 злотих. Архівні номери – 3 зл. (один номер) + витрати на доставку. **Річна передплата** в Україну та Білорусь – 100,00 PLN. **Річна передплата** у інші держави – 40 EUR або $50,00, або їхня рівновартість (авіапошта).

Банківський рахунок видавця: Związek Ukraińców Podlasia, ul. Kryniczna 14, 17-100 Bielsk Podlaski, 41 1240 5253 1111 0000 5712 5402 (у назві платежу просимо вказати ім'я, прізвище і точну адресу для висилки та період, якого стосується платіж).

Формат номера для перерахунків з-за кордону:
PKOPPLPW PL 41 1240 5253 1111 0000 5712 5402.

Вплати з-за кордону просимо виконувати лише безпосередньо на банківський рахунок. Про інші варіанти, будь ласка, заздалегідь домовляйтеся з Видавцем.

Організації, парафії та інші колективи можуть робити замовлення потрібної кількості примірників за окремою домовленістю про умови пересилки і оплати. З усіма запитаннями звертайтеся на е-адресу nadbuhom@nadbuhom.pl, номери телефонів (+48) 502 565 547 або 609 048 496, або пишіть листи на адресу Видавця.

Roczna prenumerata krajowa kosztuje 60,00 zł (PLN). W przypadku prenumeraty na okres krótszy liczbę numerów należy pomnożyć przez 12,00 zł. Numery archiwalne – 3 zł (sztuka) + koszt wysyłki.

Roczna prenumerata Ukraina i Białoruś – 100,00 PLN.

Roczna prenumerata do pozostałych krajów – 40 EUR lub 50 USD (poczta lotnicza).

Rachunek bankowy wydawcy: Związek Ukraińców Podlasia, ul. Kryniczna 14, 17-100 Bielsk Podlaski, 41 1240 5253 1111 0000 5712 5402 (w tytule wpłaty prosimy podać imię, nazwisko i adres, na który ma być wysłana prenumerata oraz okres, którego dotyczy wpłata).

Format rachunku bankowego dla wpłat z zagranicy: PKOPPLPW PL 41 1240 5253 1111 0000 5712 5402. Wpłat z zagranicy prosimy dokonywać wyłącznie na rachunek bankowy. Inne formy należy uzgadniać z Wydawcą.

Z pytaniami w sprawie prenumeraty indywidualnej, zamówień grupowych oraz pomocy w rozpowszechnianiu prosimy zwracać się na adres e-mail nadbuhom@nadbuhom.pl, numery telefonów (+48) 502 565 547 lub 609 048 496, a także listownie.

eprasa.pl 7cd77cab0b

Uroczysko Ranczo Kupała

Zapraszamy do uroczyska w malowniczej okolicy na skraju prastarej Puszczy Białowieskiej — wymarzonego miejsca dla wypoczynku wakacyjnego, oferującego też wiele atrakcji w dni zimowe.

- Mini ZOO
- Stawy rybne
- Moto-cross (quad)
- Jazda bryczką
- Jazda konna
- Kuligi
- Miejsce ogniskowe
- Zjazd krzesełkowy nad stawem
- Kładki ruchome
- Grzybobranie
- Wędkowanie
- Kuźnia
- Imprezy cykliczne Mistrzostwa Świata w rzucaniu obcęgami kowalskimi
- Plac zabaw dla dzieci
- Safari
- Wieże widokowe
- Noclegi

Uroczysko Ranczo Kupała, 17-200 Orzeszkowo 139
gm. Hajnówka, woj. podlaskie
www.kupala.com.pl ❁ biuro@kupala.com.pl
Tel. 604 995 421, 606 814 141 lub 85 683 21 71
Współrzędne GPS: 52.701297, 23.538757

eprasa.pl 7cd77cab0b